© www.kjnt.ro/szovegtar

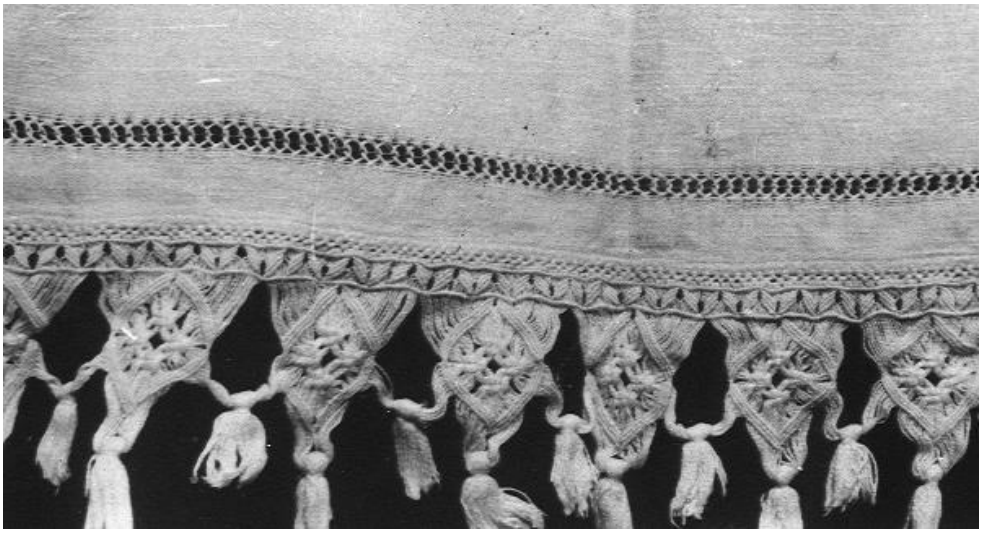

AZ EMBERI ÉLET FORDULÓI

JÁNOS TÁRSASÁG

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

ÁRAPATAKI GYERMEKÉLET

1971-ben a *Jóbarát* által meghirdetett *Síppal, dobbal...* verseny részeseiként gyermekeimmel együtt a helyi gyermekjátékok összegyűjtését szorgalmaztam. Ez jó alkalom volt arra, hogy az 1800-as évek végén születettekkel még elbeszélgessünk, a századforduló gyermekéletét is megismerhessük.

Az idős adatközlők kipirult arccal meséltek arról, hogy saját örömére mindenki a játékát maga készítette el. Az alkotás örömét minden korosztály átélte és az egyéni, egyedi tárgyakkal való játék a gyermekéletet tartalmassá és széppé tette.

A gyermekélet a családban egy új élet megszületésével kezdődik, amikor az új családtag a figyelem középpontjába kerül. A család többet énekel, játszik, a nagyszülők többet tartózkodnak a *megszaporodott asszony*nál[3]. Így vette és veszi kezdetét a gyermekélet Árapatakon is.

Az első világháborúig a 6–10 gyermek vállalása jellemezte az itt élőket. Ritka volt az 1–2 gyermekes család, és még kevesebb a gyermektelen házaspár. Idővel csökkent a nagy családok száma, ma már a falu kiöregedéséről beszélhetünk. Az 1962-es kollektivizálás következtében a közeli városok (Sepsiszentgyörgy, Brassó) felszippantották a falu fiataljait. A földeket azóta visszaadták ugyan, de az eltávozottak nem költöztek haza, mert házaikat felvásárolták a Hetéből beköltözött, román nyelvet beszélő roma családok. Ezekben a családokban többnyire 10–12 gyermek él.

Természetesen a gyermekélet változásokon ment és megy át. A nem is olyan rég még igen kedvelt gyermeklapok, mesék olvasása is már a múlté, mert a faluban egyetlen könyvtár sem működik. De a gyermek – ha teheti – ma is, mint egykor: játszik. A felnőtt pedig a gyermekkel játszva újra és újra átéli gyermekkori élményeit, megosztva és átadva az erre vonatkozó tudását. Így öröklődik egy-egy játék, mondóka, altató nemzedékről nemzedékre. Az összegyűjtött anyag alapján sokszínűnek, gazdagnak minősíthetem az egykor élő és a ma szövegemlékekben fennmaradt, megőrzött árapataki gyermekéletet. Jelen szöveggyűjteményemmel ezt igyekszem – ha nem is a teljesség igényével – bemutatni és bizonyítani.

[3] 'aki szült'

ALTATÓK[4]

1. *Hej el, bújj el, aludjál el,*
Jő a kucu, hogy vigyen el.

2. *Hej el, bújj el, aludjál el,*
Jő egy kucu, vidd el, vidd el.

3. *Hej el, bubuj, bubujjál el,*
Kucu vidd el, kucu vidd el.

4. *Tente, baba, tente,*
Itt van már az este,
Kacsingatnak szépen,
Csillagok az égen.

5. *Tente baba, tente,*
Itt van már az este,
Jó anyácskád ringat
Dalocskával altat.
Tente baba, tente,
Ágyacskád már vetve,
Jó anyácskád ringat,
Dalocskával altat.

6. *Tente baba, tente,*
A szemedet hunyd le,
Aludj, buba, tente,
Szól a harang, tente.

7. *Tente baba,*
Aludj, szól a csengő,
Álmodj a rózsáról,
Rózsa nyílásáról.
Álmodj a rózsáról,
Rózsa illatáról,
Angyaloknak csengő-bongó
Csillag hintajáról.

8. *Hej el, bújj el, aludjál el,*
Jő a kucu, hogy vigye el.

[4] A kicsi *bubá*t (babát) *bőcsi*ben (bölcsőben), ölben *ringéz*ték (ringatták), miközben altatókat dúdoltak, mondókákat mondtak neki.

Én elmegyek most játszódni,
Székely Eszti vár odaki,
Én többet mán nem ringatlak,
Hanem szépen most itt hagylak. Kész![5]

9. *Aludjál jól, álmodjál szépeket,*
Csengős-bengős őzikéket,
Szép álmokat, szép álmokat.[6]

10. *Aludj, ingó-bingó,*
Kicsi virágbimbó,
majd felkelt a hajnal,
Kis pacsirta dallal.

KACAGTATÓK, CSIKLANDOZÓK

11. *Menyen, menyen a bogár,*
Ide oda szaladgál,
Hám, hám, hám!

12. *Mászik, mászik a bogár,*
ide menyen, oda menyen
Itt megáll, ott megáll,
Csík, csík, csík, kapirgál!

13. *Kerekecske, dombocska,*
Itt szalad a nyulacska.

14. *Kerekecske, dombocska,*
Itt szalad a nyulacska,
Itt szalad, itt megáll,
Itt egy nagy utat csinál

15. *Sűrű erdő, kopac mező,*
Pillogtató, szortyogtató,
tátogtató, gégevágó.[7]

TÁNCOLTATÓK[8]

16. *Cini, cini muzsika,*
Terebúza csutika.

17. *Cini, cini muzsika,*
Neked húzza Marika

18. *Cini, cini muzsika,*
Húzzad Rupi, Józsika

19. *Húzzad, húzzad, muzsika,*
Veled hálok, Gyurika.

UJJKIOLVASÓK[9]

20. *Ez elment vadász*
ez meglőtte,
ez megsütötte,
ez mind megette,
Ennek egy kicsi sem maradt, azért ilyen kicsike.

21. *A hüvelykujj elment vadászni,*
A mutatóujj meglőtte,
A nagyujj megsütötte
A gyűrűsujj mind megette,
A kicsi ujjnak egy kicsi sem maradt,
Azért ilyen kicsike.

CSIPKELŐDŐK[10]

22. *Csíp csíp csóka,*
Vak varjúcska,
Jó volt-e a kisfiúcska / leányka /?
Ha jó volt a kis fiúcska
Ne csípd meg te
Vak varjúcska!
Hess! Hess! Hess!

23. *Ha rossz volt a kis fiúcska,*
Csípd meg, csípd meg
Vak varjúcska![11]

TAPSOLTATÓK[12]

24. *Tapsi, tapsi, tapsi,*
Mit eszik a Jancsi?

25. *Tapsi kacsi, tapsi,*
Málét eszik Jancsi.

26. *Tapsi kacsi, tapsi,*
Házasodik Karcsi.

[5] Ikertestvéreim voltak, akiket – öt évvel idősebb lévén – én ringattam a bölcsőben. Decemberben születtek és nyáron már rám bízták az etetésüket és az altatásukat. Természetesen alig vártam, hogy elaludjanak, mert akkor játszhattam kedvemre. Altatódalokat énekeltem fölöttük, s az egyikre még most is emlékszem.

[6] Egy erdésztől hallott altatódal, amelyet ő maga énekelt gyermeke elalvása előtt.

[7] Mondóka közben simogatják a hajat, homlokot, szemet, orrot, szájat és nyakat.

[8] A gyermeket vállainál fogva mozgatják, táncoltatják.

[9] A kiszámolást a hüvelykujjal kezdik és sorra minden ujjat megmozgatnak, miközben a versikét mondogatják.

[10] A *Csíp-csíp csóka* igen kedvelt játék. A mondóka szövegének kíséretében a kezek le-fel (függőleges) mozgást végeznek.

[11] A gyermek kezét, lábát, esetleg az arcát csipkedik meg.

[12] A felnőtt a gyermek kezét ritmikusan összeütögeti amíg a mondóka tart.

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

TÉRDÜTÖGETÉS ÖKÖLLEL[13]

27. *Töröm, töröm a diót,*
Ezen meg a mogyorót.

28. *Töröm, töröm a mákot,*
Abból sütök kalácsot.

29. *Töröm, töröm a borsót,*
Tekerem, tekerem az orsót.[14]

HINTÁZTATÓK[15]

30. *Hinta , palinta,*
Szász erdőbe madárka.

31. *Hinta, palinta,*
Cukros palacsinta.

32. *Hinta, palinta,*
Két krajcárra pálinka.

33. *Hinta, palinta*
Zöld erdőben madárka.

TÉRDEN LOVAGOLTATÓK[16]

34. *Gyé te macsi, gyé te ló,*
Nem messze van Barassó.

35. *Gyé, gyé Brassóba!*
Mit veszünk a szép kislánynak?
Csengő bongót a nyakába,
Csípős vesszőt fundijára.
Supp, supp, supp !

36. *Hájc, hájc Brassóba!*
Mit veszünk mi Palikának?
Csengős csikót a hátára,
Csipkés vesszőt a popójára.

37. *Hájc te fakó, hájc te sárga,*
Így megyünk mi a vásárba.

38. *Hájc, hájc Brassóba!*
Mit veszünk a fiúcskának?
Csengő bongót a nyakára,
Apró vesszőt a popsijára.

39. *Így lo-va-gol-nak a pa-pok,*
Így a ré-szeg em-be-rek,
Így a hu-szá-rok,
Így a hu-szá-rok.[17]

ÁLLNI-JÁRNI BIZTATÓ MONDÓKÁK[18]

40. *Áll a baba áll,*
Mint a gyertyaszál.

41. *Áll a buba áll,*
Mint egy rózsaszál,
Mint egy tulipánt.

42. *Jár a buba jár,*
Mint egy kismadár.

43. *Ki fut ide hamarább,*
Annak adok madárkát.

44. *Ki jő ide hamarább,*
Annak adok valamit,
Annak adok cukorkát.

45. *Gyere, gyere kedvesem,*
Egyedül, egyedül, ügyesen.

46. *Egy, kettő, három, négy,*
Ki fut ide hamarébb?

47. *Madarak voltunk,*
földre szálltunk,
Búzaszemet kapirgáltunk,
Egy, kettő, három, négy,
Ki fut ide hamarébb?

TRÉFÁS CSIPKELŐDŐK

48. A felnőtt kérdése: – *Kell-e körte?*
A gyermek felelete: – *Igen.*
A felnőtt megcsavarintja a gyermek haját:
– *Itt a körte.*

49. – *Kell-e barack? Hányat adjak?*
Ahányat mond a gyerek, annyi csavarintást kap a feje búbjára.

[13] Az ökölbe szorított kézzel ütögetik a jobb térdet a *dió* szóra, majd a bal térdet a *mogyoró* szóra, s mindezt a mondóka ütemére.
[14] A *tekerem* szóra az ökölbe szorított kezeket maguk előtt forgatják.
[15] A kisbabákat karon, a nagyobbakat hintán hintáztatták. Hintát szereltek két gerendába vert kampós szegre, melyre kötelet erősítettek és arra deszkaülést helyeztek.
[16] A gyermeket a felnőtt térdére ültette, magával szemben és ütemesen le-fel mozgatva lovagoltatta.
[17] Az unokáim kedvenc mondókája volt még XI.-es korukban is. A *papok* nagyon lassú mozgásra, a *részeg emberek* jobbra-balra ingó mozgásra, majd a *huszárok* gyors ütemű lovagolásra késztetik a gyermekeket.
[18] Amikor állni, járni tanítják a gyermeket a felnőtt leguggol, karjait széttárja, majd ha a gyermek jár, akkor távolabbról várja.

50. *Áruljunk-e túrót?* – kérdezi a felnőtt.
Büdös túrót vegyenek,
Hogy a kutyák egyenek!

51. A felnőtt szembe áll a gyermekkel, esetleg a kérdező gyermek társával.
– *Igen!* – feleli a gyermek.
A felnőtt a hátára veszi a gyermeket és körbejárva a szobát kiáltja:
– *Túrót vegyenek, túrót! Büdös túrót vegyenek!*
Közben a család többi tagjai meg-megcsípik a gyermek fenekét.

52. – *Kertben jártál-e?*
– *Jártam.*
– *Farkast láttál-e?*
– *Láttam.*
– *Féltél-e?*
– *Nem.*
Erre a kérdező a felelő szeme előtt gyors kézlegyezést végez, a nemet felelő gyermek pedig pillogtatni kezd. A válasz: – *Féltél, féltél!*
Ha gyermekek játsszák, szerepcsere következik, a többiek figyelik a felelőt.

53. A felnőtt a két kezén a mutató- és a nagy ujját egymásra helyezi, úgy, hogy négy ujj egy kört zárjon körül. Mutatja a kisgyermeknek, mondva:
– *Nincs itthon a kicsi kutya.*
A gyermek bedugja az ujját, de gyorsan kikapja, majd ő kérdezi:
– *Itthon van a kicsi kutya?*
– *Nincs, nincs. Elment itthonról sétálni.*
A gyermek többször próbálkozik, mígnem egyszer a felnőtt az ujjait összekulcsolva megszorítja a gyermek ujját, mondván:
– *Hazajött a kicsi kutya. Hám, hám!*

54. A gyermekek ma úgy játsszák, hogy a mutató és hüvelykujjukkal kört formálva mutatják társuknak, aki a mutatóujját dugja be. A társa az ujjai közé szorítja és néha a másik ujját meg is harapja, mondván, hogy a kutyája harapós.
–*Hazajött a kicsi kutya. Hám, hám, hám!*

55. Szereposztás: egy király és egy cigány.
– *Fogadjunk, hogy a cigány előtt meghajol a király!*
– *Hajolj meg király a cigány előtt!*
– *Nem! Nem hajolok meg!*
Egy óvatlan pillanatban a király hasát játékosan megütik, mire az azonnal meghajol.

OKTATÓ VERSIKÉK

56. *Kés, villa, olló*
Nem gyermek kezébe való.

57. *Piszkaveti,*
S az ujjadat elégeti![19]

58. *Aki haragszik,*
Harapja a hasát,
S ha nem éri,
Nyújtsa a nyakát!

59. *Síró-bőgő masina,*
Úgy sem leszel katona!

60. *Síró, bőgő masina,*
Abból nem lesz katona,
Csak egy darab szalonna.

61. *Mérges pulyka mérgébe,*
Fát dugott a seggibe.

62. *Hopp a jégen mezítláb,*
Így kíméljük a csizmát.

63. *Aki reám haragszik,*
Egyék békát tavaszig,
Tavasz után egeret,
Míg a szeme kimered.

64. *Örök harag,*
Télen, nyáron szalmakalap.

65. *Örök harag, szalmakalap,*
Míg a kutya meg nem harap.

ÁRULKODÓRA MONDOTT MONDÓKA

66. *Árulkodó Júdás,*
Kell-e kotlós tojás?

67. *Árulkodó Júdás,*
Kapsz egy kotlós tojást!

68. *Árulkodó Júdás,*
Kapsz egy seggberúgást!

GYÓGYÍTÓ MONDÓKÁK

69. *Csihán csípte, ló harapta,*
Kis Jézuska, vedd le róla!
Ha csalán csípte a gyermeket, vele mondatták addig, amíg nem érezte a csalán csípést.

70. Ha a gyermek tejfoga mozgott, biztatták, hogy tátsa ki a száját, hadd húzzák ki a fogát, amit majd az egérnek adhat.

[19] Akkor mondják, amikor a gyerek a forró kályhához közeledik.

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

Egérke, egérke, adj fogat!
Én adok neked csontfogat,
Adjál nekem vasfogat!

A kihúzott fogat e verssorok mondása közben a háta mögé kellett dobnia.

CIVÓDÓK

71. *Csere-bere vásár,*
Többet vissza nem jár.

72. *Csere-bere fogadom,*
Többet vissza nem adom.

IMÁK

Az imatanítás a szülők, illetve a nagyszülők feladata volt. Az 1960-as évektől, a tiltás következtében egyre kevesebben éltek ezzel a lehetőséggel, de az 1989-es változások után mindenki igyekszik pótolni az elmulasztottakat, idősebbektől tanulva meg az imaszövegeket.

EVÉS ELŐTTI IMÁK

73. *Jővel Jézus, légy vendégünk,*
Amit adtál áld meg nékünk. Ámen.

74. *Áldott Jézus, légy vendégünk,*
Amit adtál, áld meg, kérünk. Ámen.

ÉTKEZÉS UTÁNI IMÁK

75. *Aki ételt, italt adott,*
Annak neve legyen áldott. Ámen

76. *Én jól laktam, hála Istennek,*
Rendeljen az Isten minden szegénynek,
És nekünk es. Ámen.

77. *Hál Istennek, jól lakánk,*
Csonttól meg nem nyivadánk. Ámen.[20]

ESTI IMÁK

78. *Én lefekszem én ágyamba,*
Minden testi koporsómba,
Az Atyának, a Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében.
Ámen.

79. *Én Istenem, jó Istenem,*
Becsukódik már a szemem,
De a tiéd nyitva, Atyám,
Amíg alszom, vigyázz reám. Ámen.

80. *Én Istenem, jó Istenem,*
Becsukódik már a szemem,
De a tied nyitva, Atyám,
amíg alszom vigyázz reám.
Vigyázz az én szüleimre,
Meg az én két testvéremre,
Mikor a nap újra felkel,
Csókolhassuk egymást reggel. Ámen.

81. *Már a szép nap lenyugodott,*
Egészen bealkonyodott.
Éj sötétbe vonta magát,
Adjon Isten jó éjszakát.
Köszönöm mi jót ma adtál,
Istenünk, hogy megtartottál.
Adj az éjjel is oltalmat,
A fáradtnak nyugodalmat. Ámen.

REGGELI IMÁK

82. *Köszönöm neked Atyánk,*
Hogy vigyáztál mireánk.
Vigyáztál a szüleimre,
Meg a két szép testvéremre,
Ha már a nap újra felkelt,
Csókolhattuk egymást reggel. Ámen.

83. *Felragyog a nyájas nap,*
Ő világít egész nap,
Lélek, szellem, hatalom,
Mozgatja a lábam, karom.
A napfényben Istenem,
Ember erőm tisztelem,
Melyet a Te jóságod
Szívembe beoltott. Ámen.

TANÍTÓ MONDÓKÁK

A hét napjai

84. *Hétfő hetibe,*
Kedd kedvibe,
Szerda szeribe,
Csütörtök csűribe,
Péntek pitvarában,
Szombat szobájában,
Vasárnap az Isten házában.

85. *Hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek, szombat, vasárnap,*
Jó dolgunk van, mint erdőben a madárnak.

A hónapok neve

86. *Január elől jár,*
Február a nyomában,
Március szántövető,

[20] Tréfás ima hús nélküli étel fogyasztása után.

Április bolondoztató,
Május zöldellő,
Június növelő,
Július érlelő,
Augusztus csépelő,
Szeptember oktató, / gyümölcsöt hozó/
Október borozó,
November télelő,
December ünneplő.

87. *Áp, ju, sze, no.*
Ezek a 30 napos hónapok. (április, június, szeptember, november)

88. Két kezünket ökölbe szorítjuk és egymás mellé helyezzük. Az egyik kisujj *bog*án (csontján) kezdjük a hónapok neveit sorolni úgy, hogy csontokra és a mélyedésekre is mondunk egy-egy hónapot. Ahol a két ököl összeér, nincs mélyedés, a két csont július, augusztus. A csontokra eső hónapok 31, a mélyedésekre esők 30 naposak, illetve február 28–29 napos.

A négy évszak neve
89. *Év elmúlik, évet ér,*
Egymást hajtja négy testvér,
A tavasz, mint virághintő,
A nyár kalászdöntő,
Az ősz, mint gyümölcsérlelő,
A tél, mint havat terelő.

Számok, számsorok
90. *Egy, megérett a meggy,*
Kettő csipkebokor vessző
Három, várom a párom,
Négy, bíz oda (hasad a szék)
Öt, megérett a tök,
Hat, hasad a pad,
Hét, mit süt a kis pék?
Nyolc, pad alatt a polc,
Kilenc, Kis Ferenc,
Tíz, tekenyőben víz.

91. *Egy, megérett a meggy,*
Kettő csipkebokor vessző,
Három, várom a párom,
Négy, mit süt a kis pék?
Öt, hasad a tök.
Hat, hasad a pad,
Hét, dörög az ég.
Nyolc, üres a kis polc,
Kilenc, Kis Ferenc,
Tíz, tiszta víz.
Tekenyőben Maros víz,
Belehótt a Mátyás,
Mivel húzzuk ki?
Adjatok nekem egy vékát!
Minek azt a vékát?
Gyöngyöt fűzni benne.
Minek azt a gyöngyöt?
Leányoknak a nyakába,
Fiúcskáknak kalapjába,

92. *Egy, érik a meggy,*
Kettő, feneketlen tekenyő,
Három, azt biza nem várom,
Négy, bíz oda nem mégy,
Öt, esik a köd,
Hat, hasad a pad,
Hét, múlik a hét,
Nyolc, üres mán a polc,
Kilenc, Kis Ferenc,
Tíz, tiszta víz,
tekenyőben bugyborék.

93. *Tízen mentünk*
Húsz utcába,
Harminc szám alá,
Szervusz negyven!
Hogy vagy ötven?
Mondd meg hatvannak,
Hogy ne hetvenkedjék,
Azzal a nyolcvan forintjával,
Mert olyan kilencven pofot adok,
Hogy százat bucskázik.

94. *Első osztály, í-í-í,*
második osztály bicikli,
Harmadik osztály virágszál,
Negyedik osztály pipaszár,
Ötödik osztály nagy szamár,
Hatodik osztály vénasszony,
Hetedik osztály menyasszony.
(Nyolcadik osztály vőlegény) [21]

Rajzoltató
Mondóka kíséretében rajzol a gyermek.

95. *Pont, pont, vesszőcske,*
Készen van a fejecske,
Hosszú nyaka,
Ez a hasa,
Itt a keze,
Ez a lába,
Készen van a török basa.

96. *Vessző, vessző, vesszőcske,*
Készen van a fejecske,
Kurta nyaka, ez a hasa (nagy a hasa),
Készen van a török basa.

MONDÓKÁK, DALOK AZ ÁLLATOKRÓL

Állathívogató
97. *Csiga-biga, gyere ki,*
Ég a házad ide ki,

[21] Az utolsó sor újabb keletű, tanulóktól hallottam. (A szerző megjegyzése.)

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

Ha nem jössz ki, megbánod,
Nem leszek jó barátod.

98. *Csiga-biga, gyere ki,*
Ég a házad ide ki,
Ha nem jössz ki megbánod,
Összetöröm a házadat.

99. *Csiga-biga, gyere ki,*
Ég a házad ide ki.
Kapsz tejet, vajat,
Holnapra is marad.

100. *Gólya, gólya,*
Kerülj egyet, gólya,
Kerülj egyet, gólya.[22]

101. *Gólya, gólya, kerülj egyet gólya,*
Csak egyet, csak egyet,
Minden ember lásson,
Csak egy ne, csak egy ne,
Az is kukucskáljon.

102. *Hosszú lábú gólya néni,*
Mit akar kend vacsorázni?
Békahúst, brekeke,
Ugye milyen jó lenne?

103. *Gólya, gólya, gilice,*
Mitől véres a lábad?
Török gyermek elvágta,
Magyar gyermek gyógyítja,
Síppal, dobbal, nádi hegedűvel.

104. *Nyuszi, nyuszi, nyulacskám,*
Ne félj tőlem, nincs puskám,
Van ám nékem egyebem,
Zöld káposzta levelem.

105. *Katica-bogár, röppenj el,*
Jönnek a zsandárok, visznek el!

106. *Katica, katica, röppenj el,*
Jönnek a csendőrök, visznek el.

107. *Hess el, kakas, ne matass,*
Egyen meg a fazakas!

108. *Szebb a páva, mint a pulyka,*
Szebb, szebb, szebb.
Mert a páva aranyos,
És a pulyka tyúkszaros!

109. *Szebb a páva, mint a pulyka,*
Szebb, szebb, szebb,
Mert a pulyka taknyos orrú,
de a páva aranytollú.

[22] Tavasszal, a gólyák érkezésekor éneklik a gyerekek.

110. *Szebb a páva, mint a pulyka,*
Szebb, szebb, szebb,
Mert a pulyka hosszú orrú,
de a páva aranytollú.
Rút, rút, rút,
Fel is út, le is út.

111. *Cserebogár, mikor lesz nyár?*
Mikor Jóska bácsi gagyába jár!

112. *Cserebogár, mikor lesz nyár?*
Mikor Juci néni pendelybe jár!

Csúfolódók

113. *Anna, Anna, Annácska,*
Itt van egy nagy bakmacska.

114. *Anna, Panna,*
Likas kanna.

115. *Anna, Panna, bakmacska,*
A férgeket zaklatja.

116. *Aladár, Aladár,*
Neked tojik /szarik/ a madár.

117. *Anna, Anna, Panna,*
Itt egy likas kanna.

118. *Ácika, pácika,*
Kell-e káposztacika?

119. *Ari, Ari, Aranka,*
Szalonnabőr karika.

120. *Ari, Arika,*
Fából vaskarika.

121. *Áron, Áron, minden áron,*
Átalugrik a határon.

122. *Áron, Áron,*
Mit eszel a nyáron?
Aludttejet, verttejet,
Míg a szemed kimered.

123. *Áron, báron,*
Mit eszel a nyáron?
Egeret, bogarat,
Mindenféle madarat.

124. *Biri, Biri, Biricske,*
Elömlött a tejecske.

125. *Elek, belek, pocegér.*

126. *Ferenc, Ferenc,*
Ha megütlek, megmeredsz.

127. *Elek, mikor lesz meleg?*
Mikor a szemed kimered.

128. *Domokos, Domokos,*
Azt hiszi, hogy nagy okos.

129. *Feri, a harangot félre veri.*

130. *Gyula, két kalán fuszulyka.*

131. *Gyuri, Gyuri, Gyurka,*
Két tángyér faszulyka.

132. *Gyurka, két kalán faszulyka.*

133. *János, ettél-e sok májost?*

134. *János, véres hurka, májos,*
Téged illet, János.

135. *Jóska, bóska, poloska,*
Felmászott a toronyba,
Megkérdeztem, hány óra?
Fél tizenkettő,
Bolond mind a kettő.

136. *Jóska, poloska.*

137. *Jóska, Jóska,*
Három nagy poloska.

138. *Iluska, Piluska,*
Mérges pulyka.

139. *Jóska, bóska, poloska,*
A békának anyósa,
Kicsi kutya lefosta.

140. *Katona Béla haptákba,*
Belészart a nadrágba,
Sári néni mossa ki,
Jaj, de büdös, dobja ki.

141. *Kicsi Mihály, nagy tarisnya.*

142. *Lajos, az életed bajos.*

143. *Laji, Laji, lakatos,*
A gagyája likatos.

144. *Lenke, Lenke,*
Két tarisnya lencse.

145. *Máriskó, terebúza kondító,*
Bolond vagy te Máriskó.

146. *Misi, Misi, Miska*
Térdig érő laska.

147. *Ödön, olyan mint a zsíros bödön.*

148. *Piroska, kinek a szája zsíroska.*

149. *Pista, teli van okkal,*
Mint a tordai malac fossal.

150. *Sanyi, Sanyi, sapka,*
Térdig érő laska.

151. *Sanyi, Sanyi sapka,*
Mit eszik a macska?
Édes tejet, verttejet,
Míg a szeme kimered.

152. *Samu, Samu, sapka,*
Mit eszik a macska?
Egeret, begeret,
Míg a szeme kimered.

153. *Teri, Tercsi,*
A macskákkal hergelődik.

154. *Vince, Vince,*
Telik-e a pince?

155. *Vince, pince, megtőtt-e a pince?*

156. *Zoltán, kapitány,*
Fut a malacok után.

157. *Zoltán, Zoltika,*
Kell-e káposztacika?

158. *Zsuska, Zsuzsika,*
Terebúza csutika.

159. *Zsuzsika, terebúza csutika,*
Bolond vagy te Zsuzsika.

160. *Terebúza csutika,*
Táncolj, táncolj, Zsuzsika.

CSÚFOLÓDÓ AZ EMBERI HIBÁKRA

161. *Veres kutya, veres ló,*
Veres ember egy se jó.

162. *Csereg, mint a szarka.*[23]

163. *Fussunk, hogy a hajunk lobogjon!*[24]

164. *Kopac, ha megütlek mit adsz?*

165. *Kopac, kopac, kopogtatsz,*
A gagyába ropogtatsz.

166. *–Jó napot!*

[23] a rossz beszédű vagy dadogó gyermek esetében
[24] amikor a gyermek haját rövidre vágják

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

– Napraforgót kapálok.
– Nem azt mondtam, köszöntem.
– Sűrű volt, de kitéptem.
– Maga bolond néni!
– Ez a sor itt végig, és a másik félig.[25]

HELYSÉGNÉV CSÚFOLÓK

167. *Az erősdi menyecskék szöknek mint a bakkecskék.*

168. *A hídvégi legények szilvaízes lepények.*

169. *Erősdiek vagytok, rókalikban laktok.*

170. *Fitos – Fotos – Martonos, félre fosta Angyalost.*

171. *Háromszéki, ne higgy neki!*

172. *Árapatakiak kopacok.*

173. *Erősdiek kotyók.*

174. *Hídvégiek szalonnabőrösök.*

175. *Baj van Köpecen.*

176. *Baj van Köpecen, eligazítják Baróton.*

NYELVGYAKORLÓ MONDÓKÁK

177. *Jobb egy lúdnyak száz tyúknyaknál.*

178. *Az ikafai papnak fapipája van, ezért az ikafai pap fapipája ikafai papi fapipa.*

179. *Kerekes kerekét kereken kerekíti kerekre.*

180. *Mit sütsz, kis szűcs? Sós húst sütsz, kis szűcs?*

181. *Nem hallottam olyan szépen szóló szép sípszót,*
Mint a szászsebesi szépen szóló szép sípszó.

182. *Répa, retek, mogyoró, ritkán rikkant a rigó.*

183. *Répa, retek, mogyoró, korán reggel ritkán rikkant a rigó.*

184. *Szépen szól a szászsebesi toronyban a szép sípszó.*

185. *Szerdán szaporán színes szalagom szaggatom szaporán.*

186. *Nem minden szarka farka tarka, csak a tarka szarka farka tarka.*

187. *Ha a szarka farka tarka volna, tarkafarkú szarka volna.*

KISZÁMOLÓ MONDÓKÁK

Bármilyen csoportos játék elején ki szokták számolni, választani az első hunyót, dobót, fogót vagy a vezérjátékost.

A gyermekek körben állnak. A kiolvasást mindig magán kezdi a játékos, és ő is épp úgy kiesik mint a többi. Aki kiesik, azt többet nem számolják. Addig tart a kiolvasás, amíg egy játékos marad.

Néha sietősen végzik a kiszámolást és, akire a mondóka utolsó üteme esik, az lesz a kiválasztott játékos. Ezeket a kiszámoló versikéket nem csak a játékhoz kötötten használják, hanem spontánul, amikor eszükbe jut.

188. *Án, dáng, digi dáng,*
Neked mondom állj ki te.

189. *Ándán dénosz,*
Szó reketénosz,
Szó, reke, teke, taka,
Bim, bám, bosz.

190. *Az én sípom mind azt fújja,*
Bim, bám, bú,
Te vagy az a nagy szájú.

191. *Budapesten volt egy bolt,*
Abban mindenféle volt,
Toll, tinta, papiros,
Álljon ki a kis piros.

192. *Budapesten volt egy bolt,*
Abban mindenféle volt,
Toll, tinta, papiros,
Ez pedig a kis piros,
Hányat mondasz te?
(Akire a *te* esik mond egy számot, amivel kiszámolnak, és akire az utolsó szám esik, az esik ki)

193. *Budapesten volt egy bolt,*
Abban mindenféle volt,
Toll, tinta, papiros,
Mondd meg te!
Milyen szint választottál
Ki te ott?
(Akire az *ott* esik mond egy színt – pl. kék – és ő számol tovább: Van-e neked olyan, te ott? Akire most esik az *ott* az kiesik a játékból, és az is, akinek nincs a megjelölt színből.)

194. *Csön, csön, gyűrű,*
Arany gyűrű,
Nálad, nálad ezüst gyűrű,
Így csörög, így pörög,
Itt van ni.

[25] ha valaki nem a kérdésre válaszol

195. *Én, te, ő, mi, ti, ők,*
Nagyobb szamár nincs mint ő

196. *Egyedem, begyedem, ciccom, dé,*
Odér, fodér, dominé,
Árduc, kenderduc, hopp.

197. *Eke beke, béka töke, potty.*

198. *Egy, kettő, három, négy, öt,*
Nagyanyám harisnyát köt,
Se nem kicsi, se nem nagy,
Ez a kislány kimaradt.

199. *Egy, kettő, három négy, öt.*
A kicsi macska megdöglött.
Eltemették egérlyukba,
Kilátszott a segge lika,
Di, dá, du,
Te vagy az a nagy szájú.

200. *Egy, kettő három, négy, öt,*
Hat, hét, nyolc, kilenc, tíz.
Van nekem egy bolond kapusom,
Mikor a labda közeledik,
Bolond kapu seggre esik.
Di, dá, du,
Te vagy az a nagyszájú.

201. *Ecc, pecc, kimehetsz,*
Holnap után bejöhetsz.
Cérnára, cinegére,
Ugorj, cica az egérre, fuss!

202. *Én lementem a pincébe*
Túrót csipegetni.
Utánam jött nagyapó
Bottal veregetni.
Kád alá bújtam,
Nád sípot fújtam,
Az én sípom mind azt mondja,
di, dá, du,
Te vagy az a nagy hasú.

203. *Antan ténosz,*
Szó rakaténosz,
Szó, raka, tiki, taka,
Ala, bala, bim, bam, busz,

204. *Ákom, bákom, tubákom,*
Elfogyott a dohányom.
Ha elfogyott venni kell,
Huszonötnek lenni kell.

205. *Egy, kettő három, négy, öt.*
Ceauşescu megdöglött.
Eltemették egérlyukba,
Kilátszott a segge lika,
Di, dá du,
te vagy az a nagyszájú.

206. *Fát vágok, fát,*
Égi rakottyát,
Fehér magyarát,
Aki velem vess,
Én is avval vess.
Fogadjunk egy kupa borba,
Harminckettő ez!

207. *E, ke, há, né, ö, ha, hé, nyo, kile, ti.*
tie, tike, tihá, tiné, tiö, tiha, tihé, tinyo, tikie, hu,
Hue, huke, huhá, huné, huö, huha, huhé, hunyó!

208. *Ice, bice cibere,*
Neked mondom, állj ki te!

209. *Lap, lap, levelezőlap,*
rá van írva nagy betűkkel,
hogy te szamár vagy!

210. *Két kis kakas összeveszett.*
A verembe beleesett,
Szil, szál, szalmaszál,
Eredj, pajtás, te hunyjál!

211. *Lementem a pincébe,*
Vajat csipegetni,
Utánam jött apám, anyám
Hátba veregetni
Nád sípot faragtam,
Nád sípot fújtam,
Az én sípom mind azt fújja,
Di, dá, du,
Te vagy az a nagyszájú.

212. *Madarak voltunk,*
Földre szálltunk,
Búzaszemet kapirgáltunk,
Hányat mondasz te?
(Akire a *te* esik, mond egy számot. Azzal a számmal újra számolnak, és az a játékos esik ki, akire a számolás során a kijelölt szám ráesik.)

213. *Madarak voltunk,*
Földre szálltunk,
Búzaszemet kapirgáltunk,
Egy, kettő, tizenkettő
Te leszel ma a kergető!

214. *Madarak voltunk,*
Földre szálltunk,
búzaszemet kapirgáltunk,
E, ke, há, né, ö, ha, hé, nyo,
Te leszel a hunyó!

215. *Pad alatt, pad alatt volt egy ház,*
Abban lakik Mikulás.
Kértem tőle szalonnát,
Azt mondta, hogy pofon vág.
ha pofon vág, meghalok,
Elvisznek az angyalok,

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

Répa földbe temetnek,
Megesznek az egerek.

216. *Pad alatt, polcon van egy ház,*
Abban lakik Mikulás
Kértem tőle vacsorát,
Azt mondta, hogy pofon vág.
Pofon vágja a macskát,
A macskának négy a lába,
Ötödik a farkincája,
Dir, dár, dur,
Te vagy az a nagy hasú úr.

217. *Egyedem, begyedem, kender tánc,*
Hajdú sógor mit kívánsz?
Nem kívánok egyebet, csak egy darab kenyeret.

218. *Egyedem, begyedem, kender tánc,*
Hajdú sógor mit kívánsz?
Nem kívánok egyebet,
csak egy kicsi kenyeret,
Fűszál, szalmaszál,
Eredj pajtás, te hunyjál!

219. *Amerika, London, Paris,*
Maga kérem nem normális.

220. *Kőkertben ugorka,*
Reá kapott a róka,
Hadd el róka, megleslek,
Szeredáig kergetlek,
A rókának négy a lába,
Ötödik a farkincája,
Dir, dár, dur,
Te vagy az a nagyszájú.

221. *Una miná, dudu miná,*
Triorop, szitikop,
Májáriká, cseszeriká,
Ám, pám, pik.

222. *Elment a pap almalopni,*
Elfelejtett zsákot vinni,
Felment a nagy fára,
Kitörött a lába.

223. *Kicsi csupor, nagy kancsó,*
Te lettél most a hunyó.

CSOPORTOS JÁTÉKOK

224. *Mit játszodjunk?*
Békát nyúzzunk,
Kinek látszik fehér foga,
Megeszi a béka húsát.

Minden gyermek igyekszik a száját befogni, hogy ne látszodjék ki a foga. Ha egyet rajtakapnak, örömmel nyugtázzák: – *Te eszed meg a béka húsát.*

225. *Mit játszodjunk?*
Békát nyúzzunk.
A bőrével takarózzunk.
Akinek látszik a füle, az eszi meg a békacombot!

Mindenki igyekszik eltakarni a fülét. Aki az utolsó lesz, az veszít. A bemondó az emberi testrészekből bármit mondhat, azt kell eltakarni.

CSOPORTOS, ÉNEKES JÁTÉKOK

226. *Megy a gyűrű vándorútra*

A játékot fiúk, lányok vegyesen játsszák, akár szobában, akár a szabadban.

A játékosok választanak egy keresőt, aki a kör közepén áll, amikor keres; addig amíg elkészülnek egy távolabbi helyen tartózkodik. Minden játékos egy körben áll vagy ül, de közel egymáshoz, arccal a kör közepe fele. Egy hosszú kötelet vagy kenderfonalat húznak ki, ami olyan hosszú, hogy minden játékos megfoghatja a két kezével. A gyűrűt belehúzzák és összekötik úgy, hogy a gyűrű könnyen átmenjen rajta. A játék énekkezdéssel indul, amikor mindenki mozgatja a kezét. A kereső is bemegy a kör közepébe és figyel. A gyűrűt ének közben a kezük mozgatásával tovább adják egymásnak. Ének:

Megy a gyűrű vándorútra
Egyik kézből a másikba.
Aki tudja meg ne mondja
Merre van a gyűrű útja.

Amikor az éneket befejezik, a keze senkinek sem mozdulhat. A kereső ki kell találja kinél van a gyűrű. Ha kitalálja, akkor az lesz a kereső, akinél a gyűrű volt, a kereső pedig beáll a gyűrűs helyére. Ha nem találta el, akkor továbbra is ő lesz a kereső, addig amíg meg nem találja a gyűrűt. Addig nem ülhet le a kereső, amíg meg nem találja a gyűrűt.

227. *Két krajcárom*

Két krajcárom volt nékem,
Két krajcárom volt nékem, nékem, nékem, volt nékem.

Elvittem a malomba,
Elvittem a malomba, lomba, lomba, malomba.

Megőröltem a búzát, búzát , búzát, a búzát.

Hazavittem a lisztet,
Haza vittem a lisztet, lisztet, lisztet, a lisztet.

Süttem vele perecet,
Süttem vele perecet, recet, recet, perecet.

Megették a gyerekek,
Megették a gyerekek, rekek, rekek, gyerekek.

228. *A bárány és a farkas*

– Hol jártál báránykám?

– Zöld erdőben asszonykám.
– Mit ettél báránykám?
– Zöld füvet asszonykám.
– Mit ittál báránykám?
– Forrásvizet asszonykám.
– Ki vert meg báránykám?
– A rossz pásztor asszonykám.
– Hogy sírtál báránykám?
– Ühüm, bühüm asszonykám.

229. Dombon törik a diót

Fiúk, lányok vegyesen játsszák a szabadban. A gyermekek kézfogással, arccal befele kört alkotnak, majd énekszóra körbe haladnak. Amikor a *vissza* szót hallják, visszafordulnak és a másik irányba haladnak. A *csüccs* szóra mindenki leguggol. Aki elkésik, büntetésből beáll a kör közepébe és a játék kezdődik elölről.

Dombon törik a diót, a diót,
rajta vissza mogyorót, mogyorót,
Tessék kérem megbecsülni
és a földre lecsücsülni, csüccs!

230. ***Ég a gyertya, ég...***

Fiúk és lányok vegyesen, körbefogódzva, énekszóra haladnak. A *guggoljék* szóra mindenki leguggol. Aki leesik, az a kör közepére áll, amíg egy másik tévedő felváltja, vagy megegyezés alapján, amíg egyszer elismétlik az éneket.

Ég a gyertya, ég,
El ne aludjék,
Aki lángot akar látni
Mind leguggoljék!

231. *Csicseri borsó…*

Körbe állnak, kézfogással, énekszóra mozognak, az utolsó ütemre leguggolnak. Ebben az esetben nem használtak büntetést, mert igen kicsi gyerekek is játszották. Főleg a múlt században születetteknek volt kedvelt játéka.

Csicseri borsó,
Nyugszik az orsó,
Hullj le orsó,
likas korsó.

232. ***Hosszú lábú gólya néni...***

Kisebb gyermekek kedvelt játéka volt. Körbe haladtak, általában gólyalépésekkel. Az ének ismétlésénél megfordultak, ellenkező irányba lépkedtek.

Hosszú lábú gólya néni,
Mit akar vacsorázni?
Békahúst, brekeke,
Ugye ilyen jó lenne?

233. ***Nyuszi ül a fűben...***

A második világháború után terjedt el, az idősebb generáció nem ismeri. Az iskolában tanulták a gyermekek. Körbe haladva énekelnek. Egy gyermek a középen lévő nyuszi, akit legtöbbször kiszámoló versikével jelölnek ki. A nyuszi guggol a kör közepén, és szundikál, félig eltakarva a szemét. Közben kinézi azt, akit majd megfog, és akivel majd helyet cserél.

Nyuszi ül a fűben,
Ülve, szundikálva,
Nyuszi talán beteg vagy,
Hogy már nem is ugorhatsz?
Nyuszi hopp, nyuszi hopp,
Máris egyet megfogott.

234. ***Arraráncom cérna***

A legrégibb játékok közé tartozik, kifordulós játék. A gyermekek körbe állnak, arccal befele, és az énekszóra lassú lépésekkel haladnak. Egy-egy gyermek nevét éneklik ki, ezek a nevük hallatára kifordulnak a körből és így haladnak tovább. Addig tart a játék, amíg mindenki kifordul, azaz hallotta a saját nevét.

Arraráncom cérna,
Zöld selyem szoknya,
Arra kérem Mári nénit,
Forduljon meg hátra.

PÁRVÁLASZTÓ CSOPORTOS ÉNEKES JÁTÉKOK

235. ***Zöld fű, zöld fű***

Ezt a játékot minden idős adatközlőm játszotta egykor. Kört alkotnak és énekszóra körbe haladnak. A körben álló legtöbb esetben önként jelentkezik. Ha több jelentkező van, akkor kiszámolják, hogy ki álljon a körbe. Általában fiúk, lányok vegyesen játszották, ma már inkább csak kislányok.

A középen álló párt választ magának és azzal fordul, az *Úgy nem bánom*-ra mindenki megáll és tapsol, majd az újonnan választott marad a kör közepén.

Zöld fű, zöld fű
A lábam alatt,
Aki a legjobb lesz,
tőlem csókot kap.
Ez a szép ruhás lány,
Ez nekem nagyon tetszik,
Fordulj egyet, hadd lássam,
Te leszel a barátom,
Úgy, úgy, nem bánom,
Te leszel a barátom!

236. ***Körben áll egy kislányka***

A játékosok körbe állnak, énekszóra, arccal befele, körbe járnak. A kör közepén áll egy kislány, aki kiválaszt magának egy párt és amikor azt éneklik, hogy *Ezt szeretem legjobban* beveszi a körbe és az ének végéig táncol vele. Helycserével folytatják.

Körben áll egy kislányka,
Lássuk ki lesz a párja?
Kit szeret ő legeslegjobban?

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

Azzal forduljon gyorsan.
Ezt szeretem legjobban
Ezzel fordulok gyorsan,
Vége, vége, vége mindennek,
Vége a jó kedvünknek.

237. ***A pünkösti rózsa***

A játékosok egymás kezét fogják, körbe lépegetnek. Középen áll egy játékos, aki a *Le is szakítottam*-ra bevesz valakit a körből, azzal forog, majd helycsere után kezdődik elölről.

A pünkösti rózsa kihajlott az útra,
Én édesem, én kedvesem, szakíts egyet róla.
Le is szakítottam, el is hervasztottam,
Én édesem, én kedvesem el is hervasztottam.

238. ***Érik a meggyfa***

A játékosok kézfogással kört alkotnak, arccal befele fordulva, énekelve lépegetnek. Egy személy középen áll, és az *Ezt szeretem*-re bevesz egy játékost a körből, akivel forog az ének végéig, majd helycserével kezdődik a játék elölről.

Érik a meggyfa, hajlik az ága,
Alatta ül egy barna kislányka.
Akit szeretsz kapd be! Akit szeretsz kapd be!
Ezt szeretem, ezt kedvelem,
Ez az én édes kedvesem,
Akit szeretsz hagyd el,
Akit szeretsz hagyd el,
Állj ki már te rózsaszál.

239. ***Elvesztettem zsebkendőmet***

A legrégebbi játékok közé tartozó, minden idős adatközlőm ismerte. Nagyobbak is játszották. A második világháborúig a magyarok felekezeti (református) iskolájában rendezték a bálokat. Éjfél után a bálban sort kerítettek a *zsebkendős tánc*ra is. Középen állt egy vagy több játékos, ezeknek a kezében egy-egy zsebkendő volt. Annak két sarkát fogva a *Szabad péntek*-re a körben lévő fiú egy lány nyakába akasztotta a zsebkendőt, ezzel a lányt a körbe vezette, ahol mindketten a földre terített zsebkendőn, fél térdre ereszkedve, megcsókolták egymást. Helycserével folytatódott a játék. A bálokban *párnás tánc*nak is nevezték.

Elvesztettem zsebkendőmet,
Megver anyám érte,
Megkapták a szép legények,
Csókot kérnek érte.
Szabad péntek, szabad szombat,
Szabad szappanyozni,
Szabad nekem a lányoknak
Páros csókot adni.
Lányok, lányok, szépek vagytok,
Piros az arcátok,
Kertben jártam, angyalt láttam,
Hasonlít hozzátok.
Fiúk, fiúk, szépek vagytok,
Piros az arcátok.
Kertben jártam, majmot láttam,
Hasonlít hozzátok.

240. ***Elvesztettem zsebkendőmet***

Kisiskolások játsszák körben állva, arccal befele fordulva, egymástól kartávolságnyira. Egy játékos a körön kívül halad, zsebkendővel a kezében. Minden játékos énekli az előző ének első két szakaszát. Aki a körön kívül jár, óvatosan leengedi valaki mögött a zsebkendőt, s ha az illető észreveszi, felveszi és szaladni kezd utána. Ő is szalad, hogy beállhasson annak a helyébe, aki mögé a zsebkendőt dobta. Ha utoléri, akkor a nála levő zsebkendővel megmosdatja, és ő visszaáll a régi helyére. A játék folytatódik.

Elvesztettem zsebkendőmet, megver anyám érte,
Megkapták a szép legények, csókot kérnek érte.
Szabad péntek, szabad szombat, szabad szappanozni,
Szabad az én galambomnak páros csókot adni.

241. ***Tüzet viszek, ne lássátok***

Az idős adatközlők egyik kedvenc játéka volt, de ma is szívesen játsszák a gyerekek. A játékosok körbe állnak, egymástól kartávolságnyira és énekelnek. A körön kívül egy játékos viszi a zsebkendőt, óvatosan leengedi egy játékos mögé, aki ha észreveszi, szalad a társa után, és gyorsan beáll a helyére. Ha nem veszi észre a ledobott zsebkendőt, büntetésből megmosdatják és beáll a kör közepére az ének végéig, amíg egy hasonló figyelmetlen felváltja. A játék elölről kezdődik.

Tüzet viszek, ne lássátok,
Ha lássátok se mondjátok,
Ég, ég, ég a ruhátok.

242. ***Lánc, lánc, eszterlánc…***

Nagyon régi, mai napig ismert és kedvelt játéka a kisebbeknek. A gyermekek arccal befelé fordulva kézfogással kört alkotnak, énekszóra körbe járnak. Egy jó énekest vezérnek vagy kikiáltónak neveznek ki, aki önként jelentkezik vagy kiszámolják. A kikiáltó mondja be egyedül, hogy ki forduljon ki, majd mások azt ismétlik az énekben, ami addig tart, amíg minden játékos kifordul.

Lánc, lánc, eszterlánc, eszterlánci cérna,
Cérna volna, selyem volna, mégis kifordulna,
Pénz volna, karika, karika,
Forduljon ki Jucika, Jucika, Jucikának lánca.

243. ***Bújj, bújj zöld ág***

E játékot némi változással minden adatközlőm ismerte. Több gyermek játssza. Kiszámolással választanak két kapust, régen álnév *angyal* és *ördög*, vagy *alma* és *körte* takart. A két játékos titokban megegyezett, hogy melyik az angyal és melyik az ördög. Egyik kezüket magasba emelve összefogták, ez volt a kapu. A többi játékos énekelve bújik át a kapun. Az utolsó szótagnál a kaput alkotó alma és körte a kezét leengedi

és a közrefogott játékostól megkérdezik: – *Mit választasz, almát vagy körtét?*

Válaszának függvényében az egyik gyermek oldalára áll, és annak szabad kezével újabb kaput alkot. Ezen a kapun is áthalad a kígyózó sor, de csak a főkapunál tehetnek fel kérdést. Amikor az utolsó játékos is választott, akkor mondják meg, hogy melyik csapat az angyal és melyik az ördög. Akkor következik a rostálás.

Az alma és körte két kezét összefogja és közreveszik az első játékost. Ha a közrevett játékos angyal volt, akkor az angyal felé fordul, és fordítva. A főrostálók a következő parancsokat adják:

Nézz az égre!
Nézz a földre!
Köpjél hármat!

A parancsokat komolyan kell teljesíteni. Aki elkacagja magát, az ördög lesz.

Amikor mindenki átesik a rostáláson, a kötélhúzási próba következik. Az alma és körte összefogja két-két kezét. Az alma derekát megfogják a rostálásnál kiválasztott angyalok, az ördögök a körte derekát és húzzák egymást. Ha egy leszakad a láncból, az a másik táborba áll. Azok a győztesek, akik minden játékost megnyernek. Az 1950-es évektől a vallási gyakorlat megtiltásának következtében a játékot már csak alma és körte választással játszották, az angyal, ördög szitálása kimaradt. Jelenleg a kevés számú magyar gyerek már nem játssza.

Bújj, bújj, zöld ág,
Zöld levelecske,
Nyitva van az arany kapu,
Csak bújjatok rajta.
Nyisd ki rózsám kapudat, kapudat,
Hadd kerüljem váradat, váradat,
Szita, szita péntek,
szereda , csütörtök,
Zab szerda, de zab szerda.

244. ***Beültettem kiskertemet***

Az 1930-as években tanulóknak tanították az iskolában. Akkor igen népszerűvé vált és ma is az. A játékosok kartávolságnyira egymástól, arccal befele fordulva kört alkotnak. Minden körben álló a kertész szerepét játssza. Egy gyermek a vevő, aki a körön kívül körbejár. A körben lévők éneklik:

Beültettem kis kertemet a tavasszal,
Rózsa, szegfű, liliom és rezedával,
Ki is nyíltak egyenként,
El szeretném adni mind,
de most mindjárt.
A kertész folytatja valaki mögött:
Versenyfutás az ára,
Uccu, nézzünk utána,
de most mindjárt!

Elengedik a kezüket és versenyt futva ellentétes irányba egyszer megkerülik a kört. Aki elsőnek ér az üresen maradt helyre, az beáll kertésznek, a másik a vevő. A játék kezdődik elölről.

245. ***A gazda rétre megy***

E játék újabb keletű, csak az 1930-as évektől játsszák. Kedvelt játékká vált, szívesen vesz részt benne minden gyermek.

A játékosok közül választanak egy gazdát, általában a legügyesebb vagy a legnagyobb gyereket. A gyermekek kézfogással, arccal befele az énekre körbejárnak. A gazda a körön kívül ellentétes irányba halad. Mindannyian éneklik:

A gazda rétre megy,
A gazda rétre megy,
A ki, a ki, a ki a rétre megy.

A gazda egyedül énekli, közben megérint egy játékost, aki vele megy:

A fia vele megy,
A ki, a ki, a ki a rétre megy.

A gazda találékonyságára van bízva, hogy kit minek nevez. Így mondhatja: a lánya, veje, menye, ökre, szamara stb., addig, amíg a belső körből teljesen elfogynak a gyerekek. Ilyenkor néha a gazda körül felsorakoznak csigát képezve. A csiga közepéből a gazda kibújik és láncszerűen, kézfogással az egész csiganép kibújik.

246. ***Most viszik, most viszik***

Az első világháborúig születettek nem ismerték ezt az énekes játékot. Főleg az 1950–60-as években gyerekeskedők és az utánuk következők ismerték.

A játékosok közül az ügyesebb, jól éneklő leányka Danikáné és a körön kívül egy ügyesebb fiú a kérő. A játékosok kézfogással kört alkotnak és haladó lépésekkel menetelnek egy irányba. A kérő a körön kívül ellentétes irányba halad.

A kört alkotók éneklik:

Most viszik, most viszik Danikáné lányát,
Bíborban, bársonyban, aranykoszorúban.
Danikáné énekli:
Nem adom a lányomat arany hintó nélkül!
Abban pedig hat ló legyen,
Mind a hatnak arany farka legyen!

Erre a menet megáll.
A kérő beszól Danikánénak:
– *Kakas-bakas jó napot!*
Danikáné:
– *Réce-ruca fogadja!*
Kérő:
– *Elszerettem a legszebbik lányát.*

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

Danikáné:
– *Ugyan biza melyiket?*
Kérő:
– *Márikát.*
Danikáné:
– *Akkor vigye.*
Mindenki újra énekelni kezdi: *Most viszik, most viszik...*
A kérő kézen fogva viszi a körön kívül ellentétes irányba Márikát. A játék addig tart, amíg a kérő minden játékost el nem kér.

KERGETŐ JÁTÉKOK

247. ***Add tovább!***
Általában iskolai szünetben szokták játszani. Valaki megüti egy gyermek hátát és elkiáltja magát: - *Add tovább!* Akit megérintett, az szalad, hogy tovább adhassa az érintést egy másik gyermeknek.

248. ***Csóré lábat látok***
A legrégibb spontán játék volt, akkor játszották, amikor még a gyermekek iskolába is mezítláb jártak kora tavasztól őszig.
Általában egy-egy nagyobb fiú kerített egy csalánt és jó hangosan elkiáltotta magát:
– *Csóré lábat látok!* vagy – *Csóré lábat ne lássak!* A kisebb lánykák leguggoltak, szoknyájukkal, ruhájukkal eltakarták a lábukat, hogy a csalánvivő ne csíphesse meg a lábukat. Ma is ismert játék.

249. ***Hátulsó pár előre fuss!***
Páratlan számú játékos játssza, akinek nincs párja, az a kikiáltó. A játékosok kettes sorban állnak egymás mögé. A sor élén áll a kikiáltó, aki elkiáltja magát: – *Hátulsó pár előre fuss!*
A legutolsó pár, kezét elengedve, a sor két oldalán előre szalad, vigyázva, hogy a kikiáltó megfogja valamelyik kezét. Ha sikerül egyet megfogni, az marad a kikiáltó, aki pár nélkül maradt. A játék addig tart, míg a játékosok megunják.

250. ***Gyertek haza libuskáim***.
Kisebb gyermekek játéka. A játékosok közül választanak egy anyát és egy farkast, a többi libuska. Kijelölik a pályát (kb. 10 méter), és vonalat húznak. Az anya és a libuskák a vonalon belül foglalnak helyet, a farkas helye a köztes táv közepén van. Az anya és a libuskák között párbeszéd folyik, aminek a végén a *fuss* szóra a libuskák szétszaladnak és a farkas igyekszik őket elfogni. Az elfogott libuskákból farkas lesz, akik majd szintén foghatnak libuskát. Az anya és a libuskák párbeszéde:

– *Gyertek haza libuskáim!*
– *Nem, mert félünk!*
– *Mitől féltek?*
– *A farkastól!*
– *Hol a farkas?*
– *A híd alatt!*
– *Mit csinál?*
– *Mosdik.*
– *Miben mosdik?*
– *Arany medencében.*
– *Mibe törülközik?*
– *A kutya lombos farkához.*
– *Fuss!*

A játék addig tart, amíg egy libuska marad, aki a következő játékban a farkas szerepet kapja, de anyát is mást választanak.

251. ***Mit ásol ülü?***
A játékosok maguk között választanak egy tyúkanyót és egy *ülü*t, a többi játékos *csürke* (csirke). Az ülü a földet kapirgálja, szembe áll a tyúkanyó, aki mögött vannak a csirkék. A tyúkanyó párbeszéde az ülüvel:

– *Mit csinálsz, ülü?*
– *Ások.*
– *Mit ásol?*
– *Kutat.*
– *Minek a kút?*
– *Víznek.*
– *Minek a víz?*
– *Főzni.*
– *Mit főzöl?*
– *Levest.*
– *Miből?*
– *Csürkehúsból.*
– *Én a csürkémet nem adom!* vagy
– *Anya vagyok, nem adom!*
– *Ülü vagyok, megfogom!*

Ekkor az ülü gyors mozdulattal igyekszik egy csirkét megfogni a tyúkanyó háta mögül, aki védi őket. Addig tart a játék, amíg minden csirkét megfog az ülü.
Változata, amikor az ülü megfog egy csirkét, az a csirke is ülü módjára foghat csirkét. Így hamarabb vége van a játéknak.

252. ***Benn a bárány, kint a farkas***
A játékosok kézfogással kört alkotnak, arccal befele fordulva. Kiszámolással választanak egy bárányt és egy farkast. A bárány a körön belül van, a farkas kívül. A kört alkotók kiáltják:
– *Künn a farkas, benn a bárány, fuss!*
Vagy:
– *Benn a bárány, künn a farkas, fuss!*
A farkas kerülgeti a kört, a bárány is igyekszik a körön belül legmesszebb kerülni a farkastól. A körben lévő játékosok vigyáznak, hogy a farkas ne jusson be a körbe, a szorosan összefogott kezek alatt. A farkas, ahol a leggyengébb a kézfogás, átszakítja, vagy esetleg a kezek alatt átbújik. A báránynak szabad átjárni mindenütt, mert a játékosok felemelik a kezüket. Akkor a játékosok kiáltják: – *Künn a bárány, benn a farkas, fuss!* Ha megfogja a farkas a bárányt, cserélnek. A játék folytatásánál új bárányt és farkast választanak.

253. ***Hunyójáték***

A játékosok száma nem haladja meg az ötöt. A játékosok kiszámolással választják az első hunyót, és megegyeznek a számolás milyenségét illetően is. A hunyó egy falhoz vagy fatörzshöz áll, és a szemeit eltakarva jó hangosan számol (egyesével százig, vagy tízesével ezerig, kétezerig). Ezalatt a többi játékos elbújik. Amikor a hunyó befejezi a számolást, még egyszer megkérdezi: – *Kész? Szabad?* Ha akad, aki még nem bújt el, az kiáltja: – *Még nem!* Ha csend van, akkor a hunyó keresi az elbújtakat. ha megtalál egyet, akkor szalad a hunyóhelyre és *leveri*: – *Egy, kettő, X.Y. le van verve!* Aztán keresi a többi játékost, mígnem az összes elbújt gyereket megtalálja. Az első megtalált gyerek lesz a következő hunyó. Ha az elbújtak közül egy is leveri a régi hunyót, az fog hunyni addig, amíg minden játékost le tud verni.

254. ***Mókusok, ki a házból***

A játékosok hármasával állnak. Két gyermek szembefordulva kezet fog, ez a ház. A harmadik a mókus, aki a házban, illetve az összefogott karok közt áll. Egy gyermeknek nincs háza. A házak a mókusokkal kört alkotnak. A ház nélküli mókus a kör közepén áll és kiáltja: – *Mókusok, ki a házból!*

Minden mókus kiszalad a házból és új házat keres. Amelyik mókus nem kap házat, az áll középre. Egy idő után a házakat alkotó gyerekek lesznek mókusok.

LABDAJÁTÉKOK

Az első világháború előtt nem volt olyan gyermek a faluban, akinek üzletből vásárolt labdája lett volna. A labda az állatok szőréből készült *(szőrlapta),* vagy rongyból *(rongylapta)* esetleg hulladékból, például a *cérnalapta* fonalból. Ezeket általában a szülők készítették.

Akinek Brassóban szolgáló hozzátartozója volt, az olykor kapott egy-egy elkopott teniszlabdát, esetleg az Olt áradásával hozott gumilabdát, amit széna készítésénél a parti fűzfavesszők között találtak. Még az 1930-as években is nagy élmény volt, ha egy-egy gumilabdát vagy teniszlabdát ütögethettek.

255. ***Ütögetés***

Egy gyermek addig üthette a földhöz a gumilabdát, amíg a mondóka tartott:

Duna, Tisza, Dráva, Száva,
Törjön el a lábad szára! X.Y.!

A kiáltásra X.Y. vette át a labdát , ő más nevet kiáltott. Addig játszottak, míg mindenki *kiütötte* a mondókát.

256. ***Labdaütögetés***

Ha kevés gyermek volt, hosszabb versikét mondtak.

Egy előre,
Két kettőre,
Három hatra,
Hat kilencre,
Verd ki tízre,
Tizenegyre,
Ezt elejtem,
Ezt felveszem,
Ezt leütöm,
Ezt felütöm,
Ez lesz most tizenkettő.

257. ***Labdaütögetés***

Amikor több gyermek akarta a labdát ütögetni, akkor csak rövid szövegre játszottak. Ha a labda mondóka közben leesett, akkor más következett:

Egy előre,
Két kettőre,
Három hatra,
Hat kilencre,
Üsd ki tízre! X.Y.!

258. ***Hátradobós***

Amikor több játékos volt, általában a labdatulajdonos ajánlatára játszottak hátradobóst. A játékosok a dobó mögött egy bizonyos távolságra álltak, várták a labdát. A dobó hátradobta és aki kifogta, az lett a következő dobó. Ha senki nem fogta ki, akkor megint az előző dobott.

259. ***Előredobós***

Az első dobó mindig a labda tulajdonosa, a többi játékos egy meghúzott vonalról várja a labdát. A dobó a labdát előredobja, valaki kifogja és vissza is dobja, amiért a dobó jutalmat ad: – *Lépj elé két óriás lépést!* A következő sorban, ha ügyes jutalmat, ha nem büntetést kap. – *Lépj vissza két tyúklépést!* Amikor az első elérkezett a dobó vonalához, ő lett a következő dobó. Mai változatát labda nélkül játsszák. Ugyanúgy sorba állnak egy meghúzott vonalon kívül. Nem dobó van, hanem játékvezető, aki háttal áll a játékosoknak, és addig mindenki haladhat előre, de ha szembefordul, akkor nem mozdulhat senki. A mozgót hátralépéssel büntetik. Aki a leghamarabb érkezik a játékvezető vonaláig az lesz az új játékvezető.

260. ***Falbadobós***

Egyike a legrégebbi játékoknak, amit csak rongylabdával játszottak az első világháborúig.

A gyermekek kiszámoló verssel egy dobót és egy fal mellettit választottak, a többiek a dobónál egyes sorba álltak. A fal mellé egy félkört rajzoltak, 2–3 m a dobó felé és 1–2 m szélességűt a fal mellett. A másik célpont a 6–7 m-re levő kerítés volt. A dobó célba vette a fal melletti gyermeket. Ha nem találta el, akkor az szabad lett és a dobók sorának végére állt. A dobó állt a fal mellé. Ha eltalálta a labda a fal mellettit, akkor a dobó szaladt a célpontba, a kerítés mellé, a fal mellettinek pedig joga volt a labdát felvenni és a szaladó (dobó) gyermeket eltalálni, mielőtt az a célba nem ér, de a

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

félkörből nem léphetett ki. Ha eltalálta a társát, szabad lett és helycserével a másik került be. Ha nem, akkor továbbra is ő maradt a fal mellett, akit sorra megcéloztak.

Ez a játék talán a futball őse lehetett a faluban, főleg a múlt században, a rongy- és a szőrlabdák korszakában. Ma senki sem ismeri.

261. ***Hóhéros***

A játékosok választanak egy hóhért, megjelölik a játékpályát. Szükséges egy rongy- vagy egy szőrlabda. A játékosok egy sorba állnak, a hóhér tőlük két méterre, a célpont kb. 20–25 méter.

A labda a hóhér kezében van, aki az első játékosnak dobja. Az kifogja és visszadobja a labdát a hóhérnak, de abban a percben szaladni kezd a célhoz, viszont a hóhér, ahogy a labdát kifogta, megcélozza a futó játékost. Amikor a hóhér a második játékosnak dobja a labdát, az első célba jutott játékosnak jogában áll visszaszaladni a játékosok sorának végére, ha a hóhér észreveszi, megdobhatja. Amelyik játékost a hóhér megdobja, abból hóhérszolga lesz, aki a hóhér mellé áll. Csak a hóhér dobhat, de ha a hóhérszolga dobja a labdát a megcélzott játékos pedig nem veszi észre és a labdát kifogja, azonnal hóhérszolga lesz. Az lesz a nyertes, aki utolsónak marad.

262. ***Papozás***

Az előző játék tökéletes mása, csak újabban nem hóhér és hóhérszolga, hanem a fődobó a pap és a pap által megdobott gyerek a papszolga.

263. ***Országosdi***

Ez a játék is a rongylabdák idejéből való, a múlt századi adatközlők kedvenc játéka volt.

A játékosok száma 4–7, ebből választottak egy vezért, aki felírta minden játékos által választott ország nevét, ő kiáltja az országneveket, és ő jegyzi a kapott pontokat.

Rajzolnak egy 25 m átmérőjű kört. A kör közepére mélyedést vájnak, amiben a labdát tartják. Az országneves játékosok a lyuk fölé hajolva várják, hogy a vezér melyik ország nevét kiáltja. Pl. *Anglia!* Aki ezt a nevet választotta, az felkapja a labdát, a többiek pedig a körön kívül szaladnak, ahol nem dobhatják meg őket. Az Anglia nevű játékos megdob egy játékost, így az országnak lesz egy pontja. Ha ugyanazt az országot háromszor találják megdobni, az kiáll a játékból. Az nyer, akit nem dobnak meg egyszer sem.

264. ***Nemzetesdi***

Ezt a játékot már a mai gyermekek játszották, üzletből vásárolt gumilabdával. A játék beosztása, menete pontosan követi az előző játék szabályait. Különbség az, hogy a nemzet szót rövidebben kiejthetik és a labdát felvevő gyorsabban kell cselekedjen. Nemzetek pl. a magyar, román, német, székely, szász, stb. Ha egy nemzetet háromszor eltalál a labda, az kiáll. Az nyer, amelyiket nem találta el a labda.

265. ***Várjáték***

Egykor rongy- és szőrlabdával játszották. A játékosok száma mindig páros volt, és legkevesebb nyolc játékosra szükség volt. Csak szabadban lehet játszani. A játékosok tetszés szerint két csoportra oszlottak: a várban levők és a váron levők. Rajzoltak egy 20–30 m átmérőjű kört. A körön egyenlő távolságra a váron levők helyezkedtek el, akiknek 1–2 lépésnyi kört rajzoltak. Csak azon belül mozoghattak. Náluk volt a labda, amit ők egymásnak dobtak, míg egy adott pillanatban a várban levők közül egyet megdobtak. A várban levők szabadon szaladgálhattak a váron belül, de úgy, hogy a legtávolabb legyenek a labdától. Ha a váron levő eltalált a várban levők közül egyet, annak joga van, hogy a labdát felvegye és a váron levőket dobja. Ha egy váron levőt eltalált, az kiáll, ha nem talál el, akkor az előzőleg megdobott várban levő áll ki. Ha a váron levők fogynak, újra beosztják magukat a körön / váron / egyenlő távolságra. Amikor az utolsó játékost is kiütik az egyik csapatból, a másik csapat a nyertes. A játék úgy folytatódik, hogy helycserével a váron levők lesznek a várban és fordítva.

Ma már nem játsszák. Adatközlőm, aki 1899-ben született, a nagyapjától tanulta, aki szintén az idősebbektől hallotta.

266. ***Labdaiskola***

A labdaiskola az 1920-as évektől a második világháborúig volt igen kedvelt játéka a kislányoknak. Ritka eset volt, hogy fiú is játsszék. Kelléke egy rongy- vagy cérnalabda. Házfalak, esetleg kerítés mellett játszották, ahol a talajt szép simára egyengették. Két labdázó kislány egy labdával játszotta: magasabb házfal vagy kerítés mellé álltak és akié volt a labda, az kezdte a labdaiskolát, amely első és második iskolából állt. A kicsiknél csak első iskola volt.

Az első iskola pontjai (minden pontot tízszer kell játszani):

1. A labdát falra dobni, kifogni.

2. A labdát falra dobni, visszaütni, kifogni.

3. A labdát falra dobni, földre esve, hogy szökjék a labda, kifogni.

4. A labdát falra dobni, földre esve földre ütni (tenyérrel), kifogni.

5. Falra dobva, földre esve, visszaütni a falra, a levegőből kifogni.

6. A labdát falra dobva, földre esve földhöz ütni, visszaütni, levegőből kifogni.

7. Falra dobni, földre esve földhöz ütni, visszaütni, földre esve kifogni.

8. Falra dobva, földre esve földhöz ütni, visszaütni, földre esve leütni, kifogni.

9. A labdát jobb kézzel a felemelt bal láb alatt falra dobni, kifogni.

10. A labdát bal láb alatt feldobni, a visszaesett labdát visszaütni, kifogni.

Ha bármelyik pontnál a labdázó leejti a labdát , azt jelenti, hogy a másik játékos következik. Időközben megjegyzik hogy mely pontnál állt le, és onnan foly-

tatja, amikor újra rákerül a sor. Amikor mind a tíz pontot hibátlanul *lelabdázta*, akkor van egy iskolája.

A kisebbek kezdik elölről, a nagyobbak kezdik a második iskolát.

267. Második labdaiskola

Kimondottan nagyobb leánykák, 10–13 évesek tudták játszani egy labdával, ami többnyire cérna-, de nagyon ritkán kopott tenisz- vagy gumilabda volt. Egyenletes talajon, magas fal vagy kerítés mellett került sor a játékra. A labdaiskola pontjai:

1. A labdát feldobni, körben kifordulni, tapsolni és a labdát kifogni.

2. A labdát feldobni, kifordulni, tapsolni, visszaütni (hogy ne érjen a földre).

3. A labdát feldobni, kifordulni, tapsolni, a földre eső labdát kifogni.

4. A labdát feldobni, kifordulni, tapsolni, a labdát leütni, majd kifogni.

5. A labdát feldobni, kifordulni, tapsolni, a labdát leütni, visszaütni, majd kifogni.

6. A labdát feldobni, kifordulni, tapsolni, visszaütni és földet érve kifogni.

7. A labdát feldobni, kifordulni, tapsolni, visszaütni, amíg földet ér kifordulni és kifogni.

8. A labdát feldobni, kifordulni, tapsolni, visszaütni, amíg földet ér kifordulni és tapsolni, kifogni.

9. A labdát feldobni, kifordulni, tapsolni, visszaütni, amíg földet ér kifordulni és tapsolni, a földre ért labdát leütni, majd kifogni.

10. A labdát jobb kézzel bal láb alatt feldobni, tapsolni, a földről visszaütni, kifordulva tapsolni, kifogni.

Ha valamelyik pontnál a labda elgurul, a másik játékos következik. Ahol elmaradnak, attól a ponttól kell folytatnia, tízszer kell megismételni minden pontot. Ha mind a tíz pontot tízszer eljátszotta, kijárt egy iskolát, a játék kezdődik elölről.

268. ***Labdaiskola***

Az előző két játék változata.

10. A labdát feldobni, visszaütni két tenyérrel. (10×)

9. A labdát feldobni, visszaütni összecsukott két kéz élével. (9×)

8. A feldobott labdát ökölháttal visszaütni. (8×)

7. A feldobott labdát az ököl alsó részével visszaütni. (7×)

6. A feldobott labdát összekulcsolt kézzel visszaütni. (6×)

5. A feldobott labdát a jobb tenyér hátával visszaütni. (5×)

4. A feldobott labdát a csuklóval visszaütni. (4×)

3. A feldobott labdát fejjel visszaütni. (3×)

2. A feldobott labdát felemelt láb alatt feldobni, kifogni. (2×)

1. A feldobott labdát térddel visszaütni. (1×)

269. ***Labdaiskola***

Az 1930-as évek játéka volt ez is, amikor már két gumilabda is került a játékhoz. Csak lányok vettek részt benne. Ma a leírt labdaiskolából egyet sem játszanak, a második világháború után a leánykák nem igen labdáztak.

10. A két labdát egymás után falra dobni, kifogni. (10×)

9. A két labdát falra dobni, közben tapsolni és kifogni. (9×)

8. A két labdát feldobni, az elsőt kifogni, a másodikat ököllel visszaütni, majd azt is kifogni. (8×)

7. A két labdát falra dobni, jobb kézzel combot ütni, kifogni. (7×)

6. Egyet feldobni rendesen, a másodikat a bal láb alatt, kifogni. (6×)

5. Egyet feldobni rendesen, másikat a jobb kézzel megkerülve a hátat hátulról dobni, kifogni mindkettőt. (5×)

4. A két labdát feldobni egymás után, közben elől, hátul taps, majd kifogni mind a kettőt. (4×)

3. A két labdát láb alatt feldobni egymás után, taps, kifogni. (3×)

2. A két labdát láb alatt feldobni egymás után, karforgatás, kifogni. (2×)

1. A két labdát láb alatt feldobni egymás után, kifordulás után kifogni. (1×)

270. ***Labdajáték három labdával***

Azok a lányok, akiknek volt két-három labdájuk és gyakorolhattak, az előzőekben leírt 1., 2. pontig játszották három labdával, sőt még néggyel is a játékot.

ZÁLOGOS JÁTÉKOK

E játékok elősegítik a gyermekek megfigyelőképességének, reflexeinek fejlesztését, türelemre, egymás megbecsülésére, valamint önuralomra való nevelésüket is lehetővé téve ugyanakkor. A játékosok tennivalói a játék ideje alatt, valamint a zálog kiválasztásakor is igénylik a szellemi erőfeszítést, ami a szabadtéri játékok esetében ritkább jelenség. Talán ez is a magyarázata annak, hogy sokkal kevesebb a zálogos játékok száma, mint a szabadtérieknek.

271. ***Húzd meg, ereszd meg!***

A játékhoz öt gyermek szükséges és egy fejkendő. Általában télen, szobában játszották. Négy játékos megfogja a fejkendő négy sarkát, az ötödik a zálogos, aki a fejkendő közepén végigjáratja a mutatóujját, és közben mondogatja: – *Húzd meg, ereszd meg!* Majd egy hirtelen mozdulattal rámutat az egyik játékos kezére és hangosabban mondja. *Húzd meg!* vagy *Ereszd meg!* Ha a parancsot nem jól teljesíti, zálogot ad. A játék addig tart, amíg minden játékosnak lesz egy pár záloga. Utána következik az izgalmasabb rész, a zálogok kiváltása.

272. ***Húzd meg, ereszd meg!***

Ezt már kimondottan csak nagyobb fiúk és lányok játszották. Öt játékos, fejkendővel, de a különbség az,

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

hogy a parancs ellenkezőjét kellett teljesíteni. Ha azt a feladatot kapta *Húzd meg!*, akkor a játékos a kendő végét el kellett engedje és fordítva. Így a játékosok figyelme megkettőződött, korábban került sor zálogadásra, amit a játék végén nagy áron lehetett kiváltani. Mai napig igen kedvelt játék.

273. ***Zálogkiváltási módok***

1. Énekeljen egy éneket.
2. Altatódallal altasson el egy babát.
3. Mondjon öt közmondást.
4. Utánozzon egy állathangot.
5. Ugráljon fél lábon.
6. Békaugrással járja körül az asztalt.
7. Gólyalépéssel járja körül a szobát.
8. Utánozzon egy mesterséget, hogy az felismerhető legyen.
9. Álljon szobrot. Egy igazgatja, kezét, fejét, stb. Úgy kell állnia.
10. Szavaljon egy verset.
11. Utánozzon egy fájdalmas érzést.
12. Mondja el egy étel elkészítési módját.
13. Mondjon el egy rövid mesét.
14. Mondjon egy viccet.
15. Mondjon 2–4 résztvevőnek egy-egy jókívánságot.
16. Mondjon 2–5 kiszámoló mondókát.
17. Mondjon 3–4 névcsúfolót.
18. Számoljon visszafelé 100-tól.
19. Mondjon 3–5 városnevet.
20. Mondjon öt falunevet.
21. Mondjon 5–8 fiúnevet.
22. Mondjon 3–8 leánynevet.
23. Mondjon 3–5 lónevet.
24. Mondjon kutya, macska, tehén stb. nevet.
25. Esse kútba, majd csókkal kihúzzák. Ahány méternyi mélyre esik, annyi csókot kap.

274. ***Mit viszen a kis hajó?***

Nem tartozik a régi játékok közé. Kb. az 1950-es években a tanítók által vált ismertté. Választanak egy ítélőbírót és egy zálogost. A zálogos egy sapkába gyűjti a zálogot. A ítélőbíró a kérdező, aki a körben ülő játékosoktól kérdezi: – *Mit viszen a kis hajó R-rel? (– Rózsát).* Tovább kérdez: – *Mit viszen a kis hajó Z-vel? (– Zoltánt, zörgőt.)* Aki nem tud gyorsan válaszolni, zálogot ad. A zálog kiváltási menete:

A zálogos a sapkából kivesz egy zálogtárgyat, a háta mögé rejti és kérdezi: – *Mit ítél a bíró annak, akinek a záloga a kezemben van?* A bíró ítél az előzőekben leírtakból. A zálogos megmutatja a zálogot. A tulajdonos azonnal végre kell hajtsa az ítéletet, hogy visszakapja zálogát.

275. ***Repül a… repül a…***

A játékosok zálogost és bírót választanak. Megegyezés szerint egyik a játékvezető, aki a neveket mondja. Minden játékos egy asztalra vagy padra teszi a mutató- és nagyujját, a játékvezető maga is. A játékvezető bármikor felemelheti a kezét, de a játékosok csak a repülő állatok nevének elhangzásakor. Pl. *Repül a, repül a… gólya! Repül a, repül a… gomba! (fecske, kecske, sajt, sas, holló, olló,* stb.*)*

Aki a két ujját nem a repülő állat nevének elhangzásakor emeli fel, az zálogot ad. Az is, aki ellenkező esetben sem emeli fel a kezét. A zálogokat a bíró ítélete alapján kapják meg.

TÁRSAS JÁTÉKOK

276. ***Gondolj egy számot!***

Az 1930-as években volt divatos e matematikai feladvány, aminek a kiinduló száma nem ismert, de a végeredménye megmondható. A játék menete:

– Gondolj egy számot!
– Gondoltam.(25)
– Tégy hezza még annyit!
– Jó. (25 + 25 = 50)
– Tégy hezza nyolcat.
– Jó (50 + 8 = 58)
– Oszd el kétfelé!
– Megvan. (58 : 2 = 29)
– Vedd el ebből azt a számot, amit előre gondoltál!
– Kész. (29 – 25=4)
–Megmondom mennyi a maradék: 4!

Mindig fele annak, amit a hozzáadó mondott. Ezért jó, ha páros számot adunk hozzá.

277. ***Dugd el, dugd el jól!***

Kisebb gyermekekkel, kicsi létszámban játszanak. Szükséges játékszer egy fémpénz, esetleg egy sima, kicsi, lapos kő. A játékosok közül választanak egy *dugó*t és egy *hunyó*t. A játékosok körbe ülnek, kezüket az öklükben összeteszik.

A hunyó kimegy. A dugó az összetett keze között tarja a tárgyat. A dugó a játékosok keze közé teszi az összetett kezét, közben egy gyermeknél kiengedi a kezéből a pénzt, de végig mondogatja. – *Dugd el, dugd el, dugd el jól, de jól, de jól.*

Behívják a hunyót, aki nem kereshet, csak körbetekintve igyekszik kitalálni azt, hogy kinél van a pénz. Három helyet mondhat, ha nem találja ki, továbbra is ő a hunyó. Ha egy játékos háromszor hunyt, férjhez adják, ez a büntetés.

278. ***Férjhezadás***

Mivel a lányok játéka a *Dugd el, dugd el jól…*, a büntetés a férjhez adás. Itt újra kiküldik a hunyót és az öt ujjára öt fiúnevet mondanak, amit minden bent levő játékos tud. Behívják a hunyót és kérdezik tőle: – *Az elsővel mit csinálsz?* Találomra feleli: – *Megölelem, megcsókolom, stb.*, de egyhez kötelező férjhez menni.

279. ***Hol vagy Péter?***

A legidősebb adatközlőim is ismerték e játékot.

A játékosok választanak egy Pétert és egy Pált, akiknek a szemét fejkendővel bekötik, hogy ne lássanak. A

többi játékos kézfogással kört alkot. A kör közepén áll a két bekötött szemű játékos, akiket előzőleg eltávolítottak egymástól. Pál kérdezi: – *Hol vagy Péter?*

Péter halkan járva feleli: – *Itt vagyok, Pál!* Vigyáz, hogy meg ne fogja Pál. Ha sikerül megfognia, szerepcsere következik. Ha ekkor is megfogják egymást, új pár következik.

280. ***Postás játék***

A játékosok választanak egy postást és előkészítenek egy levelet. Minden játékos igyekszik leülni székre, földre, padra. A postás kimegy a szobából. Kopogtat az ajtón. A bentiek kérdezik:

– *Ki az?*
– *Postás.*
– *Mit hozott?*
– *Levelet.*
– *Kinek?*
– *A legszebben ülőnek.*
– *Bejöhet.*

A postás bejön és, aki a legszebben ül, annak átadja a levelet. Így a levél tulajdonosa lesz a postás.

281. ***Telefonálás vagy csepűtelefon***

A játékosok leülnek, lehetőleg egymáshoz közel, hogy könnyen súghassanak egymásnak. Az egyik suttog egy szót a szomszédjának. Ezt a szót súgja tovább mindenki, vigyázva, hogy más ne hallja. A legvégén az utolsó gyerek hangosan kimondja, amit hallott. Természetesen mást, mint a kezdeti szó. Aztán mindenki bemondja, mit adott tovább.

Azért nevezik a játékot csepűtelefonnak is, mert így terjed a faluban is minden hír. Valamit mindenki másképp ért, másképp mond tovább.

282. ***Malmozás***

Az idős adatközlők még az öregektől tanulták, Árapatakon szinte mindenki által ismert játék. Szükséges egy tábla a rajzzal és két különböző színű babszem. Két játékos játssza 9–9 szem babbal. A játék célja a malom elkészítése és az ellenfél minél több babszemének elvétele.

A játék menete: egy babszemet lehet a táblára tenni. Egyszer az egyik játékos, aztán a másik. Ha sikerül vonal mentén három babszemet elhelyezni, az egy malmot jelent, és jutalmul levehet egy babszemet a másikéból, de nem annak már kész malmából. Csak vonal mentén lehet lépni. A kész malmot egy lépéssel ki szabad nyitni, és ha becsukja, babot kap. Amikor olyan malma van, hogy veszély nélkül nyitja és zárja, ma is úgy hívják: *csiki-csuki malom*.

Amikor az egyik játékosnak három babszeme marad, akkor szökhet, léphet bárhova, nem csupán a kijelölt vonal mentén. Az a nyertes, aki az ellenségét *két babra veri*. Akkor is nyerő valaki, ha ellenfelét úgy sakkba szorítja, hogy az nem tud sehova sem lépni.

KÁRTYAJÁTÉKOK

Az idős férfiak általában fiúunokájukat tanítják kártyázni, mert a leánygyermek kisiskolás korától kézimunkázik. Mivel a kézimunka készítése tilos volt a szombat esti harangszó után, valamint vasárnap is, a kislányok is kártyázhattak egyszerű kártyajátékokat, amihez legtöbbször ők maguk készítettek kártyalapokat kartonból. A felnőttek ugyanis féltették kártyájukat a rongálódástól, és csak nagyon ritkán adták oda a gyermekeknek. A faluban ún. *magyar kártyát* ismertek.

283. ***Malacozás***

Nincs meghatározott számú játékos, lehet kettő, de öt-hat játékos is. A kártyalapokat visszájukra fordítva az asztalra rakják ki kereken. A kezdő játékos felvesz egy lapot és az asztal közepére teszi, színével felfele. A megegyezés alapján színt színre kell tenni, így a következő játékos egyet felvesz, de ha nem az a szín, akkor a kezében marad a kártya és jön a következő. Így, ha azonos színt kap, akkor nyomtatja a középen levő kártyát. Amikor az asztalra kirakott kártya elfogy, egymástól húznak. Akinek elfogy a kezében lévő összes kártya, az a nyertes. A kézben maradt kártyákat megszámolják, és nagy derültség mellett mondják, hogy: *ennyit malacoztál.*

284. ***Tátott szájú vagy csapd le, szamár!***

Többen is játszhatják. Cél, hogy a kézben levő összes kártya csak egyszínű legyen. Az egész kártyamennyiséget kiosztják, és mindenki a szomszédjától húz egy lapot. Nem szabad tudni, ki milyen színt gyűjt. Amikor egy játékos kezében teljes számban összegyűltek az egyszínű lapok, akkor észrevétlen leteszi a kezéből a kártyákat. Aki utolsónak teszi le, az a tátott szájú, akinek bekiálthatják: – *Csapd le szamár!*

285. ***Piros liba***

Ezt a kártyajátékot is 2–5 gyermek játssza. A kártyákat valaki jól összerázza, és lapjával lefele fordítva, az asztalra helyezi. A kezdő játékos ebből a halomból vesz egyet és a színével felfele az asztalra teszi. Így vesz minden játékos és teszi le. Abban az esetben, ha valamelyik piros színűt tett le, az utána következőnek az egész lerakott csomót fel kell vennie, és a kezében levő kártyacsomó alá kell tennie.

Az nyer, akinek a kezében nem marad kártalap, az a piros liba, akinek a kezében maradnak a kártyák.

286. ***Országosdi***

Az idősek által nem ismert játék. Az első világháború utáni generációnál indult el és mai napig népszerűségnek örvend. V–VIII. osztályosok kedvelt játéka, főként ha rossz az időjárás. Szükséges eszköz egy-egy füzetlap, ceruza, esetleg vonalzó, amit a fejléc elkészítésénél szabadkézi rajz helyettesíthet.

ország	*város*	*falu*	*állat*	*növény*	*fiú*	*leány*	*madár*	*folyó*	*összesen*
Magyar	Makó	Makk	macska	mák	Misi	Mari	marabu	Maros	
5p.	10p.	10p.	5p.	5p.	10p.	5p.	10p.	5p.	65p.

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

A játék menete a következő: egy játékos fejben sorolja az ábécé betűit. Minden játékos azzal a betűvel ír szavakat a lapjára, amelyik betűnél megáll az ábécé felmondása közben megállított társuk. Aki a leghamarabb elkészül a szavak leírásával, az felkiált: *Stop!* Ekkor következik az összeolvasás. Ha semmi nincs egy rovatban, az 0 pontot ér, ha ugyanazt többen írták, az 5 pontot, ha senki más nem írta az illető szót, az 10 pontot jelent. Végül összesítik a nyert pontszámokat. Az a nyertes, akinek nagyobb pontszáma van.

A fejléc, megegyezés alapján, tovább bővíthető pl. írók nevének vagy könyvek címének a gyűjtésére.

EGYSZERŰ JÁTÉKSZEREK

287. ***Bubakészítés***

A kisleánykák még óvodás koruk előtt készítettek babákat. Az első játékbabákat többnyire a felnőttek készítették el, de a nagyon egyszerűeket idővel saját maguk. Egy rövidebb és egy hosszabb pálcikát *keresztes*en átkötötték. Néhány rongy összecsomózásából készült a fej, a rövidebb pálca volt a két kar, a hosszabb a test. Fehér rongydarabkából készült az ing, úgy, hogy a megfelelő darabkát kétfelé hajtották, az összehajtásnál környílást vágtak, áthúzták a fején és a derekán megkötötték cérnával. A *köntös*e (ruhája) is hasonlóan készült: tarka, színes rongyból. Egy kis háromszögűre szabott rongyból fejkendőt is készíthettek hozzá.

288. ***Bubabőcsű***

Az elkészített babának bölcsőt is a kislány készített. Legtöbbször egy-egy *gyufáskatoja* (gyufásdoboz), esetleg egy fél dióhéj volt a bölcső, amit ősszel kukoricahajjal, gyapjúval béleltek ki, télen pedig kenderszállal.

289. ***Egyszerű csutikabuba***

Az idősebb adatközlők első babái kukoricacsutkából készültek. Amikor lefejtették a kukoricát, a kukoricacsutkára egy háromszögű rongyból fejkendőt kötöttek, és kész is volt a baba, amit már altatni, fektetni is lehetett. A fehér csutka volt a keresettebb.

290. ***Csutikabuba***

A nagyobbacska leányok már igényesebbek voltak. A *csutika* is hosszabb, szebb volt és a kukoricacsutkára kereszt alakban nagyon vékony csutikát, esetleg vékony pálcát tettek kéznek, amit kenderfonallal erősítettek egymáshoz.

Az így készült babát már öltöztetni lehetett. Ennek szabtak a kornak megfelelő öltözetet.

291. ***Cérnabuba***

A századfordulón egyre ismertebbé vált a rojtbogozás. A rojt készítésénél elég sok fonal vágódik le. Ez amúgy is hulladék, tűzbe való, ezt használták fel cérnababa vagy cérnalabda készítésére. A hosszabb szálakat összefogták, kettéhajtották, egy fejrésznyit a nyaknál összekötöttek, kétoldalt a rövidebb szálakból a csuklónál összekötve lett a két kéz, majd a derekát átkötötték. Ha minden szál egyforma volt, akkor fiúbaba lett, mert alul a két lábánál, a bokánál kötötték meg nadrágnak. Ha volt egy pár rövidebb fonalvég, az képezte a szoknyát és csak a derékrész volt megkötve, a maradék hosszabb fonalszálból készült a láb, amit néha térdnél is, bokánál is megkötöttek.

Ugyanilyen módon, gyapjúfonalból készült a gyapjúbojtbaba.

292. ***Az árapataki buba ruhái***
Leánybuba öltözete/viselete

A kisleánykák örömére a felnőttek is készítettek nagyobb babákat, amire a ruhát is a nagyanyák, ritkábban az anyák készítették el. A női ruha kellékei közé tartozott az első világháborúig a:

1. *Pendely*: anyaga házilag szőtt gyolcs volt. Készítése: négy szélbe szabva, összevarrva *tűzés*sel, *vízfolyás*sal és *nagykötés*sel, felhajtása *gömbölyűszegő* vagy *likasszegő*. A derekánál lyukak (*tyúksegg*) a kötőnek, amivel a pendelyt összehúzták és derékon megkötötték.

2. *Ing*: anyaga fehér gyolcs. Készítése: egybe szabva, középen ránccal, egy gombbal, *pálhá*val a hónalj alatt, az ujja bő, alól-felül *tűreszedett ránc*cal, a kézelőn két gomb.

3. *Szőttesrokolya*: anyaga háziszőttes, felvetője piros vagy fekete, leöltve pántlikásan *síritett* (piros-fekete, piros-fehér) szálakkal. Készítése: ráncba szedve derékban fekete zsinórral, vagy inkább fekete bársonyszalaggal szegélyezve. Egy gombbal elől a kötény alatt. A szoknya alján ferdén vágott, saját anyagú 2–3 csík varrva.

4. *Karinca* (kötény): anyaga fehér gyolcs, időseknek fekete. Készítése: lerakva és rajta kereken, kézi horgolt csipke.

5. *Lájbi* (mellény): anyaga a rokolya anyagával egyszerre szövődött, de ez csak egyszerű *fellege*sen, nem pántlikázva, sodort piros-fekete felleges vonallal. Készítése: ha a szoknyán fekete bársony volt alul, akkor a mellényre is azt tettek. Ha zsinór volt, akkor erre is zsinórt tettek, ha ferdén vágott szoknyaanyag volt a szoknyán csíknak, akkor a lájbira is hasonlót tettek.

6. *Gyöngy* volt a dísze minden leánynak, fehér *hólyagos* gyöngy.

7. *Csepesz*: pillangós csepesz, amit a menyasszonynak tettek mikor felkontyolták. Anyaga piros vászon, sokszínű szalaggal és pillangókkal díszítve. Piros szalaggal az áll alatt megkötve.

8. Piros *pántika* (szalag): 5 m hosszú. A hajukat a leányok két ágba fonták, és szalaggal díszítették. Az asszonyok is két ágba fonták hajukat, de egy kerek kontyba tették hátul a tarkójukra.

Fiúbaba öltözete

Ritkábban, de azért előfordult, hogy fiúbabát is öltöztettek a nagymamák az unokáknak. A fiúbaba öltözete is korhű, az első világháború előtti viseletet követi.

1. *Gagya*: anyaga házilag szőtt gyolcs, esetleg finomabb kendervászon. Készítése: lábszár és középen a *trotty*.

2. *Ing*: anyaga házilag szőtt gyolcs vagy a hétköznapi használatú házilag szőtt kendervászon. Készítése: hát, elő, *pálha* a hónalj alatt, *pikkel* a vállán, gallér, kézelő, gombok és ráncba szedve.

3. *Harisnya*: anyaga házilag szőtt fehér (ünnepi) és szürke posztó *miesnapi* (hétköznapi). Készítése: fekete zsinórral kizsinórozva, elöl a zseb táján és hátul.

4. *Lájbi* (mellény): anyaga fekete házilag szőtt posztó (gyapjúba gyapjú).

293. ***Bubaágy***

A babák igazi kelléke a *vetett ágy* volt. Ritkább volt, mint a szép nagy baba. Az ágyat a kézügyességgel rendelkező apák, nagyapák készítették. A vetett ágy *szőtemény*eit viszont az anyák, nagyanyák készítették. (Az enyém ma is megvan, a következő szőttessel és varrottassal: 12 szőttes lepedő, amiből 6 fehér és 6 piros, rajtuk rojt vagy horgolt csipke, egy szalmazsák varrott fejjel, egy hat karikás piros szőttes derékalj, varrott feje egy, ezen van 9 nagy és 2 kicsi párna, amiből 3 hatkarikás szőttes bütüvel, a többi varrott bütüs /fej, vég/.)Az ilyen ágyat a leányka megvetette, a babáját altatta benne, de az ágyacska többnyire díszesen vetve volt. A valódi, nagy vetett ágy a második világháborúval ment ki divatból, azóta a gyermekeknek is gyárilag készült babaágyat vásárolnak.

294. ***Bubaház (babaszoba***)

Árapatakon századunk közepéig a szobát *ház*nak nevezték. Így megkülönböztettek *nagyház*at, (általában az első nagyobb szoba) vagy *elsőház*at, *kicsiház*at és *eresz*t. A kicsiházat, ami az úthoz viszonyítva hátul volt, *hátulsó ház*nak is nevezték. Így érthető, hogy a babának is háza, tehát szobája volt. A babaház kellékei hasonmásai voltak a korabeli lakásbelsők jellemző berendezési tárgyainak. Volt egy ágy, asztal, szék, amit szintén a szülők, esetleg a keresztapa készített fenyődeszkából, amit ide a csíkiak szállítottak. Természetesen nem új deszkából készítették, hanem deszkavég maradékokból. A babaház mint játékszer, illetve mint ajándék hatalmas értéket képviselt.

GYERMEKHANGSZEREK

295. ***Falevélzene***

Az ötvenes évektől a főutakat hárs- és akácfa szegélyezi. Egy falevelet a szájra tapasztva addig fújnak, amíg hangot ad és idővel kipukkad. Régen állatok őrzésénél a közeli erdőn tölgy-, bükk- és hársfalevelekkel zenéltek.

296. ***Falevélzene***

Fiatal, friss levelet a szájba véve, az ajkakat összeszorítva és levegőt fújva, a levél rezgése által sípoló hang, zene keletkezik.

297. ***Falevélzene***

A frissen szedett, fiatalabb falevelet a két kifeszített tenyérbe függőlegesen helyezzük el. Fújjuk és a levél rezgő mozgásával hang keletkezik.

298. ***Falevélpukkantó***

Hárs- vagy más falevelet szakítanak. Laza öklöt formálnak a bal kézből, a keletkezett lyukra ráhelyezik a falevelet és a jobb tenyérrel ráütnek, aminek következtében egy pukkanó hang keletkezik.

299. ***Fűszálzene***

A szélesebb levelű fűszálat az ajkak közé szorítva, mint a falevél esetében is, a fűszál rezgése által szép hangot hallat.

300. ***Fűszálzene***

A fűszálat a két hüvelykujj közé szorítva, a tüdőben lévő levegő kiáramlásakor szépen szól.

SZIPKÁK

301. ***Tyúkvirágszipka***

A gyermekláncfű árapataki megnevezése *tyúkvirág*. Virágos szárát leszakítják, de ha mód van rá, inkább bicskával vágják, hogy ne repedjen be. Általában kettőt készítettek, mert a vastagabb végét fújva más hangot hallat mint a vékonyabb vég használatakor. Így egyiknek a vastagabb végét gyengéden laposra nyomkodták, amit szájba véve fújtak, és a másiknak a vékonyabbik végét.

302. ***Hagymaszárszipka***

A korábban elültetett dughagyma néha kimagzik. Ezeket a dudákat a háziasszony leszedi. Ezeket a virágos szárakat fújják. Ritkábban használt mint a tyúkvirág, kellemetlen szaga miatt.

303. ***Fűzfaszipka***

A korábbi idők igen kedvelt, tartós hangszere volt a fűzfaszipka. Kora tavasszal, amikor a fűzfa *mezgé*je, nedvkeringése megindult, a fűzfa héja könnyen lejött a fás részről. Nyersanyag bőven akadt, mert a patakpart ma is tele van fűzfával. A fűzfa vékonyabb ágából vágtak 5–7 centiméternyit, ezt kézbe véve, addig csavargatták, amíg a héj elvált a fás résztől, akkor a belső részét kivéve, az egyik végét meglaposítva készült a szipka. A lapos végét a szájba illesztve fújják.

304. ***Fűzfafurulya***

Kora tavasszal készült a fűzfafurulya is. A sima, nem bogos fűzfaágból 6–10 cm hosszú darabot vágtak körül bicskával, majd egy darabban letörték. A letört ágat addig csavargatták kézben, amíg a héj elvált a fás résztől. Akkor a vastagabb végén, két ujjnyira a széltől, egy háromszögű éket vágtak ki a kéregből, amit óvatosan eltávolítottak, majd nagy vigyázattal kihúzták a fás részt. Ennek a fás résznek mindkét végéből egy ujjnyi

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

dugót vágtak. A vastagabb dugóból hosszan kivágtak egy darabot, hogy a levegő bejuthasson a csőbe, majd az így elkészített dugót a vastagabb végébe helyezték, a vékonyabbat pedig a vékony végébe, vagyis eredeti helyére. A furulya csak nedvesen szólt, ezért, ha nem használták, vízben tartották.

305. ***Huppogtató vagy törökszipka***

Fűzfakéregből készült kora tavasszal. Fejszenyél vastagságú fűzfának a kérgét bicskával csigavonalba bevágták, amit óvatosan csavargatva lefejtettek a fás részről. Ez magától csavarodott, kunkorodott, így könnyen készítettek egy tölcsér formát, ahol a kéreg egy kissé egymásra tevődött. A kéreg vastagabb végét egy akácfáról vett tüskével átszúrták, hogy ne csavarodjon ki. A kezdő, vékonyabb végébe egy dugót tettek, amelyből egy darabkát a hosszanti részből kihasítottak, hogy a levegő bejuthasson a csőbe. A törökszipka hossza néha a fél métert is meghaladta.

VONÓS HANGSZEREK

306. ***Kocsánymuzsika***

Kukorica (*Zea mays*) érett szárából, kocsányából készül. Többnyire a kisgyermekek első vonós hangszere volt. A kocsány két ízülete közötti részt úgy vágják le, hogy mind a két végén maradjon meg a bog. A két végén a bogon belüli kiemelkedő ormokat bicskával felhasítják és egy-egy kocsánydarabkát dugva be alája kiemelkedik, megfeszül a húr. Két ilyen darabot készítenek, egyik a hegedű, a másik a vonó. Ha megnedvesítik, megnyálazzák akkor nyivogó, vinnyogó hangon szól.

Pengettyűs hangszer

307. ***Cindalom (cimbalom***)

Az első világháborúig cimbalmos zenekar volt a faluban, azt utánozták a gyermekek e hangszer készítésével. Anyaga gyufásdobozra szerelt lószőr, majd később pertligumiból kihúzott gumiszálakból készült húrok, amit gyufaszállal kifeszítettek és pengettek.

ZSURROGTATÓK

308. ***Cserebogárzsurrogtató***

A májusi esték igazi szórakozása a cserebogárvadászat volt. Seprűkkel felszerelve a gyermekhad cserebogarakat ütött le. A cserebogár egyik lábáról az utolsó ízeket leszakították, a megmaradt vastagabb ízületébe egy tövises ágdarabot szúrtak, később gombostűt. Ezt szorosan fogva a kézzel körmozgást végeztek. A cserebogár a szárnyait széttárva, repülni akarva, zsurrogó hangot hallatott.

309. ***Gombzsurrogtató***

Nagyobb méretű gomb szükséges hozzá. A gomb két lyukán vékony spárgát húztak át és összekötötték. A spárga végeit két kézben kihúzva jól megforgatták, ami a gomb forgása közben jól felcsavarodott. A következőkben már csak engedték és húzták, ami által magától ki-be csavarodva zsurrogó hangot adott.

310. ***Cserebogárzene***

Gyufásdobozba zárt cserebogár adta a zenét. Ha a dobozt megrázták, benn a cserebogár repdesése, mozgása adta a hangot. Némelyek rádiónak, telefonnak nevezték és a fülhöz téve hallgatták.

311. ***Zsendelyzsurrogtató***

Erre már csak a nagyon idős adatközlők emlékeztek, amikor Árapatakon a házak többsége még zsindelyes volt. Amelyik zsindely a házról leesett, azt a gyermek játékszernek használhatta. Egyik végére nyíláson keresztül egy spárgát kötöttek, a spárga végét fogva a fejük felett jól megforgatták, ami zsurrogó hangot adott. Ez ma már teljesen a múlté, nem ismerik a gyerekek.

MÁS JÁTÉKSZEREK KÉSZÍTÉSE

312. ***Zergő lúdgégéből***

A levágott liba gégéjét pár szem száraz borsóval zörgővé alakították úgy, hogy a gége két végét egymásba fonták, vigyázva, hogy a borsószemek középre essenek. Szárították és a babák zörgőjeként használták. Ez is a múlt játékszere.

313. ***Pereszlen***

Általában olyan orsó karikájából készült, aminek a hegye letörött és már nem lehetett fonásra használni. Az orsó felső feléből egy részt levágtak, majd a két tenyér közé vett felső végét jól megsirítve, megpörgetve, egy sima felületre tették, ahol szabadon forghatott, pereghetett. Pereszlent készítettek még cérnakarikából, amibe hegyes végű pálcikát tettek. Ezt a cérnakarikát néha ketté vágták, és két pereszlen készült belőle.

314. ***Borzafa-puska***

Fekete bodza (*sambukus nigra*) fájából készült. A bodzafából vágtak egy 25–30 cm hosszú vastagabb fát, aminek a belső, lágyabb részét kivájták. Egy vékonyabb mogyorófával vagy dróttal szedték ki. A kivájt részbe egy tenyérnyivel hosszabb mogyorófából készítettek dugófát, ami pontosan beleillett. Golyót csepűből készítettek, amit nedvesen gombolyítottak össze. A cső végébe tették az egyik golyót, a másikat a dugófával nyomták be. A két golyó közé beszorult levegő nagy hangerővel kilökte az első golyót.

315. ***Vízipuska***

Az előzőekben leírt bodzafa puskát is használták vízipuskának, azzal a különbséggel, hogy csepűgolyó helyett a végére fadugót tesznek, aminek a közepén egy nagyon vékony kicsi lyuk van. A puskát a vízbe helyezik, a dugófát kifelé húzzák, a dugó kis nyílásán a víz betódul a cső belsejébe. Amikor a dugófát benyomják,

a nyíláson a víz messze spriccol. Régen a legények titokban elvitték öntözés alkalmával a lányos házakhoz és megtréfálták őket.

316. ***Parittya***

Szükséges anyag: 6–7 cm hosszú kétágú fadarab, 2–3 cm széles bőrdarab, két darab pertligumi, drót, amivel a faághoz rögzítik a gumit és a bőrdarabot. A bőrdarabba kavicsot tesznek, ami, ha a gumit meghúzzák, majd hirtelen elengedik, messzire repül.

317. ***Szélrózsa, papírforgó, szélmalom***

A papírforgó nagyon könnyen elkészíthető, így szinte minden gyermeknek volt. Négyzet alakú papírt az átlók mentén félig bevágva és a négy sarkát a középpontra visszahajlítva, gombostűvel egy hosszabb pálca végére rögzítve készült. Ha a gyermek széllel szemben tartja, már forog.

LABDÁK

A második világháborúig csak házilag készített labdája volt minden gyermeknek. Az készülhetett marhaszőrből, rongyból, gyapjúfonalból és fűrészkorpából. A labda helyi megnevezése: *lapta*.

318. ***Szőrlapta***

Szarvasmarha szőréből készült. Amikor az állatokat kefélték, a szőrt összegyűjtötték, vízben megáztatták, majd tenyérbe véve gömbölygették, közbe-közbe nyálat köpve rá tettek hozzá egy-egy keveset, amíg a megfelelő nagyságot elérte. Volt akinek az apja egy üres dióhéjba kavicsot tett és arra kezdte a marhaszőrt gömbölyíteni. Az ilyen labda zörgött játék közben. Volt adatközlőm, akinek az apja lószőrből készített számára labdát.

319. ***Rongylapta***

A legközismertebb labdafajta. Nem volt olyan gyermek a faluban, akinek legalább egy rongylabdája ne lett volna a második világháborúig. Ma már nem is ismerik.

Elkészítése a következő módon történt: egy labdának megfelelő rongymennyiséget jó szorosan összegömbölyítettek a felnőttek, cérnával jó szorosan minden irányba behálózták, úgy, hogy a rongyból nem látszott ki semmi. Zsákvarró tűbe fűzött cérnával (sodort kenderfonal) úgy varrták meg, mint ahogy a szélességi és hosszúsági körök haladnak. A zsákok szövésénél színes kenderfonal is maradt, így egy-egy leánykának nagyon mutatós rongylabdája volt.

320. ***Cérnalapta***

Amikor a rongy a középen kevés volt és inkább a fonal dominált, vagy rongy helyett gyapjút gömbölyítettek és arra tekerték a gyapjúfonalat vagy más cérnát. Ezt is körülvarrták erős fonallal.

321. ***Similapta***

A vásári similabdát otthon is készítették fűrészkorpából. A fűrészkorpát egy rongyba vagy papírba tették, fonallal körülkötötték és pertligumiból kihúzott gumiszálat kötöttek a fonalra. Az ujjukra téve a gumiszálat, a labdát addig ütögették, amíg a gumi el nem szakadt.

322. ***Papírsárkány***

Egyik legizgalmasabb játékélménye a gyerekeknek a sárkányeregetés. Nagy elégtétel, amikor a nagyobb fiúk elkészítik a sárkányt és munkájuknak meg is lesz az eredménye, mert arra még a felnőttek is felfigyelnek, dicsérik a készítőket, nem szólva a hálás gyerekközönségről. A papírsárkányhoz szükséges anyag: 3 darab egyforma hosszúságú nád, 40–50 cm száraz nád, vékony spárga, papír a testnek és színes krepp-papír sárkányfaroknak, ragasztó, olló, bicska, ceruza és színes ceruza. A nádak végébe éket vágtak, amibe a testet körülvevő spárgát húzták. A három nádat úgy helyezték egymásra, hogy szabályos hatszög keletkezzen. Középen az eresztgető spárgával összekötik, majd még két nádvéghez is hozzákötnek egy-egy 20 cm hosszúságú spárgát, amit a végén összebogoznak 20 cm hosszat véve a középponttól mérve, de csak akkor, ha már a papírtest is kész, amelyen majd áthúzzák a spárgát. Ha kereken minden nádvégbe, ékbe belehúzták feszesen, ráhelyezik a zsírpapírra vagy *lantorna* papírra. Ceruzával körülrajzolták, de a vágásnál ráhagytak kereken 2–3 cm-t, amit visszahajtottak a spárgára és kereken ráragasztották. Ragasztás előtt a papírtestre a nádak mentén is húztak vonalakat. Az így lerajzolt hatszöget különböző színekre festették színes ceruzával. Az így elkészített papírt ráragasztották a keretet képező spárgára. A papír közepén lévő kis nyíláson át kivezették a spárgát. Elkészítették a sárkány farkát, amit arra a két nádvégre kötöttek, amire a húzókötelek is kerültek. A farkrészre színes krepp-papír csíkokat bogoztak, amit két spárga erősített a papírtesthez. (E sárkány mintáját Bakó János (sz.1934) rajza alapján vázoltam, aki gyermekként sok sárkányt készített.)

ÁLLAT- ÉS EMBERFIGURÁK

Minden évszaknak megvolt a jellegzetes, a természetben fellelhető anyaga, amiből a gyermekfantázia ember- és állatfigurákat készített a maga és a mások örömére.

323. ***Hóember***

Télen a hógolyózás mellett igen kedvelt foglalatosság volt a hóember készítése. Amikor a hó frissen hullva jól tapad, abból lehet görgetni kisebb-nagyobb gomolyagot. A nagyobb tömeg a törzs, a kisebb a fej. Szénből tesznek két szemet és gombokat a törzsre (kabátra), ha adnak a szülők sárgarépát, akkor abból lesz az orra, ha nem, akkor egy fadarab is jó. Szája is szén vagy pálca, egy rossz seprűt szúrnak az oldalába, egy rossz fazék

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

a kalapja. Minden megkérdezett árapataki adatközlő készített hóembert.

324. ***Dugódani***

A *Dugódani* készítési módja ma már ismeretlen. Egykor a kocsmák környékéről összegyűjtött dugókból a kicsik örömére emberke készült. A hosszabb, nagyobb dugó volt a Dani teste, egy kicsi a feje, néha papucs is akadt kisebb dugó két feléből. Gyufaszállal, dróttal készültek a végtagok és a nyakrész, ami összetartotta a dugókat. Szénnel, kormos faággal került rá szem, száj, orr, néha még fül is.

325. ***Faszulykabuba***

A fél dióhéjból kialakított bölcsőbe készült babszemből a baba. A kislány altatni, *ringézni* tudta a pöttömnyi babát. *Bihalyfuszulyka* (nagyszemű bab) volt a törzs, amire gömbölyű szemű, apró mezei babból került a fej, amit vagy hegyes vékony pálcikával, vagy dróttal rögzítettek a törzshöz. Tűvel, a bab héját megszurkálva, készült a két szem, az orr és a száj. A végtagok hasonlóan a nyakához, drótból vagy pálcikából lettek kiképezve.

326. ***Pityókaló***

Két adatközlőm is megemlítette, hogy az első világháború előtti télen beteg volt a gyermekük. Nem lévén más játékszer, krumplit adott a kezébe, amiből a 6–10 éves himlős gyerek lovat készített. Egy nagyobb méretű krumpliból vágták ki a tégla formájú hosszú testet, egy kisebb krumpli lett a fej, amit gyufaszállal rögzítettek a törzshöz. Csepűből farka is került a játéklónak majd tűvel szeme és szája is. Megszűnt a *zsimbelődés*, a játék készítésének öröme meghozta az egész család kedvét. Így készítettek pityóka-embert, pityókabárányt, ami remek időtöltésnek bizonyult.

327. *Csutikabuba*

Télen, ha kukoricát bontottak (fejtették a szemet) a kukoricacsutika a gyermekek játékszere lehetett. Fehér csutikát kerestek, aminek egy háromszögű rongy alkotta a fejkendőjét. Ezzel kész is volt a baba, amit altatni, pólyálni lehetett.

328. ***Kocsányember***

Télen az állatok etetésére használt kocsány kórója volt a kocsányember alapanyaga. A szobafogságra ítélt, nem túl súlyos beteg gyermek által vagy hideg, havas, zord időben használt játék volt. Az apa bevitte a kocsányt úgy, hogy két íz közötti részekre vágta, aztán a 8–10 éves fiúcska már maga készítette a kocsányembert. Késsel vagy bicskával vágott egy nagyobb darabot, az volt a test, a kisebb darabból lett a fej. Gyufaszállal könnyen összeillesztette. Gyufaszálból készült minden végtagja.

329. ***Kocsányló***

Kocsányból igen gyakran a kedvelt állat, a ló is elkészült. Hosszabb darab volt a teste, egy kisebb a feje. A nyakrész és a négy láb gyufaszálból készült, a gyufaszál feje volt a ló patáját. A ló farka minden esetben kenderszálból került. A két fül is elkészülhetett törött gyufaszálból.

330 *Makkember*

A makkemberke a kocsánytalan tölgy terméséből készült. Egy nagyobb makk volt a törzs, a test, egy kisebb termés, esetleg kupacos makk a fej, kalappal. A végtagok és a nyak gyufaszálból került ki, a gyufa fejét tekintették kéz- és lábfejnek.

331. ***Makkló***

A makkló is a tölgy (Árapatakon *cserfa*) makkjából készül. Egy nagyobb méretűből lesz a teste, amire a kisebb méretű makk kerül fejként. Gyufaszállal rögzítik őket egymáshoz. A makkló farka kenderből készül.

DALOK

332. *Aki nem lép egyszerre,*
Nem kap kását estére.
Lám én lépek egyszerre
Kapok kását estére.
Nem megyünk mi messzire,
Csak a világ végére.
Ott sem ülünk sokáig,
Csak tizenkét óráig.

333. *Aki nem lép egyszerre,*
Nem kap rétest estére.
Mert a rétes nagyon jó,
Katonáknak az való.

334. *A juhásznak jól megy dolga,*
Egyik dombról a másikra,
Terelgeti nyáját, fújja furulyáját
Bú nélkül éli világát.
Ha megunja furulyáját,
Előveszi bőrdudáját.
Belefújja búját a birka bőrébe,
Szélnek ereszti belőle.
Sajt, túró az eledele,
Kenyeret eszik melléje.
Vizet iszik rája, rágyújt pipájára,
Mégis piros az orcája.

335. *A macskának nincs nadrágja,*
Mert a posztó igen drága,
Ha a posztó olcsóbb volna,
A macskán is nadrág volna.

336. *Kicsi kutya, tarka,*
Se füle, se farka,
Mégis olyan tarka,
Mint a macska farka.
Kicsi kutya megfázott,
Vettem neki nadrágot,
Nem akarja felvenni,
Nem tud benne táncolni.

337. *Csipkefa bimbója kihajlott az útra,*
itta, ritta, bum, bum, bum, kihajlott az útra.
Arra ment Szendike, szakít egyet róla,
Ritta, ritta, bum, bum, bum. Szakít egyet róla.

338. *Egyszer volt egy kemence,*
Belebújt a kis Bence.
Kormos volt a kemence,
Fekete lett kis Bence.
Ránézett a mamája,
Nem ismert a fiára.
Becsukta a kemencét,
Jól elverte kis Bencét.

339. *Nyílnak már, nyílnak már az ibolyák,*
Nemsokára megjön a mi gólyánk.
Ha megjön a gólya, fecske,
Virággal telik meg a kertecske.
Isten hozott kedves madárkáink!
Nézzétek mi van a kis kert fáin!
Zúzmarás hó jégcsap helyett,
Virággal hinti be a kikelet.

340. *Süss fel nap, fényes nap,*
Kertek alatt a ludjaim megfagynak.
Süss fel nap , fényes nap,
Kertek alján a báránykák megfagynak.

341. *Cifra palota, zöld az ablaka,*
Gyere ki te tubarózsa, vár a viola.
Kicsi vagyok én, majd megnövök én,
Esztendőre, vagy kettőre férjhez megyek én.
Én azt megteszem, Katát elveszem,
Ő dolgozik, én meg alszom, este megverem.

342. *Azért, hogy a szarka tarka,*
Nem tarka a szarka farka,
Mert ha a szarka farka tarka volna,
Tarka farkú szarka volna.

343. *Virágéknál ég a világ,*
Sütik már a rántott békát
Zimezum, zimezum, recefice, bum, bum, bum.
Virág Erzsi odakapott,
Neki csak a füle jutott,
Zimezum, zimezum, recefice, bum, bum, bum.

344. *Debrecenbe kéne menni,*
Pulykakakast kéne venni.
Lassan kocsis, lyukas a kas,
Kiesik a pulykakakas.
Ha kiesik vérét vesszük
Mindjárt a lábosba tesszük
Megsüssük a zúzát máját,
Csókolom a babám száját.

Vagy*:*

Úgy eszünk egy jó vacsorát.
Ha kiesik vérét vesszük,
Mindjárt a lábosba tesszük.
Én eszem a zúzát máját,
Te pedig a sáros lábát.

345. *Debrecenben csoda esett,*
Két kis kakas összeveszett.
Az enyémet nem hagyom,
Mert a kendé vágta agyon.
Felmegyek én ős Budára,
Mátyás király udvarába.
Palatinusnak feladom,
A kakasom úgy se hagyom.

346. *Erdő mellett nem jó lakni,*
Mert sok fát kell hasogatni.
Tizenhárom ölet meg egy felet,
Öleljen meg engem, aki szeret.

347. *Házasodik a tücsök, szúnyog lányát veszi,*
Tipeg-topog a tetű, vőfély akar lenni.
Odaszökik a bolha, násznagy akar lenni,
Mindenféle csúf bogár vendég akar lenni.

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

LAKODALMI SZOKÁSOK

PÁRVÁLASZTÁS

A kicsi létszámú falu apraja-nagyja ismeri egymást. A különböző nemű és korosztályú gyerekek már az iskolában sok időt töltöttek egymás társaságában. Volt, aki így nyilatkozott: *„Mán akkor szemet vettem rea”.*

Az első világháborúig az ismerkedés a *„guzsalyos háznál”* történt. Az első világháború után felváltva jártak a leányok, asszonyok és legények fonóval, varróval egy-egy leányos házhoz. A faluban utcák szerint bérelték ki farsang idejére a *guzsalyas ház*at egy-egy idős özvegyasszonynál. Itt találkoztak az *eladó* leányok és a házasulandó legények. Eladó lánynak számított a tizenhatodik életévét betöltött fiatal lány, házasulandó legénynek pedig, aki a katonaságot kijárta, tehát a 22–24 éves fiatalember. Marczi Anna szerint: *„Az öregek azt tartották, hogy amelyik legénynek a lába nem ér le a ládáról, az ne menjen a guzsalyos házhoz.”*

A guzsalyos házhoz a lányok kenderfonóval mentek és két orsót vittek magukkal: egyik orsót megkezdve, a másikat üresen a guzsalyba szúrva. A guzsalyos ház fűtéséről a legények gondoskodtak. Azt a legényt engedték be, aki vitte a tűzre az egy méter hosszú szál bükk- vagy cserfát. Fonás közben énekeltek, tréfáltak, a fiúk mesét mondtak és játékra is sor került. A legények résen voltak, hogy melyik leány ejti le az orsóját. Az elejtett orsót a fiú felkapta, azt pedig ki kellett váltani. Ezt egy-egy csókkal vagy különböző játékos módon lehetett kiváltani, amit rendszerint a *játékbíró* (egy legény) döntött el. A leánynak illett telefonnia a két orsóját. Jó alkalom volt arra, hogy a legény megismerhette a leány szorgalmát, ügyességét, sőt a megfont kenderfonal – minősége, mennyisége révén – mérce is lehetett. Ugyanúgy a leány is szemmel kísérhette a legény viselkedését, ügyességéről, élelmességéről tudomást szerezhetett.

A *guzsalyos* volt tehát a fiatalok ismerkedésére az egyik alkalom. Ott adták tudomására a legények a leányoknak szándékukat, s a hazakísérés rítusa is ezt hangsúlyozta. A legény udvarlási szándékának jeléül tárgyi emlékkel is kedveskedett. Például egy sulykot[26] vagy a szövéshez szükséges *vetőllőt, feszítőt*, *guzsaly*at készített. A leány a legénynek zsebkendőt varrt, annak, aki megkérte a szülőktől is, *bokrétát* (egy szál szegfűt rozmaringgal körülvéve) küldött. Ezt a bokrétát a legény fekete kalapjába vagy kabátjának a felső zsebébe tűzte, úgy ment vasárnap templomba. A szegfűt és rozmaringot minden leány otthon az ablakban, cserépben nevelte vagy a falubeli öregasszonyoktól vásárolta. Minden lány ezt küldött a mátkájának.

A sátoros ünnepeknek is megvolt a bokrétás helyi szokása. Gász Gyula szerint ennek a következő volt a rendje:

Karácsonyra a legény a földvári vásáron tükrösszíves pogácsát és fejkendőt vásárolt a leánynak, a leány művirág bokrétát a legénynek, aki azzal ment a templomba úrvacsorát venni.

Húsvét alkalmával a leány élővirág bokrétát (piros szegfű, rozmaring) küldött. *Kicsihúsvétkor*, amikor a legény öntözni ment a leányhoz, a leány huszonegy *írott tojást* (húsz tyúk és egy libatojást) kínált fel a legénynek, amit a mátkás legény vagy elvett vagy választott belőle.

Pünkösdkor a legény nyírfát tett a leány kapujába, a leány szegfűbokrétát küldött. A bokrétát a leány mindig egy kiskorú leánytól küldte a legénynek. Péter Györgyné így emlékezik vissza: „*Alig vártam vasárnapot vagy egy ünnepnapot, hogy Bálint Erzsi küldje tőlem a bokrétát Gászpor Mihálynak, akitől mindig aprópénzt kaptam a bokrétáért.*” Így a templomban látható volt, hogy melyik legény a házasulandó. Találgatni lehetett, hogy kitől van a bokréta, ez lévén az első híradás a házassági szándékot illetően.

Ez a szokás felszámolódott a második világháború idején, amikor a falu ifjú legényei, férfiemberei bevonultak katonának, vagy a behívó kézhezvétele után átszöktek a szomszédos Magyarországra. Többségük nem tért haza soha. Azóta nincs *guzsalyos ház*, nincs bokrétaküldés, nincs vásári fejkendő, zsebkendővarrás, de még a huszonegy *írott tojásért* sem járnak. A szokás elszíntelenedett, elkopott, leegyszerűsödött. Ami megmaradt: téli időszakban a szomszédokhoz, rokonokhoz való járás a guzsallyal.

Udvarlásra alkalmasnak tekintett nap a kedd, a csütörtök és a szombat volt, kivéve az ünnepek nagyszombatját. A legény legfeljebb egy órát maradt a csa-

[26] Marczi Anna néni a sulykot, amit a férjétől kapott, haláláig őrizte. Édesanyámnak is megvan még az a körtefából faragott *vetőllő*je, amit Dénes Simontól kapott.

ládnál, a leány kikísérte, de a negyedórányi időt nem haladta meg a búcsúzás. Vasárnap általában bál vagy táncmulatság volt, amikor a legény hazakísérhette a leányt, de a házba csak akkor léphetett be, ha udvarlási szándékának komolysága nem volt megkérdőjelezhető.

HÁZTŰZNÉZÉS

A leányos házhoz *háztűznézni* jártak, ha a legény más faluból volt; a *háztűznézés* a helybéli lányoknál nem volt szokás. Háztűznézőbe a fiúval keresztapja vagy nagybátyja ment. A közeli falvakba (pl. Erősdre) ünneplőbe öltözve, gyalog vagy szekérrel mentek. Ez a szokás ma is él, annyi módosulással, hogy most a leánytól is eljárnak a legényes házhoz. A leánynál már várták, és pálinkával, kaláccsal kínálták őket, de a legtöbb helyen húst, kolbászt is sütöttek.

Marczi Gyula a leánya háztűznézését így adta elő: *„Illyefalvi legény udvarolt Enikőnek. Előre tudtuk, hogy jönnek a háztűznézők. Sütés-főzéssel készültünk. Jött a fiú, a szülei, keresztszülei, a nagybátyja és családja. Én így fogadtam: Isten hozott titeket! Amikor egy hét múlva mi mentünk Illyefalvára, ők pontosan így fogadtak: Isten hozott titeket!"*

A párválasztás a szegényeknél általában érzelmi alapon történt, a módosabb középrétegnél viszont gyakran a föld, a hozomány mennyisége, nagysága volt mérvadó. Ilyen esetben azt mondták: *esszeboronálták, megszerezték, esszeszerezték* az új párt. A leánykérést a második világháborúig falunkban *megkérés*nek nevezték. Ma a *leánykérés* használatos, de az idősek ma is inkább a régi formáját használják.

A megkérés a második világháborúig csak keddi napon volt. Rá két hétre ugyancsak kedden volt a lakodalom is.

A megkérésre a legény és a lakodalom leendő *gazdá*ja ment el. Marczi Mihályné Bende Anna mondta, hogy őt öten kérték meg. Az egyik kérőjének a *gazdá*ja azt mondta: *„Mü azét jöttünk, hogy Annát megvegyük."* Akkor Bende Anna előszólott: *„Én nem vagyok eladó. Én nem menyek férjhez."* Ezzel el is volt intézve a kikérés. Ennek ellenére megkínálták a kérőket pálinkával, kenyérrel. Bende Anna a község jegyzőjénél, Reményik Mátyásnál szolgált. A megkérés napján mindig hazahívták a jegyzőéktől, de ő csak a szíve választottjához ment férjhez.

Ma a leánykérés szombatra tevődött át a keddi napról.

MÁTKASÁG (ELJEGYZÉS)

A megkérés utáni első szombaton volt a *mátkaság*. Ettől kezdve a fiatalok egymásnak *mátká*i voltak. A *mátkaság* mindig a leányos háznál volt megtartva. Ezen részt vettek a vőlegény és a menyasszony szülei, testvérei, keresztszülei és a leendő *gazdák*.

A *mátkaságra* megérkezett vendégek köszönése ez volt: *„Legyen szerencsés az elindított (vagy megindított) dolgunk!"* A legény jegyajándéka a *mátkakendő* (a századfordulóig egy színes, rojtos selyemkendő) volt. A leány ajándéka egy kivarrt zsebkendő, amit rendszerint megőriztek halálig, és ezzel temették el a férfit. Így Bakó Józsefné Bálint Gizella is a férjének varrt *mátkakendő*t 1996 februárjában halott férje kezébe tette.

A *mátkaság*ra a leányos háznál előre *rákészültek* sütés-főzéssel. Régen általában töltött káposztát, húst, kolbászt készítettek krumplival, savanyú káposztával vagy uborkával körítve. Sütemény a kürtőskalács vagy fonott kalács volt. Ital csak pálinka volt, esetleg Előpatakról *borvíz* (ásványvíz).

A *mátkások* nevét három hétig a községházán, a *„galickában"* (hirdetőtáblán) hirdették. Az esküvőt megelőzően három vasárnapon keresztül a lelkipásztor is kihirdette a templomban a *mátkások* neveit. Így a harmadik vasárnapot követő kedden esküdtek össze.

A második világháború után már *eljegyzés*ről kezdtek beszélni a fiatalok. Az idősek még mindig használják a *mátkaság* elnevezést.

Az eljegyzés napja a szombat, az ünnepség nagyobb. A mulatság estétől reggelig tart, erre általában húszharminc vendéget is meghívnak, a mulatságra már napokkal korábban készülődnek. Sütnek-főznek: öt-hat féle tésztát, disznósültet, húslevest, előételeket, töltött káposztát készítenek. Ilyenkor disznót is szoktak vágni. Az italválaszték is bővült: pálinka, bor, sör. Ma az eljegyzésre külön ruhát csináltat a fiú és a lány is, nemcsak ünneplőben, mint régen. Eljegyzésre a fiú most aranygyűrűt, az ötvenes évektől még pecsétgyűrűt is visz a jegyesének. A meghívott vendégek az eljegyzésre ajándékot szoktak vinni, sőt: a vőlegény szülei is visznek ajándékot. Az ajándékot mindenki megérkezéskor adja át a menyasszonynak, nincs külön ajándékszedés, mint a lakodalomnál.

A jegyeseknek nem volt semmi megkülönböztető jelük, különleges ruházatuk sem volt, de a legénynek továbbra is járt a bokréta a kalapjára vagy a sapkájára.

A mátkások jogai és kötelességei abban nyilvánultak meg, hogy a jegybelépés után más leánnyal/legénnyel nem beszélhettek, nem járhattak, csak a jegyesükkel táncolhattak.

Ha a mátkaság felbomlott, a leány a jegykendőt, a legényt a varrott zsebkendőt köteles volt visszaadni. Ugyanúgy a század közepétől divatos aranygyűrűt, pecsétgyűrűt is visszakérték, ha az eljegyzés valamilyen okból *elromlott*. Természetesen, ha nagyon értékes tárgyat adtak a gyűrű mellé, azt is visszaigényelték.

PEREFOROM-KÉSZÍTŐ KALÁKA

A *pereforom* a kelengye (a menyasszony textíliája, vagyis a menyasszony hozománya a föld, a gabona, az állatok stb. mellett).

A *mátkaság* után pár héttel megtartották a lakodalmat, ami a század közepéig farsang ideje alatt zajlott. A farsang rövidségére való tekintettel már a *mátkaságon* megegyeztek a lakodalom időpontjában.

A közeli rokonok, ha tudomást szereztek a lakoda-

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

lom időpontjáról, a leányos házhoz siettek megkérdezni, hogy van-e valamilyen befejezetlen kézimunka, amit a lakodalom napjáig el kellene végezni. Sorrendben az első helyen volt a kelengye textíliájának anyaga. Elsősorban a *vetettágy*hoz (a lakodalom napján ki kellett rakni a leányos ház udvarára) szükséges kellékeket fejezték be.

A középgazda lány *vetettágy*ának kellékei: kilenc nagy- és két kispárna, egy derékalj – mindegyik felsoroltra varrott vagy szőtt huzattal –, tizenkét lepedő, melyből hat fehér és hat piros, mindegyiken más-más rojt vagy horgolt csipke volt; a két alsón három oldalt volt csipke. A *vetettágy* kellékei változtak a háborús években. Ahol sok leány volt a családban, ott a szőttesek száma csökkent, a tehetségesebb gazdáknál ezek száma nőtt.

A *vetettágy* kellékein kívül még asztalterítők, törlők, törülközők, tarisznyák, zsákok, alsó fehérneműk, rongyból szőtt szőnyeg tartoztak a kelengyéhez.

Árapatakon az volt a szokás, hogy a leánygyermek részére születésétől fogva a szövésnél készült valami minden évben. Ha már a tizedik évét elérte, akkor kimondottan számára vetettek fel egy vég fonalat, és szőtték le. Még így is akadt olyan, ami nem volt a végső formájában összeállítva. Így a szülők, nagyszülők mellett általában a készülő lakodalom *gazdánéja* az, aki kiveszi a részét a munkából. Ők együtt osztályozzák a munkát.

A kalákába estefelé vagy ebéd után mentek el. Csak a befejező részben segítettek, ha szükség volt rá. Gyakoribb az volt, amikor nem kellett segíteni, ilyenkor csak megszokásból vagy kíváncsiságból gyűltek össze, végignézték, hogy milyen a varrottas és a *szőtemény*.

Viszont, ha olyan eset adódott, ahol egy farsang idején a családból két lány is férjhez ment, ott már komoly segítségre is szükség lehetett. Az olyan helyről a kalákások még haza is vittek munkát, hogy elkészülhessen minden közszemlére kirakott darab és ne szégyenkezzen az egész rokonság az esetleges hiányosságok miatt.

Így a kalákába érkező rokonság a következőkben segített:

A varrott párnafejek *felajazása* (párnahuzatba varrása), a lepedőkre a kész rojtot, csipkét felvarrni, a megszőtt asztalterítők tűcsipkével való összeállítása (varrása), a párnák, derékalj tollal való megtöltése, szalmazsákok szalmával való megtöltése. Szükség esetén még tollat is adtak össze, hogy a sok derékalj, párna megteljen.

Ritka eset volt, hogy szőni is kelljen a kalákában, de mivel anélkül is komoly segítségről lehetett szó, ezért a pereferom-készítő kaláka kimondottan női munka volt. Ezen szigorúan csak nők vehettek részt, mert itt sürgős munkáról volt szó és nem szórakozásról. Leányok, kisleányok is részt vehettek, ők is segítettek.

A kalákásoknak búzát, kukoricát főztek. Utolsó estére pánkót vagy kürtöskalácsot sütöttek, és pálinkával kínálták meg őket. A pálinka ivásánál a köszöntés: *Isten éltesse az új párt! Sok szerencsét! Jó gyermekáldást!*

Az érkező kalákások köszöntése: *„Legyen szerencsés az elindított munkájuk! Adjon Isten sok szerencsét az elindított dolgukban! Isten segítse a megindított dolgikat!"*

Felelet: *„Köszönjük szépen! Az Isten hallgassa meg!"*

Munka közben énekeltek is. Volt, aki mesét mondott, viccek, történetek hangzottak el.

A pereferom-készítő kalákát kalákával fizették vissza, ha az illető családban is volt eladó leány, ha nem, más kaláka formájában segítették a kalákásokat, pl. cséplésnél, aratásnál, stb.

Ez a szokás az 1950-es évek végéig, a mezőgazdasági termelőszövetkezet megalakulásáig tartott, amikor már végkép megszűnt a *kivetettágy*, de a pereferom közszemlére való állítása is. A kollektív gazdaság elvitte a pereferom-vivő szekeret ökröstől. Így csak mint emlék él az idős korosztály megszépült visszaemlékezésében. Nosztalgiával emlegetik, hogy lámpa-és gyertyavilágnál éjfélig kellett ölteni a varrottast, szőni, fonni, hogy ne maradjon hátra senki se. Székely Berta néni és testvére, Mári néni mondták, hogy ők Brassóban szolgáltak és a bérükből vettek fonalat, szőni és varrni, mint még sokan: *„De a pereferom meg kellett legyen* – mondta testvérük, Anna néni. *Tizen voltunk testvérek, hét leány és három legény: Berta, Mári, Erzsi, Anna, Emma, Ilona, Ida, Mihály, András, János. A leányok mind férjhez mentek, mindenik szép pereferomot rakott ki az udvarra."*

Az 1950-es évektől nincs vetettágy, nincs hosszú párna, csak díszpárna és modernebb bútor. Egyre fogyott a varrottasok száma, pedig a II. világháború után a faluba bevezették a villanyt minden lakásba, jobban lehetne látni a szálszámolásos varrottast.

Nagy elégtétel, hogy az 1970-es évektől a helyi varrottasok ismét tért hódítottak, a mai divatnak megfelelően átalakítva. Így díszpárnák, falvédők, drapériák, asztalterítők, kisterítők, mind helyi ősi minták felhasználásával, kendervászonra, piros vékony mercerizált gyapotfonallal, helyi zsinórvarrással vagy fonott keresztszemessel készülnek. A nagyanyák, anyák a városra költözött fiataloknak, unokáknak akarnak segíteni.

HÍVOGATÁS

Árapatakon a lakodalom főszereplője a menyasszony, majd őt követi a vőlegény és a legfőbb feladattal megbízott *gazda* és a *gazdaasszony*. A század közepétől a vőfélyek vettek át a gazda szerepéből, pl. a hívogatást, a búcsúztatót, a bekérezést stb.

A II. világháború előtt a *gazdá*ra hárult a hívogatás is. Ő kérte ki a leányt, levezette az eljegyzést, az esküvőt, fogadta az érkező vendégeket, összeszedte az ajándékokat, megszervezte a menyasszonytáncot és ő köszöntötte a búcsúzó vendégeket.

A lakodalomra a vendégek meghívását *hívogatás*nak nevezték. Régen a *gazda*, ma két – a rokonságból kiválasztott – legény hívogat.

A *gazda* öltözete: fekete nadrág és kabát, fehér ing, fekete bárányből sapka és a karjára akasztott *kankóspálca* (sétabot). Keddi napon hívogatott a következő mondókával:

„Igen tisztelt házigazda és gazdaasszony!

X.Y. vőlegény (illetve menyasszony) mához egy hét tartja az esküvőjét, melyre önt a kedves családjával én általam meghívja."

Felelet:

„Köszönjük a meghívást, ha az Isten megsegít, megjelenünk."

A háziak pálinkával és kenyérrel kínálták a *gazdát*. A jelenlegi hívogatóknak semmi státusukat szimbolizáló kellékük sincs, ők egyszerűen átadják a borítékot a nyomtatott szövegű meghívóval.

A meghívás időpontja is módosult. Két héttel az esküvő előtt, vasárnap történik a hívogatás. Az esküvő időpontja a keddi napról vasárnapra tevődött át, majd az 1960-as évektől szombatra. A hívogatókat ma pálinkával, esetleg borral és tésztával (süteménnyel) kínálják. A városon élő rokonoknak, ismerősöknek postán küldik el a meghívót.

ELŐKÉSZÜLET A LAKODALOMRA (ESKÜVŐRE)

A hívogatás utáni napokon, ha volt még tennivaló, akkor a pereferom-készítő kalákások mentek, ilyenkor a hangsúly áttevődött a mulatságra való előkészületekre.

A pálinkát és bort az üzletből szerezték be, a meghívott személyek arányában. A marhahúst a helyi mészárszékek egyikéből rendelték meg. (A II. világháborúig falunkban öt mészárszék és egy vágóhíd működött, azóta mindegyik megszűnt.)

Egykor, a lakodalom előtti napokon, a háziakat a rokonok segítették. Az asszonyok lisztet, tojást, disznócsontot, szalonnát, káposztát és levesbe való zöldséget vittek egy élő tyúkkal együtt. A II. világháború után lisztet, tojást és tyúkot, ma pedig (1980-tól) lisztet és tojást adnak. A konyhára vitt ajándékot mindig a *gazdaasszony* vette át. Régebb szombaton kenyeret és a kalácsot sütötték. Az ételek előkészítésének irányítását a *gazdaasszony* és az örömanya, valamint az erre a célra fogadott szakácsné végezte.

A menyasszonyi laska készítése vasárnap történt, ez ma is változatlan. Erre a *laskacsinálási nap*ra, aki nem ment el, arról tudták, hogy az a lakodalomba sem megy el. A II. világháborúig *a bordás*laskát, azóta a hosszú, vékonyra vágott laskát nevezik *menyasszonylaská*nak. A bordáslaskát a szövőszéknél használt nádborda és orsó segítségével készítették. A kinyújtott laskatésztát kockákra (négyzet cm-re) vágva, az orsó hegyével rányomták a borda fogaira, egyet *sírit*ve (fordítva) az orsóval, a tészta rácsos, bordás lett. Aprólékos munka volt, de azt a sok asszony örömmel készítette el.

Vasárnap délután készítették elő a *vetett ágy*hoz szükséges kellékeket is. A szalmazsákokat megtöltötték szalmával, a derékaljat pedig tollal stb. A párnákra, szalmazsákra, derékaljra a két-két huzatot is felhúzták.

Hétfő volt a legzsúfoltabb nap. Minden meghívott asszony segédkezett a lepénysütésben (25–30 tiszta lepényt és egy szilvásat a *kállátozók* részére). 5–6 darab hosszú, három ágba font kalácsot készítettek, mert minden meghívott vendég vitt egy hosszú kalácsot ajándékba. Káposztát töltöttek, tyúkokat vágtak és egy tyúkot egészbe kisütöttek a kállátozók részére. Amíg az asszonyok sütöttek, főztek, addig a férfiak asztalokat, ülő alkalmatosságokat készítettek. Két szál hosszú fenyődeszkából, a szoba hosszának megfelelően, asztaltetőt szegeztek össze, nyírfából pedig kecskelábakat a tető alá. Kettőt készítettek a szoba két hosszanti oldalához. Ezek mellé vastagabb, *cólos* (2–3 cm) deszkából készítették a hosszú padot úgy, hogy fűrészelt farönkökre szegezték a deszkalapot, amire házilag szőtt rongyszőnyegeket tettek, hogy kényelmesebb legyen az ülés. Az asztalokra ugyancsak házilag szőtt fehér asztalterítőt terítettek. Az ajtóval szemben a két hosszú asztal közé került egy rendes asztal a menyasszony és vőlegény, valamint a koszorús leányok és legények számára.

NYÍRFATEVÉS

A lakodalmas házak ünnepélyesebbé tételére, az események színhelyének jelölésére, napjainkig a lakodalomra meghívott legények nyírfát hoznak az erdőről, és tesznek mind a menyasszonyos, mind a vőlegényes házhoz, valamint a templom bejáratához.

A nyírfát a falut körülvevő erdőből vágják a legények, amit jó előre kérvényeznek a helyi erdésztől. Nyírfáért a lakodalmat megelőző nap mentek/mennek, régen hétfői napon, később szombaton, manapság pénteken. Ha a rokonságban jó lovas gazda volt, akkor azzal, ha nem volt, akkor a falu legjobb lovas fogatosát hívták a legények. A legények tudták, hogy az erdőn hol találnak megfelelő minőségű és mennyiségű fát. Régebb több volt, ma már egyre fogy, mert 1987-ben Zoltán fiamnak még Árapatakról, de 1990-ben Ferenc fiamnak már az Előpatakhoz tartozó erdőből hozták a nyírfát. A nyírfáért induló szekér néhány legénnyel jelentkezik a vőlegényes háznál, mert a legény kell gondoskodjon a nyírfák elhelyezéséről. Egykor a legényeket pálinkával és kaláccsal kínálták, ma az erdőre indulóknak egy liter pálinkát adnak. Estefelé hangos énekszóval, a lovak gyors hajtása közben, adják tudomásul a falunak, hogy megérkeztek a nyírfatevő legények. Erre az eseményre mindig akad bőven néző/szemlélő, akiket a végén lepénnyel kínálnak meg.

A lakodalmas vendégek közül az asszonyok egy része segít feldíszíteni a nyírfákat. A kapukban boltívesen összekötik a két legszebb fát, amire színes krepp papírból egy-két méter hosszú csíkokba vágott díszt aggatnak. Az I. világháborúig csak piros és fehér színűt használtak, azóta több színt is alkalmaznak. Ahol a két fa koronáját összekötik oda mindig egy nagy virágbokréta kerül. Amikor a két fát feldíszítették, akkor emelték fel és erősítették a kapuk mellé. Ez volt a legények diadala, amit énekszóval ünnepeltek meg.

A legényeknek külön főztek és a legényes háznál vacsoráztak. Erre az alkalomra nem volt hagyományos étel. Általában pörköltet, húsos-pityókás tokányt, sült húst, kolbászt tálaltak, háztartás függvényében. Pálin-

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

kával, borral kínálták őket, egy-két órát énekeltek, majd elköszöntek. A nyírfaállítási szokás a legrégebbi visszaemlékezéstől napjainkig élő hagyomány.

A LAKODALOM NAPJA

Kora reggel érkeztek a zenészek, akiket a szülők fogadtak. Az 1950-es évekig csak cigányzenészeket fogadtak. Híresek voltak az előpataki és hídvégi zenészek. Édesapám, Dénes János visszaemlékezik 1906-ra, hogy nagyapjával, Dénes Györggyel együtt voltak a Gászpor Istvánné lakodalmán, ahol az előpataki Bandi Károly Jóska volt a prímás és Bandi Károly János volt a kontrás. Mint hétéves gyermek, akkor látta először a *kővári tánc*ot, amit az örömanya és a menyasszony leánytestvére jártak. Felemelték a rokolyájukat úgy, hogy a csizmájuk és a csipkés pendelyük kilátszott, egy férfi bokázott mellettük a következő nótára:

Piritusból vigyitik a pálinkát
Azért nem látsz soha rajtam jó gúnyát
Vigyitenék édestejből, ecetből
Nem innál te kisangyalom zsebemből.

A II. világháború után, amíg működött a hídvégi zenekar, ezt a híres cigánybandát hívták a házakhoz. Később lakodalmat a kultúrházakban, legújabban Előpatakon, Sepsiszentgyörgyön lévő étkezdékben, vendéglőkben tartatnak, ahová már sem főzni nem kell, sem idegen zenészeket fogadni. A kalács- és lepénysütés helyét a különböző sütemények és torták váltották fel.

A lakodalom napján kora reggel, a vőlegény elküldte a *gazdá*tól a menyasszony cipőjét, volt időszak amikor a ruháját és fátylát is. Aki a cipőt vitte a következőket mondotta: *„Általam küldi a mi vőlegényünk a kedves menyasszonyának, ezt az ajándékot."* Átadja a becsomagolt cipőt, a menyasszony *gazdá*ja átveszi és megköszöni, majd átadja a vőlegény ingét, amit a menyasszony saját kezűleg varrt az I. világháború idejéig. Később, mással készíttette, illetve ma már az üzletből vásárolt fehéret inget küldi.

A PEREFOROM (HOZOMÁNY) KIRAKÁSA

Az I. világháborúig a pereformot a lakodalom napján, vagyis kedden, kora reggel rakták ki a menyasszonyos ház udvarára. Később áttevődött a lakodalmat követő harmadik napra.

A pereforom fénypontja a kivetett ágy volt. Azt két-három idős asszony nagy szakértelemmel, igen megfontoltan megtekintette. Az ágyat, lehetőségekhez mérten, a kapuval szemben vetették ki. Az ágy *bütü*jére (végére), hosszan, fenyődeszkát helyeztek a férfiak. Erre tették a szalmazsákokat. A szalmazsákra terítették a 12 lepedőt, amelyeknek a száma a háborús évek alatt vagy a sokgyerekes családok esetében változhatott. Legalul egy fehér lepedőt tettek, aminek három oldalára csipke volt kötve. Ezt leengedték szinte a földig. Utána egy piros lepedőt, amelyiknek szintén volt rojt három oldalán. A következő fehér lepedőn csak alul volt csipke, majd a következőkön, piros és fehér váltakozásával, csak alul volt rojt vagy csipke kötve. Legfelül a legszebben szőtt piros lepedő került. A lepedők felrakásánál vigyáztak arra, hogy minden lepedő szőtteséből egy-két ujjnyi szőttes is kilátsszék, ne csak a csipkéje.

A lepedőkre rákerült a derékalj, amelynek piros, hatkarikás (színére járó) szőttes huzata volt, amit általában fehér és fekete csépekkel tettek változatossá, egyénivé. Két huzattal volt ellátva, melynek egyikén varrott, másikon szőttes bütü volt.

A derékaljra cserge járt, amit az 1920-as években felváltott a paplan. A cserge csíkozottan volt szőve, ami tulajdonjelnek is számított. Általában fehér, barna, szürke szín dominált, illetve sajátszínű gyapjú. Később festették a pirosat, kéket, de mindig pántikásan szövődött. Az első paplanok színe és visszája is háziszőttes volt.[27]

Ezekre rakták a kilenc nagy és a két kicsi párnát. A nagypárnák mindenikén két-két huzat volt. A huzatok bütüje fonott keresztszemes varrottas vagy hatkarikás szőttes volt. A kicsi párnákon általában csak egy huzat volt és az mindig varrottas volt. Három-három nagy párnát egymásra tettek és a középen lévő három mellé betették hegyes bütüre a két *kiszi*t, amivel elválasztották egymástól a nagy párnákat. Eközben a férfiak kirakták a többi bútordarabot is az egész hozománnyal együtt, a zenészek állandó muzsikálása kíséretében. A kitett asztalra is járt két fehér és két piros szőttes asztalterítő, amelyeknek a szélén körben csipke, illetve rojt volt kötve. A ládának is tele kellett lennie *szőtteménny*el. Régebb *tálas*, *kaszten*, aztán a változó divattal minden bútor kicserélődött. Kelengye összeírására nem emlékszik senki, írást nem kaptam, viszont a visszaemlékezések nyomán a következő hozományokat írtam össze:

Marczi Mihályné *pereforma* 1921-ben a következő volt: a *vetettágy*on két szalmazsák két-két huzattal, varrott fejekkel; három piros és három fehér szőttes lepedő horgolt csipkével; egy derékalj piros, hatkarikás huzattal, hat nagypárna két-két huzattal, amiből hat varrott és hat hatkarikás piros szőttes; két kispárna egy-egy huzattal; egy asztal két székkel; az asztalon egy fehér és egy piros abrosz, mindkettőn horgolt csipke; a festett tulipános ládában hat kendő (törülköző) csipkével, négy abrosz (asztalterítő), öt takaróruha, három tarisznya, egy átalvető, hat zsák, két *gradinás* takaróruha (egy varrott és egy hatkarikás szőttes); egy *telárzsi* és egy pohárszék.

Béres Istvánné *pereforma* 1920-ban: a *vetettágy*on két szalmazsák két-két huzattal, amelyből kettő varrott, kettő hatkarikás bütüvel; öt házilag szőtt fehér lepedő horgolt csipkével; kettő piros, kettő fehér *pergát* (üzleti

[27] Pl. a Bálint nagyanyáménak a színe piros gyapjúfonalból szőtt, ami házilag volt fonva és festve gyapjúfestékkel és nagyon fogott (a fonákja rózsaszínre festett gyapotfonalból, mindkettőt nagyanyám szőtte kétnyüstösön).

sifon) lepedő; egy derékalj két huzattal, piros hatkarikás, varrott fejjel; egy piros-kék csíkos gyapjú cserge; egy paplan két huzattal; kilenc nagypárna két-két huzattal, amelyből tíz varrott fej, négy hatkarikás szőttes és négy horgolt csipkés; három kicsi párna horgolt csipkefejjel; tizenkét törülköző, hat abrosz, hat takaróruha, négy tarisznya, hat zsák a ládában, egy ládatakaró (a ládában lévő anyagok leterítésére szolgált); egy varrott *kasztentakaró*, egy ágy, egy asztal és négy szék, egy *üveges*, egy *kaszten*, egy szekrény, egy *tulipántos láda*, egy-egy zsák búza, árpa, kukorica, egy tehén és egy pár ökör. Ezt a hozományt a szomszéd faluba, Erősdre vitték.

Dénes Jánosné *pereforma* 1925. február 3-án: a *vetettágy*on két szalmazsák két-két hatkarikásan szőtt fehér alapon piros és fekete csépezéssel, három varrott bütüvel, egy pirosas hatkarikás fejjel; tizenkét lepedő: kettő három nyüstös piros fejtővel, kettő *beleznás* piros fejtős, kettő *beleznás* piros gyapjúval; a fehérek közül kettő fenyőágas, egy nagykockás, három *csukros* barackmagos; egy derékalj két hatkarikás huzattal; két paplan két-két huzattal; kilenc nagypárna tizennyolc huzattal: kettő szilvamagos mintával, kettő csigás mintával, kettő szegfűs mintával, kettő kiscsigás mintával varrva, négy hatkarikás szőttes, hat horgolt csipke bütüvel; két kicsi párna két-két huzattal: kettő őzes mintával varrva, kettő csipkésen; a ládában tizenkét hatszemélyes abrosz, egy tizenkét személyes hosszú abrosz; tizennyolc törülköző, amelyből tizenkettő gyapottas szőttes, nyolc horgolt csipkés, négy rojtos volt; négy viselő párnahuzat: háziszőttes, négy szál piros, négy szál fehér váltakozott a pántikás gyolcs párnahuzaton; nyolc szőttes alsólepedő: két nagykockás gyolcslepedő, kettő pántikásan öltve, kender és gyapot, masinába verve, kettő pántikásan felvetve, kender és masina, kettő kenderbe-kender. Tizenkét új zsák kék pántikával, a pántikák hosszan belevetve; három hatkarikás szalmazsák, varrott fejei: kicsi *cserelapis*, lúdnyakas és botos; egy ládatakaró körtés mintával varrva, rojttal ellátva; egy asztal két székkel (cserefából készítette Szőcs Dénes helyi asztalos); a kirakott asztalon egy fehér deszkás gyapot abrosz rojttal, egy piros kockás gyapot, egy fehér deszkás gyapot abrosz horgolt csipkével, egy piros gyapjúabrosz, villás *bojtosrojt*tal; az asztal közepén egy stilizált epres mintával, *laposvarrás*sal készült terítő; egy három fiókos *kaszten*, tetején terítő kivarrva és rojttal; a *kaszten*ban 12 hosszú ujjú fehér gyolcsing, egy fehér alsószoknya *stikolás*sal; 6 takaróruha, piros és fehér csíkozott véggel (gyapottas), egy nagykockás piros takaróruha, 2 hatkarikás piros takaróruha rojttal, egy nagykockás fehér takaróruha rojttal, 12 edénytörlő; 3 falvédő piros gyapjúszőttes (fekete, fehér cséppel, deszkásan), 3 függöny, fehér deszkás szőttes, bogozásos bojtos rojttal; az üveges tetején varrott, fehér gyolcs, bogozásos rojttal; 2 polcán varrott csík, bogos rojttal, hatszemélyes pálinkás készlet, hatszemélyes boros készlet, 4 kávés csésze; egy szekrény ruháknak.

Más ajándék, hozomány: 2–2 zsák búza, árpa, kukorica, 10 liter zsír, ½ disznó, két tinó, négy juh, két malac.

Dénes János, mint fiú 1925-ben kapott egy vastengelyű szekeret, egy vasekét, egy faboronát, két ökröt, 2–2 zsák búzát, árpát és kukoricát.

Bakó Pálné pereforma 1939-ben volt kirakva:

Vetettágyon: 2 szalmazsák 2–2 huzattal, varrott fejekkel, 4 fehér szőttes lepedő, horgolt csipkével, 4 piros lepedő, 2 *beleznás* piros, 2 piros gyapjúlepedő, egy paplan két huzattal, ebből két metélt *laptarózsás*, két szegfűs varrottas, 4 horgolt csipkefejű, 4 hatkarikás párnahuzat.

*Kaszten*ban: 2 *kasztentakaró* (egy piros, egy fehér), 6 kender alsólepedő, 12 törülköző, 6 dörgölő (edénytörlő), 12 takaróruha, amelyből egy piros, egy varrottas *gradinás* takaróruha, 6 szalmazsák, 12 abrosz, 6 zsák, 4 nyakbavető tarisznya.

Asztal és négy szék. Az asztalon 1 piros *beleznás*an szőtt abrosz, 1 fehér csipkés, *lapovarrás*sal kivarrt abrosz, 1 *szelvét* a közepén, kereken csipke, *laposvarrás*sal kivarrva, mint az abrosz.

Üveges: benne laposvarrással varrt csík.

Szekrény: 6 rend *szőr* (szövet) *ruha*, 1 rend székely szőttes ruha.

2 zsák *terebúza*, 1 zsák *pityóka*.

A II. világháború után ritkult a vetettágy kirakása. Az új divatú rekamiéra üzleti, gyári garnitúra került, és rózsás, színes fonallal varrt díszpárnák.

Az 1960-as évek vége felé, de főleg az 1972-ben helyben megindult Népművészeti Iskola, mely a Sepsiszentgyörgyön működő Népművészeti Iskola külső tagozataként működött tíz évig (1982-ig, nyugdíjazásomig) igen nagy jelentőségű volt, a régi varrottasok új irányban való felújítása terén. Nincs olyan magyar ház, ahol ne lenne varrottas.

A hozományt nem rakják ki az udvarra, de minden lány, sőt idős asszony is varr magának: fonott keresztszemmel díszpárnát, asztalterítőt, két-három falvédőt, kis terítőket, drapériát, függönyöket, rádió- és televíziókészüléket letakaró terítőt.

Az udvarra közszemlére kirakott pereformot a falu apraja-nagyja megnézte. Főleg az asszonyok forgatták fel a lepedőket, megnézve a párnákon a tulajdonjelként használt bevarrt jegyet, melynek nyomán ellenőrizték, hogy ő varrta-e? Egyszóval komoly bírálatnak volt kitéve minden kirakott pereforom.

A pereforom kirakása az esküvő napján igen sok bonyodalommal járt. Ezért változtattak: pl. 1951-ben Halász Gábornénak még mindig vetettágy hosszú párnákkal volt kirakva, de vasárnap volt az esküvő és kedden vitték a pereformot. Hasonlóan jártak el Bakó Jánosné esetében is. A vasárnapi esküvőt követő kedden rakták ki és vitték el a vetettágyas pereformot.

A vetettágy elmaradásával a díványra való kirakás is az 1960-as évekig tartott.

A pereformot minden időkben csak ökrös szekérrel szállították a menyasszonyos háztól az új otthonba. A hozománynak megfelelően 2–4 szép, nagy, fehér ökrös

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

szekerest kértek meg a pereforom szállítására. Az első szekérre tették a vetettágyat, a másodikra a bútorzat többi részét, a harmadikra a maradék bútort és, ha ráfért, akkor a gabonát és az utolsó szekérhez hozzákötötték az ajándék-állatokat.

Az ökrök szarvára fehér zsebkendőket kötöttek, a nyakukba nagy csengettyűt tettek. Minden szekérre két-két *cempelasszony* került, akiknek az volt a feladata, hogy vigyázzon a szekér tartalmára, hogy az épségben megérkezhessen a vőlegényes házhoz. A cempelasszonyok egy-egy félliteres üvegbe pálinkát töltöttek, az üveg nyakára piros, illetve piros és fehér selyemszalagot kötöttek. Menet közben hangos rikoltozással hívták fel a falu figyelmét a nagy eseményre. Természetesen mindenki kiszaladt a kapuba, még a betegek is az ablakból nézték. Amikor a menet megindult és a kapun vitték ki a pereformot, az egész násznép, de főként a cempelasszonyok énekelték a következő nótát:

Viszik a menyasszony fehér ágyát
Csengős ökrök viszik a ládáját
||: *A ládája tele, tele, tele,*
De a szíve vágyik vissza fele :||

Viszik a menyasszony selyem ágyát,
Elejték a nyoszolya négy lábát
||: *Addig asszony nem fekszel az ágyba*
Míg kész nem lesz a nyoszolya négy lába :||

Menet közben többet nem énekeltek, csak ugyanezt az éneket a vőlegényes ház kapujához érve, az ott várakozó násznéppel, ellenben az úton kiabáltak a cempelasszonyok:

1. *Ide nézz a szekérre*
ne az ágak hegyére! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

2. *Ne búsúljon komámasszony,*
csak az Isten rozsot adjon,
a pohárnak feneket
hogy ihassunk eleget! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

3. *Jaj de sokan néznek münköt,*
Áldja meg az Isten őköt ! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

4. *Én vagyok a cempel asszony*
engem senki meg ne csaljon! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

5. *A menyasszony arany bárány,*
arany betű van a vállán,
a vőlegény leolvassa
piciny száját csókolgassa! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

A pereferom vivő szekerek, ha megérkeztek a vőlegényes házhoz, nem sok időt töltöttek, mert a kapu nyitva várta őket, ott *rikoltoztak* és gyorsan lerakták a hozományt. Rövid kínálgatás után visszatértek. Hazaérve átöltöztek a templomi esküvőre készülve. Épp ez a sietség volt az oka annak, hogy a hozomány szállítását másnapra tették. Igaz, a hozományhoz tartozó bútorzat is bővült, ami szintén nehezítette a gyors szállítást és kirakodást, így az első világháború után már alig akadt olyan, aki a lakodalom napján vitte volna a pereferomot is.

A VENDÉGEK ÉRKEZÉSE AZ ESKÜVŐRE

A gazda, a gazdáné várta az érkező vendégeket, akik így köszöntek: *Az Isten tegye szerencsésség ezt a lépést, amit ma a fiatalok megtesznek.*

Gazda: *Az Isten halgassa meg.*

Más: *Szerencsés legyen az elindított dolguk.*

Gazda: *Adja az Isten.*

Más: *Sok szerencsét az új párnak, a szülőknek, sok örömet utánuk.*

Gazda: *Adja az Isten, hogy úgy legyen.*

A gazda pálinkával, a gazdáné lepénnyel kínálta az érkezőket, és átvették a hozott kalácsot (az 1950-es évektől tortát).

A II. világháborúig minden lakodalomba menő asszony (házaspár) egy-egy hosszú kalácsot vitt a karján, úgy tartva, mint egy kisbabát, ami le volt terítve egy díszes takaróruhával (kosárterítő). Ez a takaróruha a régebbieknél, az 1840-es években csak fehér kétnyüstös volt, amibe a csíkozás mellé szőttek be csokorszerű színes szálakat, sőt egyesek ki is varrták. Ilyen régi kivarrt minta az „*Ember a csillagok között*", ami dísztakaróruhára volt varrva. Később divatossá vált a piros hatkarikás (színére járó) rojttal, de mindig akadt varrottas is fehér alapra, amit nemcsak lakodalomnál használtak, hanem *radinavivő kosar*at terítettek le vele. Az 1960-as évektől nincs alkalmazva sehol a takaróruhák díszes formája. A lakodalomba érkezőknek, a fogadás idején, a kabátjukra egy-egy jelet tűztek. Régebb ez egy 6–7 cm széles fehér selyemszalag volt, amit kettéhajtottak és egy gombostűvel tűztek fel a vendégeknek. Ma üzletből vett fehér kis virágszál (művirág) helyettesíti.

A vőlegénynek fehér bokréta jár a kabátjára, ami rendszerint hasonlított a menyasszony koszorújához. Pl. 2–3 mirtuszvirág (művirág). A gazda és gazdáné jelvénye egy szál műmirtusz.

Kora reggeltől szól a zene mindkét lakodalmas háznál. Időközben öltöztetik a menyasszonyt. A menyasszony öltözete már a századforduló idején a közeli Brassóból vásárolt szövetből készült (házilag szőtt székelyruha nem lévén már ekkor). Általában színes volt. Így például a Marczi Annáé világoskék színű szövet volt 1920-ban, a Dénes Mária menyasszonyi ruhája 1925-ben már fehér szövet volt. Ezek mindenikének elkészítése: *szerpentines vizika* és hozzávaló *rokolya*. Fejükre hosszú fehér fátyol került és koszorú. A fátylat és a mirtuszkoszorút kölcsönkérhették a helybeli gazdagabb asszonyoktól is. 1919–1920 elején Gászpor Mihályné a fátylát 50 koronáért adta oda másoknak. A divatot követve már az 1930-as évektől a fehér ruha lett általánosan használva. Azóta csak az anyaga változik: a selyemtől a nejlonig minden volt és van.

A vőlegény öltözete: fekete posztóruha, a menyasz-

szony által varrt fehér ing, fekete kalap, keményszárú (magyarszárú) csizma volt. A férfiaknál is változott az öltözék. Leghosszabb ideig a fekete színű szövetet használták, aztán ezt szürkére, később pedig más színűvel váltották fel. Csizma helyett ma a félcipő használatos.

VŐLEGÉNY- ÉS MENYASSZONY-BÚCSÚZTATÓ

Ajándékszedés (a menyasszonyos háznál)

Árapatakon mindig külön volt a lakodalom a menyasszonyos, illetve a vőlegényes háznál. Mivel az esküvő után a menyasszonyt elvitték a vőlegényes házhoz, így az esküvő előtt az ajándékokat már ott összeszedték és legtöbbször a menyasszony-búcsúztatót is megtartották a vőlegény megérkezése előtt. Máshol megvárták amíg a vőlegényes vendégsereg is megérkezik, csak azután szedték az ajándékot és búcsúztatták a menyasszonyt. A vőlegényt mindig elbúcsúztatták mielőtt a menyasszonyért indult, de annál a háznál csak éjfél felé szedték az ajándékot, amikor már a menyasszony is jelen volt.

VŐLEGÉNY BÚCSÚZTATÁSA

A második világháborúig a búcsúztatót mindig a gazda mondta, azóta a vőfély vagy egy koszorús legény.

Tisztelt vendégsereg, egy kis csendet kérek.
Mielőtt magukhoz egy pár szót intézek.
Az örömöm oly nagy, hogy ki sem mondhatom,
Mikor körülnézek a vendég csoporton.
Itt látok ifjakat, kik az élet kedvért,
Összegyűltek most e nagy ünnepért.
Ünnep e háznak, e kedves családnak
Mikor kedves fiúk indul egy új útnak
Hol a boldogság vár most ő rája
Hiszen ő rátalált szerető párjára.
Ezen örömünnep is hogy megtörténjék
Azért most mindnyájan legyenek kész az útra
Az Úr szent házába őtet elkísérni
Az Úrnak áldást Őreáluk kérni.
De mielőtt ebből a házból kivinnénk
Egy pár percig csendességben lennénk
Hogy elbúcsúztassam a szülei háztól
És a szülői ház minden rokonától.
Először búcsúzom tőled Édesapám
ki gondot viseltél mostanig énreám
Éjjel is, nappal is őrködtél felettem
Míg e kedves percig én is elérkeztem.
Hogy ejtse ki ajkam, hogy kedvesebb lehessen
Bocsáss meg ha valaha valamit vétettem.
ha bár tudtam sokszor áthágtam parancsodat
Kérlek feledd most ezt s add rám áldásodat
Hogy az úrnak házába boldogan induljunk
Kísérjen áldásod, hogy oda eljussunk
Légy boldog örökre szívemből kívánom
Ezzel bevégeztem tőled búcsúzásom.
Édes drága jó anyám, most hozzád fordulok,
Nem találok szavat, hogy Tőled búcsúzok.
Te, aki oly jó vagy, s oly sokat gondoztál
Éjjel nappal csak értem aggódtál.
Egyszer mondhatnám, bocsásson meg nékem
úgysem volna elég azért a sok jóért,
Éljél soká és boldogan, szívemből kívánom,
Véled is bevégeztem ezzel búcsúzásom.
Kedves jó testvérek, kiket az élet
Mint levelet a szél hordoz szanaszéjjel,
Valahányszor szívünk parancsán szólunk
A szülői hajléknál egymásra találunk.
Íme itt az idő én is most elmegyek
ha valaha vétettem bocsássatok meg nekem.
Most elmegyek tőletek búcsúzom
Isten áldása legyen mindig veletek.
Kedves rokonok, jó szomszédok
Fogadjátok csókjaimat, meleg ölelésem
S ezzel lezárom az ifjú korom legszebb napjait
Az Isten veletek !
Kedves jó barátok, most hozzátok fordulok,
kik együtt voltunk mindig jó barátok,
Bánatos könnyek szállnak szemembe,
Úgy érzem, barátim, elválok tőletek.
Zokogó szívem bocsánatot kér
Akkor ha titeket bántalmam ért
Dobbanó szívemnek ez a végső szava
Isten legyen veletek drága jó barátok.
És most utoljára tisztelt gazduram / násznagy uram /
Kegyelmedhez hangzik az utolsó szavam.
Most ez alkalommal azzal bízom meg,
Hogy jól gondját viselje e vendégseregnek,
Ezzel felejtem búcsúzásomat
És követem az új utamat.

Közben a vőlegény mindenkitől öleléssel, csókkal búcsúzik a megfelelő búcsúszakaszok végén.

Gazda: *Tisztelt vendégsereg!*
Isten szent nevében, induljunk el innen csendes békességben,
Vőlegény urunknak keressük fel párját
Az ő drága kincsét, ékes menyasszonyát!

A násznép éljenzéssel sorakozik. Régen elől mentek a zenészek, utánuk a legények pálinkás üvegekkel, verbunkozással, az asszonyok rigmusokat kiáltoztak. A legények után a gazda, a gazdáné a vőlegénnyel, utánuk a fiatalabb házaspárok. Az első világháborúig nem mentek kettes sorban, mint azután és most, hanem négyen-öten egy sorban. Nagy rikoltozással, kiabálással, kurjongatva, énekelve haladtak.

Rikoltozások:
Piros rózsa borulóba,
Most vagyunk mi indulóba! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

Madár szállt a fatetőre,
Most megyünk az esküvőre! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

Háromszéken nagy a kender,
Kicsike az öreg ember! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

Alló vígan legények,
Uram Jézus segélj meg! Uju. ju, ju, ju, ju, ju!

Akinek ma kedve nincsen,
Annak egy csepp esze sincsen. Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

Háromszéki volt az apám,
Azért nincsen nekem gagyám! uju, ju, ju, ju, ju, ju!

Ki a falnak támaszkodik,
Férjhez menni kívánkozik! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

Énekeltek az úton végig, amíg a menyasszonyos házhoz értek.

1. *Lakodalom van a mi utcánkban,*
Ide hallik csengő muzsikája,
Hivatalos vagyok oda én is,
Nem mennék el ha százszor üzennék is.

2. *Kis kút, kerekes kút van az udvarunkban,*
De szép barna kislány van a szomszédunkban,
Csalfa szemeimet rá sem merem vetni,
Fiatal az édesanyja azt is kell szeretni.
Ennek a szép barna lánynak dombon van a háza,
Sugár jegenyefa nőtt az udvarába,
Sugár jegenyefa, földre lehajlik az ága,
Ennek a szép barna lánynak én leszek a párja.
Ősszel a tearózsát mind elfújja a szél,
Köszönöm galambom , hogy eddig szerettél,
Hogy eddig szerettél de már másé lettél,
verjen meg a jeges eső, ha elfelejtettél.

3. *Zöldre van a, zöldre van a rácsos kapu festve,*
Oda járok minden szombat este,
Tíz órán túl nem győztelek várni,
Be kellet a, be kellett a rácsos kaput zárni / ringlizni /
Zárd be babám, zárd be babám rácsos kis kapudat,
Nem taposom többet udvarodat,
Vethetsz bele szekfüt, majoránnát,
Nem taposom le a gyenge ágát.

Rikoltás:
Végig menyünk az utcába,
A menyasszony hajlékába! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

A vőlegényes menetből, a menyasszony kapujába érve, a két gazdáé volt a szó. A kapu zárva volt.

Vőlegény gazdája:
Ez a szép hajlék, ahova indultunk,
Egy kis szállást kérünk, ha ide találunk!
Menyasszony gazdája:
A szállás még ma estig valóra válik,
Ha három kérdésünkre meg tudnak felelni.
V.g.: *Halljuk a kérdéseket*!
M.g.: *Mit teremtett Isten hat-almában*?
V.g.: *Magot*!
M.g.: *Miért öltözött a menyasszony fehérbe*?
V.g.: *Mert megadta magát*!
M.g.: *Miért öltözött a vőlegény feketébe*?
V.g.: *Hogy ne lássák a setétben, ha eltéveszti a házszámot.*
M.g.: *De mielőtt kaput nyitanék önöknek,*
Hadd halljuk milyen szándékkal jöttenek?
V.g.: *Békés a szándékunk, igaz a beszédünk,*
Egy az akaratunk, egy volna szándékunk,
Egy kis szállást kérünk.
M.g.: *Istené a szállás*! (kinyitja a kaput)

Mindenki: *Éljen! Éljen! Éljen*!

Bemennek a kapun, de az udvaron nincs senki, az ajtó zárva.

A vőlegény gazdája egy nagy agyagfazekat az ajtóhoz vágott, az darabokra törik, mire kijönnek néhányan.

V.g.: *Szerencsés jó napot kívánok Kenteknek!*
Én e násznépnek lettem a követe,
Bátor vagyok e ház urát kérdezni,
Itt van-e a gazda, kivel tudnák szót ejteni?
M.g.: (az ajtóból) *Itt vagyok, itt vagyok, mi járatban vannak?*
Eltévedtek-e tán, vagy csak útban vannak?
Ha tulkot keresnek, mi azt nem adhatunk,
Mert mi effélét e háznál nem árulunk.
Virágot árulunk, szép hímes virágot,
Összejárhatják e kerek világot,
Párját kereshetik, de úgy sem találják,
Nincs széles határban ilyen szép virágszál.
V.g.: *Ha volna sem kéne, csupán az a régi,*
Ki ezen szép ifjút mindenben megéri.
Mi se jöttünk, se nem üres kézzel,
Hát e dolgot jó lesz szépen intézzük el.
M.g.: *Álljunk meg barátom még egy rövid szóra,*
Hadd halljuk, kívánságotok mi volna?
V.g.: *Állítsák elő azt a virágszálat,*
kiért nem sajnáltunk semmi fáradtságot.
Megforgatjuk jobbra, megforgatjuk balra,
Hogy kitűnjék rajta, ha nyomorék volna.
Mindenki: *Lássuk a menyasszonyt*!
M.g.: bemegy és kihoz egy felöltöztetett guzsalyt.
Itt van a menyasszony!
Mindenki: *Nem ez! Nem ez! Mást kérünk!*
M.g..: Beadja a guzsalyt és kihoz egy öregasszonyt.
Itt van! Ezt kérték-e?
Mindenki: *Nem ez! nem ez! Mást kérünk, nem ez az igazi!*

M.g.: Beviszi az öregasszonyt és kihozza az igazi menyasszonyt.

Éljenzések után pálinka és lepény körbekínálása következik.

AJÁNDÉKSZEDÉS

A menyasszonyos háznál az ajándékszedés régen is és most is az esküvő előtt zajlik, mivel a menyasszonyt elviszik a vőlegényes házhoz. Régen a gazda mellé még egy ügyesebb férfi állt, a vőfély megjelenésével ő volt a

gazda kisegítője. A menyasszony és a vőlegény az asztalnál állt.

M.g.: *Ne vegyék rossz néven, hogy beköszöntöttem,*
De ma egy hű párnak lettem a követe,
Ha szándékoznának valamit üzenni,
Én még ajándékkal el tudnám intézni.
Azért ha úgy tetszik bízzák kezeimre
Úgy vigyázok arra, miként szemeimre.

Az asztal mellett állt a menyasszony, a vőlegény, a gazda és a kisegítő. Az asztalt szép díszes abrosszal terítik le, egy nagy fehér porcelán leveses tál van rajta, ebbe teszik a kapott pénzt. A menyasszony vendégei viszik rendre az ajándékot, átadják a kisegítőnek, aki így nyújtja át a gazdának:

Halljon szót gazduram! Ilyen szép ajándékkal kedveskedik az ifjú párnak X.Y. a családjával. Amit lát a szemével, vegye jó néven.
Gazda: *Igen szépen köszöni a mi ifjú párunk X.Y és családjának, ezen szép ajándék adását, és egyben ígéri, ha az Isten megsegíti még szebbel, jobbal vissza fogja szolgáltatni.*

Menyasszonyi ajándék, amit 1925-ben kapott Dénes Jánosné:
1 talpas lámpa, 1 függő lámpa, 3 mázas veder, 2 mázas mosogató, 2 mosdótál, zománcos fazekak: 3, 4, 6, 8, 10 literesek, húsvágó, 6 személyes étkészlet, 12 személyes teakészlet, 6 személyes feketekávés készlet, 6 személyes boros készlet.
Az ajándék összeszedése után volt a *menyasszony-búcsúztató.* Ezt a lépcsőre állva egykor a gazda, ma a vőfély mondja.

Cigány hegedűjének némuljon zengése,
Sarkantyúknak is szűnjön meg pengése,
Mert búcsúzásnak most lészen kezdése.
Legyenek csendesek míg lészen végzése!
Édes atyám kérlek hallgass meg engemet,
Míg hozzád intézem mostan beszédemet.
E világon azt már mindenki tudja, hogy
A szép nap az égen csak estvélig ragyog.
Most magányos életem nemsokára felváltom,
Egy hites társamnak szívemet ajánlom.
Megyek is mert vár rám szerető hű szíve,
Hogy szent hittel legyünk mi egymásnak híve.
Éjt nappallá tettél, hogy hiányt ne lássak,
Nem tekintettél értem semmit sem kárnak.
Sokszor gyöngyözött verejték homlokodon,
Gondoskodó kezed feledni nem fogom,
Gyermeked hálája legyen hát jutalom,
Kísérje szerencse az élet utadon.
Ha megbántottalak édes atyám téged,
Atyai áldásod, mostan reám hintsed.
(a menyasszony megcsókolja apját)

Oh kedves jó Anyám ne emészd magadat,
Bocsáss esküvőre, engem hű lányodat
Két út van előttem, boldog, boldogtalan
Éltemhez mérten, mely követ untalan
Oh, drága az a két kéz mely virággá nevelt
S a széltől is óvott, féltő szeretettel,
Búcsút veszek tőled drága jó Anyám
Az el nem múló gyermeki hála hangján
Köszönöm virágba szökkent szép életem
Amit tőled kaptam, én soha sem feledem
Áldja meg az Isten anyai szívedet
Ne borítsák egedet soha se fellegek.
Jöjjön bármi ne feledkezzen meg rólam
Ha lehet, visszafizetem jóságodat.
(A menyasszony megcsókolja az édesanyját)

Kedves testvéreim tőletek is válok
Elszállt gyermekkorunk, mint egy színes álom,
Szelíd örömökben sokszor volt már részünk
Fények gyúlnak szemünkben ha visszaemlékezünk
S ha a gondok fekete napja meglepett
S a kéklő ég elborult fejünk felett
Testvéri szívünk összedobbant, s tűnt a ború
Felívelt újra a szivárványkoszorú.
Legyünk ezután is mindig jó testvérek,
Ennél jobb kincset Istentől sem kérek
(megcsókolja testvéreit)

Kedves rokonaim, hozzátok is szólok,
Kívánom legyetek ti mindig boldogok.
Gyermeki szívemet itt hagyom tinektek,
Kedves mindnyájatok, az Isten veletek.

Más menyasszony-búcsúztató:

Cigány hegedűnek némuljon zengése,
Mert búcsúzásomnak most lészen kezdése.
Legyünk békességben míg lészen végzése.
Száll a nóta, száll az ének, poharak csendülnek,
Hű szerető rokon szívek ünneplőben ülnek.
Boldog szívvel indulok az élet nagy utjára,
Szerelem szárnyain szívem parancsára,
Mégis halk bánat rezeg át lelkemen,
Hosszú az út amelyre léptem, bár nem félek,
Hiszem, hogy párommal boldog révbe érek
De búcsúzni is kell s a válás mindig fáj
Az emberre bármilyen boldogság is vár
A vidám zenének vessetek hát véget
Megtett utam emléke most újra elém éled
Hallgassátok halkan zengő búcsú szavam,
A rózsa nyílásának mindig nagy ára van
Oh, drága az a kéz, mely virággá nevel
Búcsút veszek tőled, drága jó anyám,
az el nem múló gyermeki halk hangján
Köszönöm virágba szökkent szép életem
Amit adtál soha el nem feledem
Hányszor virrasztottad át az éjszakát
Feláldoztad értem sok szép álmaidat
nagy szeretetedből jutott minden napra
Messze szállt a bánat jóságos szavadra
Áldja meg az Isten anyai szívedet
ne borítsák eged soha fellegek

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

Jöjjön bármi, ne feledkezzen meg rólam
Ha lehet, visszafizetem jóságodat

Tőled is búcsúzom, drága jó apám,
Te is fogtad kezeimet életem utján,
Sokszor gyöngyözött verejték homlokodon
gondoskodó kezedet feledni nem fogom
Éjjet nappallá tettél, hogy hiányt ne lássak
Nem tekintettél értem semmit se kárnak
Gyermeked hálája legyen jutalom
Kísérje szerencse életed utadon
Úgy szeress mint leányod ez után is
Én nem feledlek el utam bárhova visz

Kedves testvéreim, tőletek is válok
Elszállt gyermekkorunk mint egy színes álom
Szelíd örömökben sokszor volt ám részünk
Fények gyúlnak szemünkben ha vissza nézünk
Legyünk ezután is mindig jó testvérek
Ennél jobb kincset istentől nem kérek

Kedves rokonaim, hozzátok is szólok
Kívánom legyetek ti mindig boldogok
Tartsunk össze ezután is jóban, rosszban
Életünk a bajoktól meg nem roppan

Jó szomszédok, tőletek is búcsúzom
Most amikor elindulok egy új útra
Szálljon reátok is az Isten áldása
Életetek fáját rontó vihar ne rázza

Leány barátaim, nyíló virágok
Előttetek most elszánt szívvel állok
Szólít az élet, már indulnom kell nekem
Nektek is kívánom, találjátok meg párotokat
Hosszú utatokon rózsák nyíljanak
Hogy ne sötétedjen el felettetek a nap

Gazda: *Tisztelt vendégsereg!*
Isten szent nevében, induljunk el innen csendes békességben,
Isten hajlékába, a mi templomunkba.

A sorakozásnál is a két násznép külön állt. A vőlegény a gazdájával és a násznépével, a menyasszony a saját násznépével.

Az úton ismét rikoltozással, énekszóval mentek a templomba. Közben minden útjuk alkalmával a falu kis gyermekei vizes vedret tettek az út közepére, ez mai napig érvényben van. Ma különösen, hogy tavasszal és nyáron vannak az esküvők, a vízbe egy-egy csokor virágot is tesznek. Így az úttest szép virágos vedrekkel díszeleg.

A templomba érve a két fél násznépe külön sorba ült. Régen délelőtt 11-kor volt a templomi esküvő, a második világháború után délután 4–5 órakor.

Amikor a lelkipásztor kiállt az úrasztalához, a vőlegényt és a menyasszonyt kivezette gazdája az eskütételre. Az esküvői szertartás 1/2 órát tartott. Hazafelé már a vőlegény a menyasszonnyal ment a vőlegényes házhoz, a vőlegény násznépével.

A menyasszonynál levő vendégek csak magukban mulattak. Ma a vendéglőben együtt vannak.

Rikoltozások:
A menyasszony jó magos,
Öltözete csillagos,
A vőlegény sem káros,
Szép menyasszonnyal páros. Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

Én Istenem add nekem,
De igazán szeretem! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

Álljanak meg a hídon,
pisiljen a menyasszony! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

A menyasszony bújába,
Felmászott a fűzfára,
A vőlegény utána,
Feneketlen gagyába. Uju. ju, ju, ju, ju, ju!

Azért nincsen pendejem,
Tóba veszett kenderem,
Uramnak sincs gagyája,
Nem jött a tó partjára. Uju, ju, ju, ju, ju, ju!
Gyere babám a ház megi,
Nézzek én a szemed közi! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!
Hopp ide es, oda es,
Holnapután hozzám es! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!
Az öregnek lóg az ina,
Mégis jól esik a pipa. Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

Az úton a templomba menet és hazafelé jövet a rikoltozás mellett közösen énekeltek.

Fekete falunak fehér tornya látszik,
Láttam a babámat más ölébe játszni,
Gondoltam nem bánom, de mégis sajnálom,
Mikor a babámat a más ölébe látom.

Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok,
A szegény legénynek utat mutassatok,
Utat mutassatok a szegény legénynek,
Nem találja házát a szeretőjének.

Udvarom, udvarom, szép kerek udvarom,
Kit nem seper többé az én gyönge karom,
Sepertem eleget, seperje még más is,
öleltem a babám, ölelje még más is.

Le az utcán le végedes végig,
Minden kid ablakban piros rózsa nyílik,
Minden kis ablakban nyílik kettő-három,
Hej, csak az enyém hervad el a nyáron.

Árva csihán nőtt az udvaromba,
De szép szőke kislány van a szomszédomba,
A két szemeimet rá sem merem vetni,
Anyám mondta nem szabad szeretni.
(szegény vagyok, nem szabad szeretni,
Árva vagyok, nem szabad szeretni)

Vékony a nádszál, lehajlik a földre,
Sír a kisangyalom, elhallszik messzire
Elhallszik a csendőrlaktanyára,
Megszabadulok babám nemsokára.

Megszabadulok, meg is házasodok,
Azt veszem el, akit én akarok,
Elveszem a falu legszebb lányát
Kivel eltöltöttem sok számos éjszakát.

Ha a menyasszonyt más faluba vitték, akkor a legények az utat elkötötték, régen kerékkötő lánccal, majd kötéllel, dróttal. Mivel a szekérrel ment az egész násznép, sőt pereferomos ökrös szekerek is, amikor az elkötött úthoz érkeztek, a gazda leszállt. A legények találós kérdéseket tettek fel a gazdának, ha az meg tudott felelni, akkor az út szabad volt (ez maradt el leghamarabb, utána fizetésért engedték át). Így aztán alkudták a kérést. Pl. a pénzt, pálinkát , bort, kalácsot, amiből már otthon felcsomagoltak, előre felkészülve az út elkötésére.

A násznép a vőlegényes háztól érkezett ökrös szekerekre felrakta a menyasszony pereferomát, és a pereferomos szekerekkel indultak.

Az árapataki magyaroknál nem volt szokás a lakodalom napján a lövöldözés, pufogtatás vagy versenyfutás. De a helybeli románoknál szokás volt az ún. *„ruhára futtak”,* ruhára futás. Dénes János emlékszik egy román esküvőre, amely 1907 vagy 1908 telén volt, amikor térdig érő hóban a román legények mezítláb versenyt futottak. A legények a vőlegényes háztól indultak a menyasszonyos házig, kb. 300 m volt a távolság. A versenyzőket a menyasszony ajándékozta meg.

1. díj egy selyemruha (fejkendő)
2. díj egy nyárs teletűzdelve nyers disznóhússal
3. díj egy liter pálinka

Azon a versenyen Ciucasel Alexandru nyerte az első díjat. Az első világháború után a románoknál sem volt versenyfutás és a lakodalom ideje is módosult, mint a magyaroknál.

Rikoltozás: *Az én szemem lenvirág,*
Azért szeret a világ! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!
Az én szemem lenfirkó,
Azért szeret a bíró! Uju, ju, ju, ju, ju, ju!

Egy régi történet, amit Marczi Mihályné mondott el így szól. Domokos Miklós földbirtokosnál szolgált, amikor annak fia, Domokos Béla házasodott 1912-ben. A menyasszonyt Kolozsvárról hozta Árapatakra. Anna, mint kis szolgáló leány a helyi szokásnak megfelelően az érkező új asszony útjába, az ajtó küszöbéhez egy seprűt és szemetes lapátot tett, hogy lássa, elveszi-e? *„Nem nyúlt a keze semmihez. Nagy úriasszony volt.”* Ez a helyi szokás az első világháború után elmaradt.

A lakodalmasok a második világháborúig délután 3–4 órakor ültek asztalhoz. Azután a szokások változni kezdtek.

Az asztalokon egy-egy 1/2 literes üvegben pálinka volt és felvágott kalács. Ételek: húsleves menyasszonylaskával, marhahússal, tyúkhússal és sok zöldséggel főzve. Utána sóbafőtt, krumplival és tormával. A gazdagabbaknál tyúkpaprikás is volt. Minden személy kapott egy darab kalácsot és lepényt. Evés után hazamentek ellátni az állatokat és átöltözni, azalatt a zenészek, akik reggeltől munkában voltak, ettek. Akik ottmaradtak, azok énekeltek, majd a helyiségből kihordva az asztalokat előkészítették a tánchoz a szobát. A viszszatért násznép akkor kezdett táncolni.

Bekiáltások:
Húzzad cigány csak addig,
hadd táncoljak hajnalig!

Még azt mondják ingadozom,
Pedig állok a lábamon,
Lám a nád es ingadozik,
Pedig mindig vízbe ázik!

Uccu bolond, ha nincs eszed,
Ami vót es mind elveszett!

Ide nézz a figurára,
Ne az anyád csizmájára!

Én istenem a kendőm,
elhagyott a szeretőm!

Tágasságot nekünk es,
Ha kicsikék vagyunk es!

Ez a kicsi szegelet,
megér három ezeret!

Táncok: a főtánc a csárdás volt. A második világháborúig, a csárdást mindig kereken járták, a helyiség szélein főleg a gyerekek. Egy-egy idősebb férfi be-bekiáltotta: *„Lassan, kereken!”* Mindig lassú csárdással kezdődött, majd gyors csárdással fejeződött be. Utána, főleg a fiatalság, nem ült le, hanem kört alkotva összeölelkeztek és hallgató nótákat énekeltek, zenekísérettel.

Táncolták a *rezgő*t, *négy lépetű*t, *valcer*t, *lapostetű*t (rezgősön), *verbunkos*t, *bokázó rezgő-polká*t, a századfordulón pedig a *„kővári tánc”* volt a kedvelt. E táncokat, a csárdást kivéve, mind a feledés homálya lepte be. A második világháború után divatos lett a *tangó*, *valcer*, *angol valcer*, a „*gólya*”, amit az 1970–80-as években is szívesen jártak.

Tánc közben énekeltek is:

Elömlött a krumplileves, eltörött a tál,
Az ablakon berepült egy nagy gólyamadár,
Gólya, gólya, sárga lábú gólyamadár.

Mikor én még kicsi voltam, úgy nevelt anyám,
Azt gondolta, hogy belőlem papné lesz talán,
Gólya, gólya, sárga lábú gólyamadár.

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

Hetven éves öregapám most házasodik,
Összeveri a bokáját, úgy ugrándozik,
Gólya, gólya, sárga lábú gólyamadár.

A négyléptű:
Egy, a kettő, a három és a négy, egy a kettő a három és a négy
||: *Egy kettő, két kettő, kétszer hat tizenkettő* :||

Éjjel 12 órakor a menyasszonyos ház vendégei *„kállátni"* mentek a vőlegényes házhoz, megnézni, nem tettek-e valami kárt a menyasszonyban.

Kállátni hat leány vitt egy szilváslepényt, egy hosszú kalácsot és egy sült tyúkot feldíszítve. Nyakát, fejét örökzölddel díszítették, piros szalaggal csokrot kötöttek a nyakába. Ezt énekelték:

Elment a tyúk vándorolni,
Nem jött vissza többé tojni,
Majd visszajő sülve, főve,
Felül az asztal szegére.

A vőlegényes háznál még az éjféli vacsoránál ültek a vendégek.

Tök Pálné többször volt *kállító* tyúkvivő, azt mondta: *„Nagy volt az öröm, amikor megérkeztünk. Mindenki szeretett volna kapni a kállátók ajándékából. Tettünk egy darabka kalácsot, egy darabka szilvás lepényt, és reá egy darabka tyúkhúst. Aztán adtunk, akinek jutott."*

A menyasszonytáncra is a gazda hívta a vendégeket, a kezébe vett egy nagy leveses tálat és ezt mondta:

Ím, itt áll előttünk az ékes menyasszony,
Hogy menyecske fejjel először mulasson,
S minden vendégének egy táncot juttasson,
Táncoljon hát vele mindenki egy kurtát,
De arra vigyázzon, hogy le ne tapossa a cipője sarkát,
Gondoljanak arra, hogy drágáért varrták,
S tömjék meg bankóval jól a két markát.
Én kezdem a táncot, a többi még ráér,
Húzd rá cigány, húzd rá, az új házaspárért.

Az első tánc a vőlegényé, a gazdáé, majd akik megfizették. A díj 5–10 krajcár volt, aztán 10 lejtől 100 lejig. 1989-től egyre több.

Amíg a menyasszonytánc folyt, addig néhány legény összebeszélt, a vőlegényt felkapták és vitték a kútba (képletesen). A menyasszony utánuk szaladt és ki kellett váltsa a vőlegényt. A váltságdíj: pénz és pálinka. Ez mai napig is megvan.

Tánc, mulatság volt éjfélig. Akkor a töltött káposzta került az asztalra, majd kalács, pálinka, lepény. Utána kéregettek a szakácsnénak:

Nagy szerencsétlenség történt ezen házban,
Szegény szakácsnénkkal ott kint a konyhában,
Oda van a keze szörnyű fájdalmában,
Nem tudja mit tegyen iszonyú kínjában
Hogy a kása forrott, kiloccsant belőle
S ráégett szegénynek a jobbik kezére
A szegénynek nincs a mai napra több bére,
Segedelmet kérünk a beteg részére.

A szakácsné jajgatva, bekötözött kézzel, nagy fakanalat nyújtva a vendégek elé, végigjárta a lakást, ezért pénzt kapott.

Éneksorozat, amit a tanítóképzősök honosítottak meg 1946-tól:

Egyéb átkot nem kívánok,
Egyél meg egy hektó mákot,
Minden nap csak egy szemet,
Addig élj, míg megeszed.
Ha már engem megcsaltál,
Te csaltál meg, nem én téged,
Verjen meg az Isten téged,
Aludj, babám, aludjál,
soha fel ne virradjál,
Ha már engem megcsaltál.
Megérett a piros szőlő,
Sej, haj, le lehet már szedni,
Ezt a csinos barna kislányt
Férjhez lehet adni
Megérem még azt az időt
Sej, haj, hogy te leszel a párom
Hogy én téged öleljelek
Sej, haj
Az aradi szőlőben
Jó bort mér egy barna kislány hitelben
Oda jár az ifjúság, reggelig tart tyuhaj ott a mulatság,
A cigánnyal húzatom a nótámat, hogy:
Nyisd ki babám az ajtót,
Csendesen, mert meghallják a szomszédok,
Ha meghallják, hadd hallják,
úgyis tudja már a világ,
Hogy én téged szeretlek,
S hogy én téged soha el nem felejtlek.

Bekiáltások:

Ide lábam, ne tova,
Hátra van még a java!
Kicsi ház, nagy a tánc,
Lekopik a kulumánc,
Ilyen tájban esztendőre,
Jövünk majd keresztelőre.
Húzd rá cigány csak addig,
Hadd táncoljak hajnalig.

Néhány nóta, tánc után a zenészeknek is kéreget a gazda:

Érdemes uraim! Tisztelt, méltó jeles asszonyaim!
Elfogyott zenészünk minden csepp gyantája,
És aztot már tudjuk, hogy nagy csapás rája.
Adjunk hát 5-6 lejt a húrra,
Aztán mozsikál derűre, borúra.
Mi pedig táncolunk, míg a hajnal hasad,
Míg a csizmánkról a talp le nem hasad.

A vendégek éljeneztek. A prímás a sapkájával végigvonult a vendégek előtt, akik pénzt dobtak bele.

Bekiáltás:
Egyék, egyék, minden vendég,
van a kamarában elég.

Amikor a lakodalom két napot tartott, kedden és szerdán, akkor a vendégek éjfél után hazamentek lefeküdni, pihenni. Szerdán reggel újra folytatták a lakodalmat. Ilyenkor csak szerdán reggel volt a menyasszony felkontyolása. Ezen a szertartáson csak asszonyok lehettek jelen. Pillangós csepeszt tettek a fejére, amire ráhelyezték a fátylat úgy, hogy a csepesz kilátszszék. A vőlegénytől kapott selyemrojtos mátkakendővel a nyaknál megtekert fátylat a derekán átkötötték.

Szerdán reggel a férfiak harangokkal, taligára tett kocsánnal indultak a vőlegényes házhoz kállátni. Minden férfi a sapkáját kukoricakocsány virágával díszítette fel, üvegekben pálinkát rázogatva énekeltek az úton végig:

Tíz fillérért vettem egy tili-taligát,
Ráültettem feleségem, kicsi Mariskát,
Nehéz volt a feleségem piros szoknyája,
Eltörött a tízfilléres tili-taliga.

A zenészek is munkába álltak és elkezdődött a szerdai mulatság, tánc és ének. Ebédre ecetes tokánylevet adtak a vendégeknek. Szerdán a gazda nem adott pálinkát, ezért a férfiak „*megszedték magikat*”, azaz összepótoltak és a kocsmából vettek pálinkát.

Rikoltozások:

Egyenes a rózsa szára,
Elég volt a jóból mára!
Sárga csikó, csengő rajta,
Hazafelé megyünk rajta!
Köszönjük a vendégséget,
S a tapasztalt szívességet!

A fiatalasszonyt első vasárnap ismét bekontyolták az asszonyok. A templomba kísérték, ott bevezették anyósa padjába. Attól kezdve ott volt a helye a református templomban.

A kétnapos, de főleg a keddi, szerdai lakodalom teljesen a múlté lett a második világháború tájékán. A menyasszony pillangós csepesze az első világháború után maradt el. A fiatalasszonyt még mindig bevezetik a templomba az anyósa padjába.

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

TEMETÉSI SZOKÁSOK

A) A HALÁL ELŐJELEI

Jövendölés

A halál előjeleinek ismerete, értelmezése, mint sok más néphitelem, az előttünk élő elődöktől maradt ránk. Így a babonákig, hiedelmekig visszamenve, mert így csinálták a régiek is, nagyanyáméktól így tanultuk, tesszük, mondjuk, jövendöljük.

Általánosan elterjedt nézet, ha egy csillag lehull az égről, azt jelenti, hogy valaki meghal. Ez nem feltétlen vonatkozik a falu lakóira, *„de biztos, mert lehullt a csillaga"* mondják még ma is.

A *kuvikot* (Athene noctua) itt bagolynak, *halálmadárnak* nevezik. Ha valakinek a csűrén kuvikol, akkor azon a telken hamarosan meghal valaki. *„A bagoly mán kuvikkolt a szomszédban, nem sokáig viszi a beteg."* Ilyen jövendölés gyakori a hosszas vagy súlyos beteg esetében.

A *kutya* vonítása, orgonálása jelzi, hogy hamarosan meghal valaki abból a családból.

A halottal kapcsolatos jövendölések:

Ha a halott szeme nem csukódott le teljesen, *„felpattant a szeme, valakire vár. Hamarosan valaki meghal."*

Ha a halott feje félrebillen, amilyen irányba elfordult, abból az utcából vár valakit maga után, tehát meghal valaki.

Ha az év első halottja férfi, akkor sok női halott lesz abban az évben, *„Nézzétek meg, sok asszonyt visz el ebben az esztendőben!"*

Ha a halottat vivő menettel szembejön egy autó, abból az irányból hamarosan meghal valaki. Ez már újabb keletű jóslás.

Tárgyakkal kapcsolatos jövendölés (ami halált jelent):

Ha a falra akasztott fénykép magától elmozdul, elfordul.
Ha a bútor magától megreccsen.
Ha a kemence behorpad.
Ha az óra megáll.
Ha az ajándékba kapott írott tojás elszíntelenedik és eltörik, a házasság nem ajánlatos, mert beteges lesz a menyecske és hamarosan meg is hal.
Ha valahogy úgy harangoznak, hogy a harangok sírnak, akkor hamarosan meghal valaki a faluból.

Álomlátás utáni jövendölés:

Hamarosan meghal valaki:
Ha álmában gödröt ás.
Ha temetőben gödröt ás.
Ha valakinek a foga kiesik álmában.
Ha álmában szilvát szed.
Ha kaszával jön szembe egy ember.
Ha a lakásban felfordulást lát.
Ha a házban meszelnek.
Ha fehérre meszelik a házat.
Ha medvét lát.
Ha a ház fala kidől.
Ha farkast lát.
Ha bikát lát.
Ha fehér ruhában lát valakit.
Ha egy házban nagymosást lát és ruhákat teregetnek.
Ha sok ember gyűl a ház elé.
Ha a sokaság bemegy a kapun.
Ha sok ember van fehérben, mások szerint feketében.

Pl. Bálint Gizi három héttel a férje, Bakó József halála előtt azt látta: *„Álmomba bejött a bika az udvarra. Arról tudtam, hogy meghal hamarosan Jóska."*

Az újévi, vagyis a szilveszteri álom volt az igen döntő hatású. Ha azon az éjszakán az előzőleg felsoroltak közül valamit álmodtak, abban az évben várható volt a jóslás szerinti haláleset a családban.

Az álomlátással kapcsolatban, mivel a haláleset igen szomorú vagy épp tragikus esemény egy családban, nem mondják ki a halál szót, hanem helyettesítik. Pl. *„Nagyon rosszat álmodtam, csak bé ne teljen!"*

Egy-egy rokon szokta mondani: *„Jaj, álmomban nálatok voltam, ujan furcsán. Csak nincs valami baj a családban?"* Vagy így: *„Az éjjel rosszat álmodtam rólatok. Vigyázzatok, hogy bajotok ne legyen!"*

Tőlem is kérdezték: *„Hogy van az édesanyja, mert nem jót álmodtam róla?"*

Nemigen emlegetik a halál szót, csak képletesen utalnak rá. Pl. *„Nagymosás volt és ruhát teregetett. Ez már nem jó jel."*

B) HALDOKLÁS

A haldoklást *húzás*nak nevezik napjainkig az idősek. A fiatalabb nemzedék az utóbbi időben azt mondja, hogy kómában vagy önkívületi állapotban van a beteg. Amikor valaki nem beszél, csak alig lélegzik, a *mejjiből* szuszog, húz, már haldoklik.

E húzás ideje alatt a legközelebbi hozzátartozót, aki igen hangosan siratná, kiküldik a szobából. Bűnnek tartják felsiratni a halottat, mert utána sokkal több szenvedés árán tudna meghalni.

A századforduló öregjei hallottak a *„Szentkirályi Szenteltbot"*-ról. Ha egy öregember több napig „húzott", haldoklott, azt mondták az öregek, hogy *„El kellene hozatni a szentkirályi szenteltbotot, azzal kellene átsegíteni a másvilágra"*. Talán amivel fejbe ütötték a haldoklót, ennyit tudtak, tudnak ma is az idősök a „szentelt botról", ennél többet senki sem tud róla. Arról senki sem hallott, hogy valaha hozták-e el valakinek. Arról sem tudott senki, hogy ki csinálhatott volna a bottal valamit, esetleg szertartással egybekötve? Felszentelt ember végezte volna? Mi módon? Ez titok maradt Árapatakon, csak a „szenteltbot" fogalma él még az idős emberek tudatában.

C) A HALOTT ELŐKÉSZÍTÉSE A KOPORSÓBA

Amikor a halál beáll, a halott szemét lecsukják.

Nagyon sovány volt Ilus szomszédasszony, ezért Berta néni azt mondja: *„Még egy órát es tartottam a szemén az ujjam és úgy sem csukódott jól le a szempillája."*

A *tükröt* letakarják egy fekete fejkendővel. Ma már nem tudnak rá magyarázatot adni: *„Így szokták mindig és mi is így csináljuk."* Az öregek szerint: *„Csak a nagyházban volt tükör a két ablak között, ahová minden halottat elnyújtottak. Így a halott feje fölött tükör volt és hogy a halott ne látsszék duplán."* Mások szerint: *„A halott ne lássa meg magát a tükörben", „Ha valaki két halattat lát ne irtózzon, ne ijedjen meg"*. Az állát felkötik egy fekete szalaggal.

Ma már a szobákat átalakították, nincs kettős ablak, csak ritkán. Azért mindig minden tükröt letakarnak feketével.

A másik mozzanat, amikor a halál beáll, az *órát* megállítják. Magyarázat: *„Hogy az óra ne ketyegjen, legyen halotti csend."* Régen minden háznál kakukkos óra volt, ami ütötte a fél és az egész órát. Annak azonnal megállították a sétálóját.

Így a halál időpontját lehetett tudni. Napjainkban, ha elemes, elektromos óra van, a halottat felravatalozzák és abból a szobából kiviszik az órát, de nem állítják meg csak a felhúzós órákat. A halál beállta után még várnak kb. egy órát *„amíg a lelke jól kiszáll", „amíg a lelke elszáll"*.

Utána, lepedővel együtt, hárman leveszik és leteszik a földre (padlóra), ahol levetkeztetik, meleg vízzel, szappannal és egy ronggyal megmossák, majd megtörlik.

Árapatakon nincs halottmosó asszony vagy férfi. Általában rokonok vagy jó szomszédok végzik. Az sem általános, hogy férfit férfi, nőt nő mosson meg. A férfit borotválják is.

Ezek után öltöztetik.

Régen az asszonyra, férfire az erre a célra eltett esküvői ruhát adták. Így 1972-ben temették el az utolsót. Székely Györgynét a menyasszony kontyolásánál használt pillangós csepeszbe, kézzel varrott és házilag szőtt székely ruhába (ing, rokolya, vizika, mellény) hantolták el.

1996-ban Bakó József kezébe azt a kivarrt zsebkendőt tette a felesége, amit leányként adott neki mint leendő vőlegénynek. Fekete rend ruha (nadrág, kabát, mellény), fekete kalap a feje mellé téve, új gatya, fehér ing, zokni és fekete félcipő volt a szertartásos öltözet.

1997-ben Molnár Ilonát fehérneműben, hosszú ujjú fehér blúzban, fekete kosztümben (szoknya és kiskabát), drapp selyemharisnyában és fekete félcipőben temették el. Mintás szövet fejkendőt kötöttek a fejére, amit a koporsó lezárta előtt az állkendővel, illetve a lábainak kötésével együtt oldottak ki.

A halottat a földön öltöztetik (a padlón) egy fehér lepedőn. Ha felöltöztették, a dereka alá helyezett kendővel (törülközővel) az első házba (az út menti szobába) viszik, ahol szintén leterítenek egy fehér lepedőt, és a háziszőttes, piros-feketével pántlikázott és csipkével ellátott kendővel erre ráteszik. Itt nyújtóztatják el, vagyis vigyáznak arra, hogy a feje egy vonalba legyen a testével. A két lábát összekötik, a kezeit lenyújtják a test mellé a legtöbb esetben, de van rá eset, amikor a mellén imára kulcsolják. Egyik kezébe zsebkendőt, a másikba pénzt tesznek. Az 1997-es halottaknak 1000 lejes bankjegyet (papírpénzt) tettek a kezébe.

A halott a földön elnyújtva marad lefödve egy fehér lepedővel, amíg a közelebbi rokonságból vásárolni Sepsiszentgyörgyre mennek (koporsót, szemfedőt stb.) Egykor, az I. világháborúig, helyben volt asztalos, pl. Szőcs Dénes, aki koporsót is készített. Az akkori üzlettulajdonosok szemfedőt is árusítottak, de ha nem volt, akkor Brassóba vagy Sepsiszentgyörgyre mentek vásárolni.

Ha váratlanul, hirtelen halt meg valaki, hogy fel ne puffadjon (felfúvódjon), a hasára vagy dereka alá *sollót* (sarlót) tettek, az ablakot kinyitották, hogy legyen huzat. Mások épp ellenkezőleg: nem engedik, hogy huzat legyen. A sarlót a koporsóba nem teszik be. Ha nyáron fordult elő ilyen eset, akkor a nyújtópad alá egy cseberbe hideg vizet tettek, hogy húzza vissza a puffadást.

1996-ban vásároltak:

Bakó József temetésére
cserefa-koporsó és tartozékai
szesz –15 liter
2 kg kenyér – 26 db.
hús – 16 kg csont nélküli hús
a halottvivőknek 17 db. fekete fejkendő
koszorút és virágot vivőknek 30 db. zsebkendőt
a feleség részéről egy piros szegfűkoszorút

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

Béres Zoltánné Gászpor Irma temetésére:
cserefa-koporsót, szemfedővel és egyéb kellékekkel
szesz – 16 liter
2 kg kenyér – 30 db.
csont nélküli hús – 12 kg
fejkendő – 17 db.
zsebkendő – 50 db.
koszorú

1997-ben Gászpor Istvánné Molnár Ilona temetésére:
cserefa-koporsó és tartozékai
szesz –16 liter
pálinka – 10 liter
1 1/2 kg kenyér – 50 db. (1db – 3500 lej)
kalács – 20 db.
paradicsompaszta – 6 db.
marhahús – 12 kg (otthon levágtak 9 tyúkot)
fejkendő – 20 db.
zsebkendő – 50 db.
koszorú a férj részéről – 25 000 lej

Amíg a vásárlók a városból visszatérnek, addig az összegyűlt nők, férfiak a lakást, udvart rendezik, takarítják, a temetésre készülve.

A férfiak egy része elviszi a papi lakról a nyújtópadokat, a bőröndbe elhelyezett nyújtópad-takarót, az udvarról a lakásba vezető ajtóra drapériát és függönyt, valamint a halottas házra kitűzendő fekete zászlót. A felsorolt textíliák mind ugyanazon fekete posztóból készültek, rajtuk ezüstös rojt, ami 1981-ben készült. A nyújtópad-takaróra fehér fonallal, nagy nyomtatott betűkkel a következő idézet van kivarrva: *„Én vagyok a feltámadás és az élet”, „Higyjetek istenben”, „Legyen meg a te akaratod”, „Ne nyugtalankodjék a ti szivetek”.* A lakásba vezető ajtón levő drapériára a következő felirat van varrva: *„Tudom az én megváltóm él.”* A nyújtópadokat, amire a koporsó kerül, az első házba (az utcára néző szoba) a két ablak közé teszik, ma már a többségben levő hármas ablakhoz, az ajtóval szembe.

Amikor a koporsóval megérkeznek, a halottat a kendővel együtt teszik bele. A törülközőt a halott alatt hagyják, vele temetik el.

D) HALOTTI HÍRADÁS (ÉRTESÍTÉS)

A halottat legelőször a lelkészi hivatalnál a lelkésznek, a gondnoknak, majd ezeknek engedélyével a harangozónál jelentik, aki harangszóval hirdeti a falunak, hogy valaki eltávozott az élők sorából.

Orvosi engedéllyel a községházán megkapják a halotti bizonyítványt, ezek alapján kitűzhető a temetés időpontja.

A harangszó: ha férfi hal meg, akkor először a nagyharangot húzzák, ha nő hal meg, akkor a kicsikét húzzák meg először, majd mindkét esetben a két harangot összehúzzák (kettővel harangoznak).

Régen egy-egy szomszéd falusi embert, hírvivőt kerestek a más faluban lakó rokonok értesítésére.

Főleg Erősd (3 km távolságra van) és Hidvég (6 km) szomszéd helységekben laktak közeli rokonok, mert ide, vagy innen házasodtak a legények, mentek férjhez a leányok. A hírvivő azt is megmondta, hogy mikor virrasztanak és, hogy mikor lesz a temetés napja, órája.

A technika fejlődése, valamint az utóbbi évek során a városba való vándorlás következtében telefonon keresztül történik a híradás. 1995-ben nagyon sok házhoz a telefon is be lett vezetve, így ma már gyors a híradás.

Amikor a faluban hírül megy az új haláleset, a rokonok, jó szomszédok azonnal a halottas házhoz sietnek, ahová régen többfélét, de még ma is visznek (utólag) tojást, lisztet, zsírt, zöldséget, ha szükséges. Szükség esetén tyúkot, disznólábat adományoznak aszerint, hogy mit főznek a gödörásóknak.

Ekkor az asszonyok sötétebb ruhát viselnek, a fejkendőjük fekete. A férfiak hétköznapi ruhába öltöznek első nap. Ennek oka az, hogy ezen időszakban mindenki tevékenykedik.

Ha a lakásban sepregetnek, egyesek a szemetet nem viszik ki, hanem a szőnyeg alá teszik, hogy a további bajt elkerüljék.

Minden beérkező köszönése: „*Az Isten nyugtassa meg X.Y.-t! Vigasztalást kívánok.*” (A hozzátartozókkal kezet fognak, vagy meg is csókolják azokat.)

A másik értesítési forma, az 1980-as évektől a *Megyei Tükör*, majd 1989 után a *Háromszék* című napilapban teszik közzé.

Édesapám gyászjelentése
1. Mély fájdalommal tudatjuk, hogy a drága jó férj, édesapa, após, nagyapa és dédnagyapa

DÉNES JÁNOS

(honvéd)
árapataki lakos, életének 92. évében csendesen elhunyt.
Temetése 1991 március 26-án, 14 órakor lesz az árapataki református temetőben.
A gyászoló család

2. A szomszédasszony gyászjelentése:
Mély fájdalommal tudatjuk, hogy a drága jó feleség, édesanya, nagymama

GÁSZPOR ILONA

árapataki lakos, életének 70. évében, hosszas, de türelemmel viselt betegség után, február 16-án elhunyt.
Temetése 1997. február 18-án 14 órakor lesz a családi háztól a református temetőben.
Ezen értesítés gyászjelentőül is szolgál.
A gyászoló család

Amint a második gyászjelentésből is kitűnik, Árapatakon eddig sem, és ma sem készítenek senkinek külön gyászjelentőt. Újságban is csak nagyon ritkán hirdetik az elhunytakat.

E) VIRRASZTÁS

A virrasztás azon az estén van, amikor a halottat koporsóba teszik, felravatalozzák. Változás az utóbbi években az, hogy csak a temetés előtti este virrasztanak.

A virrasztásra mindenki feketébe öltözve érkezik a halottas házhoz. Ugyanúgy a temetésre is. A férfiak fehér ingben, fekete rend ruhában.

A virrasztás ideje alatt a hozzátartozók a koporsó két oldalához tett székeken vagy padokon ülnek. A halott fejénél a legközelebbi gyászoló ül. A virrasztásra összegyűlt asszonyok a közeli rokonokkal abban a szobában ülnek, ahol a ravatal van, ha nem férnek, akkor a többi helyiségbe gyűlnek össze.

A II. világháborúig a férfiak nem a halottas házhoz, hanem a szomszédba mentek virrasztani, ahol asztal köré ültek és kártyáztak. Általában a tét dió vagy nagyon kevés aprópénz volt. Közben vidáman beszélgettek, viccet, tréfát, háborús- vagy katonatörténeteket mondtak el, de nem énekeltek, se vallásos, se világi éneket. Kínálgatás se volt, se bor, se pálinka, se kenyér. A virrasztás eltartott hajnalig is.

A virrasztásra érkezők a kapun, majd a szobába is belépve ezt mondják: *„Az Isten nyugtassa meg a halottat!"* Felelet: *„Az Isten hallgassa meg." „Fogadják őszinte részvétünket! Vigasztalást kívánok!"* Felelet: *„Köszönjük!"*

Az idősebbek, amikor bemennek a házba, először a koporsóhoz indulnak, megnézik a halottat és úgy szólnak hozzá, mintha élne. Pl. *„No, János! Te elvégezted! Szép öregkort éltél meg! Neked többet nem fáj!"* Ha fiatal halt meg: *„Kár volt ilyen fiatalon meghalnod, még élhettél volna!"* Gyermeknél: *„Ártatlanul haltál meg! Milyen szép vagy meghalva is! Szép angyalka lesz belőled!"*

A halottal való beszélgetés után a hozzátartozókhoz fordulva, régen csak kezet fogtak, de a '70-es évek óta meg is csókolják a közeli hozzátartozókat, a vigasztaló szó közben. Aztán az asszonyok érdeklődnek a halott utolsó napjairól, halálának körülményeiről. Mindezt halkan beszélik meg.

Az 1980-as évekig a legközelebbi hozzátartozók hangosan siratták a halottat, úgy beszélgetve a halottal, mintha élne: *„Miért hagytál itt! Kire hagytál! Gyere utánam és vigyél el! Kire hagytad a gyermekeidet?"* Közben mindenki hangosan zokogott.

Amikor egy-egy új virrasztó érkezett, újabb beszélgetés következett a halottal és hangos jajgatás, zokogás. Pl. *„Kelj fel Mihály és nézd meg ki jött hezzád! szólj egy szót a katonapajtásodhoz! Jaj, jaj, jaj!"* Újabb sírás.

Az utóbbi években néma siratás van, csak ritkán siratnak hangosan. Ugyanúgy a férfiak se mennek a szomszédba virrasztani, hanem a halottas ház udvarán maradnak, ahol most már kínálják a virrasztókat.

1964-ben halt meg ifj. Bakó János (1928–1964), aki a református egyháznál presbiter volt. Lelkész Márkó József, a kántor Márkó Józsefné Szabó Ilona tiszteletes asszony volt. A fiatal presbiter virrasztására Márkó tiszteletes palásttal, bibliával és énekeskönyvvel jelent meg. A koporsó végéhez, a halott lábához egy kis asztalkát tettek, amire a lelkész a bibliát és az énekeskönyvét tette, majd egy rövid igét felolvasott, imát mondott és az asszonyok a lelkész által bejelentett éneket elénekelték a református énekeskönyvből, az ige előtt és az ige után.

Ettől kezdve Árapatakon a virrasztóesten jelen van a lelkész és az asszonyok énekelnek (önkéntes, jó hangú nők), két, ritkább esetben több egyházi éneket is. Az ima és az ének befejeztével, később bevezették a románoktól átvett esti kínálgatást is. Amikor a pap befejezi az imát, éneket, tálcákon kalácsot, pálinkát visznek az erre felkért fiatalabb rokonasszonyok. Mindenkit kínálnak, először pálinkával, majd kaláccsal, ritkább esetben friss kenyérrel. Általában egyszer kínálgatnak végég mindenkit, kezdve a lelkésszel, majd a hozzátartozókkal és a többi jelenlévő virrasztóval folytatva. Van rá eset, hogy kétszer, sőt az udvaron levő férfiakat minden esetben többször végigkínálják.

Később a lelkész a gondnokkal megy virrasztani, aki a lelkész mellett áll az ima alatt a falu jól énekelő asszonyaival együtt, akik önkéntesen állnak oda és éneklik, amit a lelkész bejelent a virrasztás legelején és az ima végén.

A jelenlegi virrasztás éjfél előtt véget ér.

F) ADOMÁNYOZÁS

Az 1960-as évek végén bevezette Márkó József református lelkész, hogy a hozzátartozók, rokonok, szomszédok az elhunyt emlékére *„koszorúmegváltás"* címen az egyháznak pénzt adományoznak. Ezt az adományozást a virrasztás estéjén, egy távolabbi szobában, helyiségben vagy épp a szomszédban adják át a gondnoknak a lelkész jelenlétében, aki írja az adományozó nevét és a pénzösszeget.

Elsőnek a közeli hozzátartozók adományoznak, majd a rokonság és végül a szomszédság. Béres Zoltánné temetésén például 1996-ban „Koszorúmegváltás" címen 121 000 lej gyűlt be.

Az adományozók nevét és a pénzösszeget a temetési szertartásnál, a búcsúztatás végén a lelkész felolvassa.[28]

G) ÉTELEK KÉSZÍTÉSE

A halottas háznál a rokonság, a szomszédság gyűl össze. A temetési szertartás végéig ott étkeznek, erre legtöbb esetben külön szakácsnőt is fogadnak.

Bakó József temetésén 1996-ban első nap a zsírban eltett húst (hosszúhús) és krumplit, savanyúságot ették ebédre. Második napra savanyú pityókalevest készítettek füstölt disznólábból, lapockából. Harmadik nap, a gödörásóknak és idegeneknek is, ecetes tokánylé volt készítve. A szakácsnő Kertész Gyuláné Bakó Irén volt.

A legfontosabb ételmennyiség a gödörásóknak és az idegenből érkezettek részére készült, amit a temetés

[28] Érdekes interetnikus hatás: a románok új lelkészt kaptak, aki 1996-tól bevezette ezt az adományozást az ortodox vallású románoknál is.

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

napján déli 12 órára tálaltak fel. Erre a célra az egyháznál lévő edényeket bérelik ki. A bérbe kivett edények ára 1997 októberében:

50 literes fazék 10000 lej
40 literes fazék 10000 lej
30 literes lábos 10000 lej
Egyszemélyes garnitúra: 300 lej
Ebben van:
leveses és lapos (sültes) tányér és kis tányér
pálinkás és boros pohár
evőeszköz: kanál, kés, villa, nagy merítőkanál, nagy levesestál

Ha nem garnitúrát bérelnek, akkor egy pálinkás- vagy borospohár ára 100 lej.

A gödörásók részére laskalevest vagy ecetes tokányt készítenek. E kettő közül választanak a hozzátartozók is.

A Béres Zoltánné temetésén 1996-ban a főszakácsnő Székely Gáborné Székely Blanka volt, aki mellett még öt-hat asszony segédkezett. Ecetes tokánylé készült mind a gödörásók, mind a más helységből (Erősd, Illyefalva, Brassó, Sepsiszentgyörgy) érkezők részére.

Hozzávalók az ecetes tokányléhez e temetésen:

12 kg csontnélküli marhahús
4 kg murok
1 kg zeller
1 kg petrezselyem
1/2 kg paradicsompaprika (gogosár)
3 kg hagyma
6 kg burgonya
5 dkg szemes bors (1 csomag)
10–15 db babérlevél
1 1/2 liter olaj
1 liter paradicsomlé
1/2 kg liszt
10 db tojás
1/2 liter ecet
3–4 kanál piros paprika
konyhasó ízlés szerint

Az ecetes tokánylé elkészítése:

Az 50 literes fazékba 25 liter vizet főni tesznek. Egy 10–15 literes lábosba a hagymát apróra vágva 1/2 liter olajjal üvegesre pirítják. A megtakarított húst falatnyi szeletekre vágják, leforrázzák, hogy ne habozzon, az üvegesre pirult hagymához teszik és megdinsztelik, majd a nagyfazékba lévő fövő vízbe teszik. 1/2 liter olajba a zöldséget (murok, petrezselyem, zeller, gogosár) apróra vágva megdinsztelik, majd ezt is a nagyfazékba teszik. Megsózzák, ízlés szerint, és a szemes borsot is beleteszik. Amikor a hús félig megfő, hozzáteszik a kockára vágott krumplit. Rántást készítenek a megmaradt 1/2 liter olajjal és a 1/2 kg liszttel. Világosra pirítják, majd 3–4 evőkanál pirospaprikát tesznek belé és azonnal feleresztik 2 liter hideg vízzel. Ha a krumplival is felfőtt a leves, akkor teszik bele a rántást. Utána teszik bele a 10–15 babérlevelet. Amikor minden megfő, hozzáöntik a 1/2 liter ecetet és még 10 percig főzik. 10 tojást 10 kanál hideg vízzel habosra vernek. A forró levesből hozzáadagolnak és tovább verik a tojást, majd amikor elég forró, állandó kavargatás közben hozzáöntik a leveshez.

Ahhoz, hogy ez a nagy mennyiségű étel elkészüljön, előző nap minden hozzávalót előkészítenek, sőt van rá eset, hogy már éjjel főni is teszik, hogy a temetés napján a gödörásóknak már 11 órára készen legyen.

Béres Zoltánnénak 16 gödörásója volt, sokan más helységből érkeztek. Hosszú asztalt terítettek és több rendben ettek.

A köményes pálinka elkészítése:

14 liter szeszhez 28 liter köményes víz jár. 8 liter vízben megfőtt a kömény, ezt lehűtötték és minden literre 2 kanál cukrot tettek. Így 42 liter pálinka készült egyszerre.

Gászpor Istvánné Molnár Ilona (1927–1997) temetésén is Székely Gáborné Székely Blanka és Fábián Gyuláné Péter Etelka volt a főszakácsné. Ott laskaleves volt főtt marhahússal és tyúkhússal, burgonyapüré paradicsommártással. A húsleveshez 30 tojásból készítettek hosszúlaskát. 12 kg marhahúst vettek, 9 tyúkot vágtak le. 50 literes fazékban főzték a levest bő leveszöldséggel (murok, petrezselyem, zeller, hagyma). A sóba főtt hús mellé 20 kg krumpliból készítettek pürét és 5 db. paradicsompasztából mártást. 18 gödörásó férfi volt, főleg Csíkkászonból. Az ebédnél 10 liter pálinka fogyott el.

H) GÖDÖRÁSÁS

A temető a templom déli és keleti oldalán van.

A temetés reggelén a faluból a férfiak (rokonok, jó barátok) lapáttal vagy ásóval a temetőbe mennek. A családból egy férfi megmutatja a sírhelyet, majd a református egyház gondnokának jelenlétében kezdenek hozzá a gödör kiásásához.

A sírgödör mélysége kötelezően 2 méter, de ha egyes sír és még egyet kívánnak temetni föléje, akkor közel 3 méter kell legyen.

Az összegyűlt férfiak felváltva ásnak és lapátolják ki a földet a gödörből. 10 óra körül a halottas háznál jelentik, hogy hány gödörásó férfi van. A számnak megfelelően küldenek ki pálinkát és kenyeret.[29]

A gödörásás általában 11–12 óráig mindig befejeződik, akkor a gödörásók a halottas házhoz mennek, ahol ebédet főznek számukra.

I) TEMETÉS

A temetési szertartás időpontja délután 14 óra, helyszíne a családi ház, mivel a faluban nincs és soha nem is volt ravatalozó.

[29] Pl. Gászpor István 3 liter pálinkát és egy 2 kg-os kenyeret küldött ki a 18 gödörásónak.

A temetés napján 13 órakor *gyűlőt* harangoznak, arra igyekszik minden résztvevő elkészülni és a temetés színhelyére, a családi házhoz menni.

13.30-kor a rokonok és a fiatalabb férfiak elmennek a pap után, hogy 14 órára vissza is érkezzenek a pappal, kántorral, gondnokkal a házhoz.

Ezalatt lefödik a koporsót és kiviszik az udvarra, ahol ráteszik a koporsóvivő kis gyászszekérre, amit 1986-ban készíttetett a református egyház, Maksay Árpád lelkész idején.

Amikor a koporsót az udvarra kiviszik, a szobában maradt nyújtópadokat a szomszédasszonyok felforgatják, és a nyújtópad-takarót leveszik. A néphit szerint azért kell ezt gyorsan elvégezni, hogy ezzel elűzzék a háztól a bajt, a veszedelmet, a halált.

Amikor lefedik a koporsót, a szemfedőt elszakítják az arcnál, a lábakat eloldják, és szeggel leszegezik a koporsót még akkor is, ha történetesen a koporsónak van facsavaros szege. Már a szegezés ideje alatt a szobából kihordják a virágokat. A koszorút két személynek adják. Ha férfi a halott, akkor a koszorúkat férfiak, ha nő a halott, akkor nők viszik. Ugyanúgy a kereskedésből vásárolt virágcsokrokat. A hazai virágokat a gyermekeknek adják, és azok viszik a koszorút vivő felnőttek előtt.

A II. világháború után kezdtek koszorúkat vásárolni. Mindig élővirágból készült koszorúkat vásárolnak az árapatakiak, ha művirágkoszorú is feltűnik a szertartás közben, tudják, hogy nem helybéli vette. Régebb csak kerti virágcsokrokat vittek. Ezeket ma is viszik, és a halott lábához helyezik.

A virágkoszorúk általában szegfűből, rózsából, kálából, fehér krizantémból, ritkán gerberából készülnek. A virágokat minden esetben fenyőágak közé rakják, ez általában lucfenyő vagy jegenyefenyő.

A koporsót, ha női halott van, akkor nők viszik az úton a temető, vagyis a templom feljáratáig. Mivel ott nagy emelkedő, domb van, onnan a férfiak vették át a nőktől a koporsót és vitték a sírig. Így a nyolc nő mellé nyolc koporsóvivő férfi is állt. Így vált hagyománnyá, hogy ha a halott férfi volt, akkor is két rend vivőt tettek a koporsó mellé. Amióta a koporsóvivő kicsi háromkerekű szekér megvan, nem viszik rúdon a koporsót, de még mindig két rend vivő áll a koporsó két oldalára.

A koporsót vivők részére fekete fejkendőt vesznek (16 db.). Amikor elfoglalják helyüket a koporsó mellett, ezt a vállukra tűzik.

A gyászmenet élén a fekete zászlót vivő férfi halad. Ő is kap egy fekete kendőt, amit a zászlóra tűznek. Ezt a vivő csak a szertartás végén veszi le, és az saját tulajdona lesz. A zászlót általában a megboldogult keresztfia viszi, mert a zászló rúdja nagyon nehéz.

Az udvarra kivitt koporsó két oldalához székeket tesznek a hozzátartozók részére. Ha szép idő van, akkor az udvarra padokat raknak ki, ahová a végtisztességet tevő idősebb nők leülhetnek.

A koporsót úgy helyezik a halottas szekérre, hogy a halott lábbal a kapu felé legyen. A fejrészhez egy asztalt is tesznek, fekete terítővel letakarva, ahová a pap, kántor, gondnok és hátuk mögé az énekes asszonyok állnak.

Az 1970-es évektől kezdődően a halottas ház udvarán külön van a búcsúztatás, addig a templomban volt. Az 1960-as évektől kezdődően mind kevesebben mentek be a templomba, mígnem csupán a közeli rokonok vettek részt a szertartáson. Így kényszerült arra Márkó József lelkész, hogy az egész búcsúztatási szertartást a halottas ház udvarán tartsa.

A vallásos szertartás után a pap felolvassa, hogy kiktől búcsúzik a halott, majd az adományozók névsorát. A koporsót úgy viszik ki az udvarról a sírgödörig, hogy a halott lábbal elöl legyen.

A gyászmenet élén megy a fekete zászlót vivő, utána a pap és a kántor; ha nincs kántor, a gondnok megy a pappal, utána az énekesek, a férfiak, azok után a koszorút, virágot vivők és csak azután a koporsót vivők. A koporsó után a legközelebbi rokonok női és férfi tagjai, majd a rokonsági fokok szerint haladva, és a legvégén a nők kísérik a halottat.

Az úton énekelnek. A temetési énekek közül általában a „*Seregeknek szent Istene*" kezdetű éneket, melynek hat szakasza van és minden szakasz eléneklése után szünetet tartva a templom kapujáig lehet énekelni. A sírhoz érve is énekelnek, addig amíg a koporsót elhelyezik.

Az egyházi szertartás akkor kezdődik meg, amikor a koporsót két rúdra helyezve a gödör szájára teszik.

A legrégebbi sírokat úgy ásták, hogy a halott feje nyugati, a lába keleti irányba került.

Az rövid egyházi szertartás után négy erősebb férfi a koporsóvivők közül, két külön kötélen, leeresztik a koporsót a sírgödörbe. Az énekesek eközben egyházi énekeket énekelnek. Amikor a koporsót leengedik a sírgödörbe, a közeli hozzátartozók közül az idősebbek göröngyöket dobnak be a sítba, mondván: *„Pihenésed legyen áldott!", „Pihenésed legyen csendes!", „Nyugodjál békében!", „Nyugodjál csendesen!".*

Az 1980-as évektől a zsebkendőtűzéskor használt tűket is kezdték bedobni a sírgödörbe. Néha a koszorúkon lévő szalagot is bedobták, mert az a halotté, a szél ne fújja szerteszét.

Amikor a koporsót leengedik a sírgödörbe, a gödörásók a sírnál hagyott lapátjukkal kezdik betakarni a koporsót. Amíg az elhantolás tart, addig senki sem mozdul, az énekesek folyamatosan énekelnek. Az éneklés addig tart, amíg a sírhantra ráteszik a koszorúkat és a virágokat. Az utolsó ének sok esetben a *Zengjen hála* énekeskönyvből az *Isten velünk viszontlátásra* ének. Ennek első szakaszát éneklik, amit még Farkas Károly református lelkész tanított, aki 1938-tól 1945-ig volt lelkész.

Isten velünk
Rankin J.E. – Dr. Thaly Lóránt – Tomer W.G.

1. Isten velünk, viszontlátásra! Boldog útjain kegyesen
Hű kezével Ő vezessen. Isten velünk, viszontlátásra!
Ref.: *Hogy ha itt tán nem is, ott az égi honba fenn,*
Jézusunk kebelén, Isten velünk, viszontlátásra!

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

2. Isten velünk, viszontlátásra! Légyen őrünk és vezérünk.
Harcainkban küzdjön értünk. Isten velünk, viszontlátásra!
Ref.: *Hogy ha itt tán nem is, ott az égi honba fenn,*
Jézusunk kebelén, Isten velünk, viszontlátásra!

3. Isten velünk, viszontlátásra! Hogyha ellen dúlja kincsünk,
Fölfelé csak Rá tekintsünk, Isten velünk, viszontlátásra!
Ref.: *Hogy ha itt tán nem is, ott az égi honba fenn,*
Jézusunk kebelén, Isten velünk, viszontlátásra!

4. Isten velünk, viszontlátásra! Hűn ölelve tart szerelme
S nem hagy el sosem kegyelme! Isten velünk, viszontlátásra!
Ref.: *Hogy ha itt tán nem is, ott az égi honba fenn,*
Jézusunk kebelén, Isten velünk viszontlátásra!

Hall. 82.

Farkas György lelkész tanította a *Köszönöm* című éneket, amit először Keresztély Ferencné Székely Irén (1918–1992) temetésén énekeltek el, azóta, ha a helyzetre találónak érzik, a szertartások végén eléneklik.

Mindent köszönök

1. *Köszönöm neked Istenem*
Köszönöm szereteted,
Köszönöm mit adtál nékem
Köszönöm az életet.
Köszönöm rövid időm itt,
Amely oly gyorsan szalad.
Köszönöm a hervadó őszt,
Köszönöm a szép tavaszt.

2. *Köszönöm a nyíló rózsát,*
A szúrós töviseket,
Köszönöm a keskeny utat,
Rajta a göröngyöket.
Köszönöm a bánatfelhőt
Ha befedi létemet,
Köszönöm a titkon hulló
Sok-sok fájó könnyeket.

3. *Köszönöm a szent Igédet*
Köszönöm a Bibliát,
Köszönöm nagy kegyelmedet
Köszönöm a Golgotát.
Köszönöm a kínkeresztet,
Köszönöm a drága vért,
Köszönöm, hogy szent fiadat
Áldoztad az üdvömért.

4. *Köszönöm, hogy gondod van rám,*
Köszönöm jóságodat.
Köszönöm szép templomunkat,
Köszönöm Hajlékodat.
Köszönöm, hogy imádhatlak,
Köszönöm az éneket.
Köszönöm az örökéltet,
Köszönök mindent Neked.

Az 1910-es évektől a faluban fúvószenekar is van, amit idős Dénes János gépész alakított a falusi zenekedvelő férfiakkal, majd az idősek kihalása után a saját gyermekeivel, unokáival pótlódott. Most már unokája vezeti, dédunokája pedig fújja a rezesbandában a hangszert.

Így, ha tehetősebb családból vagy épp a zenekar tagjai közül hal meg valaki, akkor rezesbandával (fúvószenekarral) temetik. A zenekar tagjainak temetésén nem, de más esetben pénzért muzsikáltak. A jelenlegi inflációval senki sem temetkezett velük, kivéve ha zenésztársuk halt meg.

Ha fúvószenekar van a temetésen, akkor az udvaron, amíg a temetési szertartás megkezdődne, már 13 órakor hallgatókat, magyar nótákat fújnak az elhunyt kedvelt dalaiból és azokat, melyeknek tartalma megegyezik a temetés hangulatával. Pl.: *„Gyere ki a temetőbe, ha majd kikísérnek”, „Temetésre szól az ének”, „Darumadár útnak indul…”, „Eresz alatt fecskefészek…”, „Kék nefelejcs”, „ A Maros-menti fenyves erdők aljában”*. Az udvaron a búcsúztatás után református éneket énekelnek. Az úton a gyászmenetben az énekes asszonyok után állnak, és az énekből egy szakasznyit az asszonyok énekelnek, egyet a zenekar fúj. Ugyanúgy az elhantolásnál is.

A sírhat virágokkal való befedése után a lelkész odamegy a gyászoló családhoz és kezet fog, részvétet nyilvánít, majd hazaindul. Az énekes asszonyok is eltávoznak, csak a zenekar kezd ismét játszani. A temetésen résztvevő, végtisztességet tevők addig maradnak, amíg a zenekar befejezi.

Ha a faluban fiatal legény halt meg, annak a temetésén *„Bubákat”* készítettek, vagyis *„Zászlós Bubás” temetés* volt. Az utolsó ilyen temetése ifj. Székely Jánosnak volt (1922–1947) 1947-ben.

A zászlókat egy-egy guzsaly fájára kötött fejkendőkből készítették. 12 leány fehér vagy drapp delinkendőjét (vékony szövet) kérték el. A fejkendők egyik sarkát úgy kötötték fel a guzsalyra, hogy a kendő csücskét visszahajtva, egy fejkendővel megkötve, bubafejhez hasonló legyen.

A Székely János temetésén négy bubát (zászlót) készítettek, amit négy leány vitt a koporsó előtt. A koporsót az egykorú legénytársak vitték (nyolcan) és minden legény mellett nyolc fehér ruhába öltözött leány ment, úgy kísérték a temetőbe.

J) A TEMETÉSSEL KAPCSOLATOS JÓSLÁSOK ÉS MEGJEGYZÉSEK:

Ha a koporsóra hulló földgöröngy dübörgő hangot ad, azt tartják, hogy hamarosan meghal valaki a faluból.

Ha kisebb gyermek hal meg, akkor azt *oldal-padmaj*ba temetik, hogy a föld ne nyomja a kis koporsót.

Felnőtteket is temetnek padmajba, amikor a koporsó fölé cserfadeszkából padolást készítenek.

Megjegyzések: *„Szép temetése volt, megérdemelte.”, „Sokan voltak a temetésen, szép nagy temetése volt.”, „Kevesen voltak, de ő se ment senkinek a temetésére, nyugodjon békében!”.*

Ha a temetés napján szép idő volt: *„Szép temetése volt”.* Ha borús, esős, havas idő volt: *„Még a természet is gyászolta ezt a halottat”, „Gyászos temetése volt”, „Még az ég es meggyászolta”.*

Ha fiatal halt meg: *„Bánatos, szomorú temetés volt”, „Szépen elsiratták”, „Szép temetése volt”, „Szépen elbúcsúztatta a pap”.*

Az ortodoxoktól az 1970-es évek végén átvett szokás szerint a temető bejáratánál a virágvivők sorfalat állnak, hogy mindenki láthassa a virágokat.

K) TOR

Elhantolás után kerül sor a torra. A faluban nagy torokat tartottak 1927-ig. Akkor nevezték ki Árapatakra Dávid Gyula református lelkészt, aki a nagy tort ellenezte. Azóta is tartanak tort, de csak kenyérrel és ritkán borral. Inkább pálinkával kínálják a halottas ház udvarán a résztvevőket. Utóbb a torra a temető-, illetve a templom bejáratánál a kiválasztott, főleg rokon személyeket hívják vissza. Van rá eset, a lelkésszel hirdettetik ki, hogy mindenkit visszahívnak a torra.

A köményes pálinkát tálcára rakott (10–12 darab) poharakból kínálják. A halottas háznál a torban senki sem koccint, hanem azt szokták mondani: *„Az Isten nyugtassa meg a halottat!”;* felelet a kínáló részéről: *„Isten hallgassa meg!”.* Ugyancsak tálcán viszik a szeletre vágott kenyeret is. Több rendben kínálják végig a pálinkát, amit férfi visz tál és utána megy a nő a felvágott kenyérrel. Mindenhol több felszolgáló pár van *(kínálgatók).*

L) GYÁSZ

A gyász időtartama, ha közeli hozzátartozó, akkor egy év. Ha távolabbi rokon, akkor hat hét. A gyász ideje alatt fekete viseletben jár mindenki. Aki ezt megszegné, elítélnék.

A gyász ideje alatt nem szabad vigadni, énekelni, kacarászni, még a rádiót sem hallgatják. A templomban sem énekelnek templomi éneket. Nem lehet bálba, táncmulatságba menni. Egykor a gyász letétele előtt nem fordult elő, hogy a család eljegyzést, esküvőt tartott volna. Mivel minden ruhadarab fekete, nem viselnek gyász-szalagot a ruhán.

M) HALOTTAK NAPJA

November 1-jén este tartják a halottak napját. Mivel az egész falu magyarsága református vallású volt, ezért a II. világháborúig fontos volt a reformáció (1517. okt. 31.) emlékünnepe, amikor mindenki elment a templomba. A halottak napját is október 31-én tartották, de külön istentisztelet nem volt. A háborút követő években mindinkább háttérbe szorult a vallásos ünnep és előtérbe került falunkban is november 1-je, a halottak napja.

Október végén mindenki megtakarítja a sírokat. Ha hóharmat, fagy volt, akkor az elszáradt virágokat is eltávolítják, felássák, felkapálják, elgereblyélik. Ha nincs fagy, és otthon a kertben sok a virág, a sírokra virágokat tesznek 4–5 nappal az esemény előtt.

A református vallásúak nem használnak gyertyát a szertartásoknál, ezért a lelkészek nem ajánlották a gyertya gyújtását. Így az 1960-as évekig csak olyan sírokon gyújtottak gyertyát, ahol a hozzátartozó katolikus volt.

Az 1960-as években megalakult kollektív gazdaság miatt a falu fiatal lakosságának nagy része városra kényszerült költözni. Így a városi divatnak hódolva, mindenki hazajön *„világítani”,* néhány szál virág és bőséges gyertyafény kíséretében emlékezve meg november 1-jén a halottaikra.

Így Árapatak református temetője is világos a gyertyafénytől. Az 1980-as évek elején egy újabb szokást is bevezettek: halottak napjának estéjére a templom „délajtajához”, ahol mindenki elhalad, egy perselyt tettek ki, hogy a halottak emlékére mindenki tegyen bele pénzt. A halottak napi megszokott virág a krizantém (Chrysanthenum partheneum). Régen csak fehér volt, ma már több színben is látható a temetőben. A sírokra különböző módon helyezik el. Némelyek a sírhanton kereken, mások a közepére hosszan, némelyek csak csokorban a fejhez. Van, aki lefektetve, mások a szálakat beszurkálják a földbe. A városiak koszorút is hoznak krizantémból, fenyőágakból elkészítve.

Halottak napjának estéjén istentiszteletet is tartanak az utóbbi 20–25 évben, amióta a templomba bevezették az áramot. Az egyház részére ilyenkor nagyobb pénzösszeget adományoznak az elhunytak emlékére.

N) A SÍROK ÁPOLÁSA

Árapatak lakói nagy odaadással gondozzák a sírokat. Minden tavasszal és ősszel felássák, trágyázzák és virágot ültetnek rá. A sírhantot, amit a temetés alkalmával a gödörásók felhalmoztak, nem volt szabad csak hat hét eltelte után elsimítani, és akkor az évszaknak megfelelően virágokat ültettek rá. A szélére a Varjúhájfélék (Crassulaceae) családjába tartozó kaukázusi varjúhájat (Sedum spurium) ültetik, ami kúszó, évelő növény. Régi széldísz volt az örökzöld Vinca, így a sír széle is ápoltnak látszik.

Ha télen történt az elhantolás, akkor a sírt csak tavasszal rendezték.

A II. világháborúig a sírokon a leggyakoribb virágok a következők voltak:

piros, fehér bazsarózsa – Paeonia officinalis
piros, sárga és tarka tulipán – Tulipa Gesneriana

© www.kjnt.ro/szovegtar

© www.kjnt.ro/szovegtar

havadi, nárcisz – Narcissus stellaris
jácint – Hyacinthus orientalis
gyöngyvirág – Convallaria majalis
ibolya – Viola odorata
tátogtató, oroszlánszáj – Antirrhinum majus
krizantém, téli margitvirág – Chrysanthenum indicum
liliom – Lilium candidum (fehér liliom)
pillangóvirág – Rudbeckia laciniata
szagos rezeda – Rezeda odorata
nyári viola – Matthiola incana
nyári szarkaláb – Delphinium ajacis
százszorszép – Bellis perennis
dámakonty – Zinnia elegans

A II. világháború után a felsoroltakon kívül nagyrészük egynyári virág:

piros szálvia – Salvia splendens
császárszakáll, árvácska – Viola wittrockiana
betónia, petúnia – Petunia hibridek
kardvirág – Gladiolus gandavensis
jégvirág – Euphorbia marginata
nemes kankalin vagy primula – Primula acualis
fehér és rózsaszínű kőszegfű – Dianthus
piros és fehér törperózsa – Rosa sempervirens
piros futórózsa – Rosa multi flora

A kiültetett virágok mellett a sírokra helyezett vázákba kerti vágott virág is gyakran kerül, sőt újabban kertésztől vásárolt virágcsokrok, főleg piros szegfű. A virágok ültetése, gondozása (gyomlálása, kapálása) mellett a sírokat legújabban cement kerettel látják el.

Az egyéni birtokok elvétele, vagyis a kollektivizálás után erősödött fel a halottkultusz. Akkor a szomszéd faluban, Erősdön, Bibó Attila és Bibó János készítették a sírkereteket cementből. Az 1990-es években Magyarországra költöztek és azóta sepsiszentgyörgyi kőműves mesterek jönnek és készítik a sírkereteket kőből, cementből. Ha a sírt kerettel látják el, az egyháznak is kell fizetni. Egy egyszerű egyes keretért az 1997-es esztendőben 50 000 lejt, egy dupla keretért 100 000 lejt fizettek. A keretkészítő mesternél az árak: 2 000 000 az egyes keret, a dupla keret ára 4 000 000 lej, de ezekhez fedő is jár. Az 1997-es esztendőben volt, aki a sírgödröt is kiöntette cementtel, mint egy kriptát. Az egyes kripta ára 700 000 lej, a dupla 1 400 000, de fedő nélkül. Egy kisebb márványlap ára 300 000 lej. A betűk vésése a márványlapra betűnként 2500–3500 lej között mozog. A keretes sírokra már nem ültetnek bazsarózsát vagy magasabb szárú növényeket, hanem csak apróbb, törpébb növésű egynyári virágokat.

Nagyobb fák a temetőben: két erdei fenyő (Pinus silvestris), egy fekete fenyő (Pinus nigra), egy lucfenyő (Picea Excelsa), öt kislevelű hárs (Tilia cordata), nyolc közönséges szilva (Prunus domestica) és a bejáratnál egy nyírfa (Betula pendula). 1896-ban a milleniumi emlékünnepélyre, a templom déli oldalához ültettek tizenkét hársfát, melyből öt fa maradt meg. A temetőkert bejáratánál van a fehér kérgű nyírfa, amit Csulak Magda tanítónő ültetett.

O) SÍRKERT (TEMETŐKERT)

A temetőkert a templommal egyidőben készült. Kőkerítéssel van körülvéve, melynek vastagsága 0,5 méter volt. A kerítés megmaradt részei ma is állnak a bejáratnál és a temető keleti oldalán. Az északi és a déli oldalról a köveket az évszázadok folytán elhordták. A sírkert, ami dombon helyezkedik el, északon és keleten az alsócsernátoni Damokos család birtoka, délen pedig gróf Béldi Pál birtoka határolja. A bejáratnál kétfelé nyíló deszkakapuja volt, egyik kisebb, amely mindig nyitva állt, a másik nagyobb, amit csak a temetések alkalmával nyitottak ki. Napjainkban a két kőkapuláb van meg. A kőkapuláb déli oldalán, szemben a feljárattal, van egy nagyobb méretű kripta a következő felirattal: *„Alsócsernátoni DAMOKOS CSALÁD sírboltja”*. 7,5 m-es vasajtóval, 3 m magas, több sírkamra van benne, de a Damokosok közül senki nincs ide temetve. Ide temették Csulak Zsigmondnét (lelkész férjét 1916-ban elvitték a románok; másik hat férfival együtt fogságban haltak meg), Reményik Piroskát, és utóbb a közel 40 évet itt szolgált lelkész házaspárt, Márkó József református lelkészt és nejét, Szabó Ilonát.

A legrégebbi sírkő, ami terméskőből volt, még a magyar nyelvújítás előtti időszakból áll a temetőben. Már az 1930-as években félig a földbe volt süllyedve, de különös betűit mi gyermekek állandóan böngésztük. Csak annyira emlékszünk vissza, hogy valami Júlia nevű halott volt és még erre: *„Tíz a hússzal”,* aztán *„nyolc tavaszán”*. A II. világháború után eltűnt a helyéről, mint mostanában az új sírkeretek miatt a régi síremlékek. Sok múlt században állított sírkő földbe süllyedt, ledőlt vagy a sírkert szélére lett kidobva, a régi kőkerítés helyén hever ma is. A feliratok olvashatatlanok.

A legrégebbi gondozott sírkő: *JANCSÓ TAMÁS ref. lelkész 1786–1856. Ez egyházat 38 éven át pásztorolta. FIA MIKLÓS 1826–1862. Ez emléket állíttatta leánya ROZA.*

Ezt a sírkövet Márkó József és neje, Szabó Ilona állíttatta újra fel. Sajnos a gidófalvi Csulak Zsigmond volt lelkész sírköve, ami a temető hátsó részén van, nem részesült ilyen kegyeletben. Amíg Csulak Magda tanítónő a faluban volt (1957-ig), gondozta a sírt. 1996-ban még jól kiolvasható volt a felirat, ma teljesen le van kaparva az írás a kőről.

A gróf Uzoni Béldi Pál árapataki birtokát, ami 15,50 ha (hektár) terület, 1935 május 6-án megvásárolta Gászpor Miklós (1893–1952) és neje, Kerekes Rebeka (1903–1987), az akkori református lelkész, Dávid Gyula közbejárásával. A Gászpor család, hálából, a református egyháznak ajándékozott a birtokból 0,20 ha (20 ár) területet, ami a református templom feljárata mellett, déli irányba terül el. Az egyház erre a területre egy igen szép parkot létesített a fiatalság részére. A virágkorát az 1940–50-es években élte, amikor a kerítés mellett futórózsák nyíltak, a sétányon törperózsák és szomorúfűzek álltak, körben padok, homokozott játszótér, zöld gyep és kevés gyümölcsfa volt. A mai képe: pár gyümölcsfa, a terület többi része kaszáló.

1980-ban Gászpor Miklós leányai, a közösen örökölt földből még 0,50 ha (50 ár) területet adományoztak a református egyház részére.[30] Ez a földterület a park folytatásaként, végighúzódik délen a temető teljes hosszában úgy, hogy a már eléggé betelt régi temetőhöz ez hozzácsatolódott. Ez most az új temető, de dróthálóval már egybe van kerítve a régivel. Az új sírkertbe úgy kezdték a temetkezést, hogy a halott feje északra, a lába déli irányba helyezkedik el. Egyetlen sor sírhely kerül ide és a belső rész útnak maradt fenn. A valamikori kelet-nyugat irányba való temetkezés ezennel megváltozott.

[30] Az adományozók: Gászpor Józsefné Gászpor Lenke (1921), Gászpor Ottilia (1924–1972), Andorkó Lászlóné Gászpor Etelka (1927–1982), Székely Zsigmondné Gászpor Irén (1932–1964), Bölöni Istvánné Gászpor Klára (1936).

© www.kjnt.ro/szovegtar